

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 20 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår hydreringsprodukter av naftalin;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förfarandet i vissa fall vid oriktig avgiftsberäkning hos tullverket; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 1 och 4 i förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 135, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 5 § i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 77—87, första lagutskottets utlåtanden nr 29 och 30, jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—49 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum uppföras först statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om anslagen till utrikesförvaltningen, i vad avser grupp A. Departementet, jämte en i ämnet väckt motion, därefter jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och därefter statsutskottets utlåtanden nr 82, 83, 84, 85, 86 och 87 i nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölles.

Ang.
vissa ärendens
uppförande på
föredragnings-
listan.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Asplund**, som anförde: Då första lagutskottets utlåtanden nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 43) med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m. dels ock i ämnet väckta motioner, och nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 86) med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation, ha ett mycket nära samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m., vilka äro eller genom den föreslagna renbeteslagen i framtiden kunna bliva avstängda från rätten att driva renskötsel, får jag hemställa att förevarande utlåtanden måtte uppföras bland två gånger bordlagda ärenden närmast efter det blivande utskottsutlåtandet i anledning av sistnämnda proposition på föredragningslistan för det plenum, då sistnämnda utlåtande skall företagas till behandling. Samma yrkande är framställt i andra kammaren.

Häri instämde herr *Lindhagen*.

Herr **andre vice talmannen**: Då någon motivering för detta yrkande ej förebragts, hemställer jag om avslag på detsamma.

Herr **Lindhagen**: Som jag en gång förut tillåtit mig anföra i kammaren, är det ett ganska stort spektakel, att dessa båda nära sammanhängande frågor gått icke blott till olika utskott, utan båda dessutom till ovidkommande utskott. Nu kan i alla fall ett visst sammanhang beredas dem genom att de få samtidig behandling i kamrarna, då de i flera punkter sammanhänga både reellt och formellt. Reellt är det ju fråga om lapparnas bosättning på grundvalen av deras gamla rätt till land och vatten. Förslaget till lag om renbete förutsätter också, att lapparnas renantal kunna minskas på grund av bristande tillgång till renbete, och i den mån detta sker skola renarnas ägare eventuellt överföras till dem, som böra beredas varaktiga bosättningsmöjligheter. Vidare innehålla båda lagarna regler för bosättning gällande även för renskötande lappar. Dessa regler måste vara av precis samma innebörd. Således kommer man att bedöma denna fråga i olika utskott och vid vitt skilda tillfällen i riksdagen.

Jag hörde inte riktigt, vilka skäl herr **andre vice talmannen** anförde för sitt avslagsyrkande. Här ha ju både av herr **Asplund** och av mig anförts skäl för en gemensam behandling, och då borde vi väl få höra de sakliga grunder, som betinga ett avslagsyrkande.

Herr **Asplund**: Jag anhåller att ännu en gång få yttra mig i denna sak.

Innan jag fått se, vad vederbörande utskott och helst även vad riksdagen vill göra för att bereda de lappar, som jämlikt förslaget till lag om renbete komma att berövas en flertusenårig rätt att försörja sig med renskötsel på sina resp. lappbyars områden, en annan möjlighet till försörjning, och innan jag vet, om det blir så, att man skall utestänga dessa och göra en tredje nation inom lappmarkerna av dessa fattiga lappar, tror jag knappast, att jag för min del kan gå med på de nya restriktioner, som i sådant syfte förekomma i det nu föreliggande lagförslaget. Men jag skulle beklaga, om jag icke skulle kunna gå med på förslaget, då det i övrigt innehåller många goda och nödvändiga bestämmelser.

Jag anhåller om bifall till mitt yrkande.

Herr **von Geijer**: Jag ber att få förena mig med herr **andre vice talmannen** i hans yrkande. Jag anser, att man icke bör införa en praxis här, att en annan ordning för föredragningen av ärendena skall äga rum än den författningen

föreskriver, därest icke önskemål därom i något fall uttalas från regeringsbänken. Jag anser, att inaugurerandet av en praxis, att en enskild motionär eller annan kammarledamot i liknande ställning skall kunna begära, att hans förslag uppföres där eller där på föredragningslistan, kan leda till olämpliga och orimliga konsekvenser.

Ang.
vissa ärendens
uppförande på
föredragnings-
listan.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Det sista yrkandet är ju en underkastelse under regeringen, som den siste talaren är van vid att i sitt utskott merendels förorda. Det sköter regeringen om, säger han ofta i sina betänkanden, och det behöver icke riksdagen befatta sig med. Så är det även här.

Som herrarna erinra sig, förekommer det emellertid många gånger i våra föredragningslistor, att det längst ned står angivet om ett ärende, att det skall företagas till behandling, när ett visst annat ärende också förekommer i kammarerna. Ett yrkande om en sådan åtgärd har nu framställts, och då säger herr von Geijer, att sådant konstitutionellt endast får äga rum, när önskemål därom uttalas från regeringsbänken! Riksdagen kan dock bestämma så suveränt över sin egen arbetsordning, att den kan få tillgodoräkna sig sådana prerogativ, utan att vara beroende av regeringsbänken.

Då jag för min del här finner, att dessa frågor bägge två röra lapparnas bosättning och mycket nära hänga ihop med varandra, kan jag inte finna, att det på något sätt kan vara olägligt för riksdagen, att de till eventuellt gagn för lapparna behandlas i ett sammanhang. Men när det gäller en sådan befolkning som lapparna, som inte har något större inflytande och vilkas frågor äro obekanta för de flesta av riksdagens ledamöter, så slumpar man med dem på detta sätt. Man yrkar avslag utan att veta varför, bara därför att det strider mot vanlig ordning, även om förslaget ur saklig synpunkt skulle vara påkallat, och då står naturligtvis denna undertryckta nation även i en sådan här punkt utan några rättigheter, som kunna göras gällande gent emot den stora övermakten.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Lindhagens sista yttrande. Orsaken till att man, som jag nämnde, tillmötesgår dylika önskingar från regeringens sida, är, att regeringen ju har att försvara sina propositioner i båda kamrarna. På grund därav blir naturligtvis en uppdelning nödvändig i vissa fall.

Herr Kvarnzelius: Då jag omöjligen kan se några vådor av ett bifall till det förslag herr Asplund framställt, ber jag att få förena mig i hans yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Asplund*, att kammaren skulle besluta, att första lagutskottets utlåtanden nr 29 och 30 skulle uppföras bland två gånger bordlagda ärenden närmast efter blivande utskottsutlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m., å föredragningslistan för det sammanträde, då sistnämnda utlåtande skulle upptagas till behandling, dels ock att berörda yrkande skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å herr Asplunds yrkande; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Asplund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår herr Asplunds yrkande i avseende å uppförande på föredragningslistan av första lagutskottets utlåtanden nr 29 och 30, röstar

Ja;

Ang.
vissa ärendens
uppförande på
föredragnings-
listan.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser, samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 26;

Nej — 38.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 31, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel;

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om medgivande att i riksdagshuset uppsätta en minnestavla i anledning av världspostföreningens femtioårsjubileum; samt

nr 35, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt städerskan vid riksdagshuset Hedda Elfrieda Nyqvist, född Ekendahl;

första lagutskottets memorial:

nr 32, i anledning av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 24 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fylleri m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 33, i anledning av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 15 och 41 i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om ändring i fattigvårdslagens bestämmelser rörande skyldighet för vistelsekommun att själv vidkännas vissa kostnader; samt

nr 26, i anledning av väckt motion angående ändring av 49 § 1 mom. i lagen om fattigvården.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.01 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 21 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Dahl, Georg*, för tiden till och med den 12 nästkommande maj på grund av styrkt sjukdom.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 30—35.

Föredrogos och lades till handlingarna första lagutskottets memorial:

nr 32, i anledning av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 24 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fylleri m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 33, i anledning av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 15 och 41 i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om anslagen till utrikesförvaltningen, i vad avser grupp A. Departementet, jämte en i ämnet väckt motion.

Punkten 1.

Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å herr Engbergs motion, II: 432,

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.*

a) bestämma antalet ordinarie befattningar i utrikesdepartementet på sätt i punkten närmare angåves;

b) besluta, att å övergångsstat för utrikesdepartementet skulle från och med den 1 juli 1928 uppföras vissa angivna befattningar;

c) godkänna under punkten införda ordinarie avlöningsstat och övergångsstat för utrikesdepartementet, att tillämpas från och med den 1 juli 1928;

d) höja det ordinarie förslagsanslaget till departementet, nu 488,000 kronor, med 23,300 kronor till 511,300 kronor.

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)*

Det sålunda tillstyrkta förslaget avsåg bl. a. en reorganisation av den nuvarande politiska och handelspolitiska avdelningen samt den å extra stat uppförda speciella handelsavdelningen, vilka två avdelningar skulle från och med nästinstundande budgetår ersättas med en politisk avdelning och en handelsavdelning, bägge å ordinarie stat och organiserade å två byråer, varjämte den hittills till den politiska och handelspolitiska avdelningen hörande pressbyrån skulle direkt underställas kabinettssekreteraren.

I herr *Engbergs* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den för närvarande å övergångsstat för utrikesdepartementet uppförda kanslirådstjänst, vars innehavare tjänstgjorde såsom chef för departementets arkiv, skulle överföras å ordinarie stat.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *Lindblad*, *Olof Olsson*, *Nilsson* i Gränebo, *Asplund*, *Jansson* i Falun, *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Kristensson* i Göteborg och *Järte* ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Asplund**: Herr talman! Som kammaren finner, ha nio reservanter i statsutskottet yrkat avslag å Kungl. Maj:ts förslag i nu föreliggande punkt om utrikesdepartementets omorganisaton. Orsaken härtill är, att då vi icke kunnat gå med på den av majoriteten inom första avdelningen föreslagna, enligt vår mening alltför kraftigt tilltagna topporganisationen inom detta departement — oberäknat kabinettssekreteraren icke mindre än fyra tjänstemän i expeditionschefs ställning — och då vi icke lyckades genomdriva återremiss till avdelningen för antalets nedbringande i något närmare överensstämmelse med organisationen inom övriga statsdepartement, så funno vi oss nödsakade att yrka avslag för att få frågan hänskjuten till ny utredning.

Mot dessa fyra eller fem expeditionschefer svara, som synes av den utav utskottet tillstyrkta staten, endast sju byråchefer med lika många förste sekreterare närmast under sig. Anledningen är, att man velat uppdelat den nuvarande politiska och handelspolitiska avdelningen i två delar och ställa vardera under en avdelningschef. Därvid ha som skäl särskilt åberopats från vissa näringsidkare framkomna krav på att inom utrikesdepartementet hava en tjänsteman i högre ställning än byråchef att vända sig till för framförande av de speciella önskemål, vederbörande vilja ha tillgodosedda vid uppgörandet av handelstraktater m. m.

I detta avseende är emellertid till en början att bemärka, att, såsom närmare belyses i den vid propositionen fogade bilaga C, utarbetandet och fastställandet av traktaternas innehåll med hänsyn till såväl enskilda näringsidkares speciella som hela det svenska näringslivets gemensamma intressen uteslutande ankommer på handelsdepartementet och kommerskollegium, och att det sålunda är till dessa institutioner, som enskilda näringsidkare böra vända sig för att få sina speciella intressen vederbörligen beaktade. Inom handelsdepartementet utföres utarbetandet av stommen för handelstraktaterna huvudsakligen av två tjänstemän i kanslissekreterareställning. För övrigt synes det vara ganska olämpligt ifrågasätta, att, sedan ett beträffande olika svenska näringsintressens önskemål vederbörligen avvägt och utarbetat förslag till traktat av handelsdepartementet överlämnats till utrikesdepartementet, genom direkta hänvändelser till detta senares tjänstemän enskilda personer eller sammanslutningar skulle beredas tillfälle att få ändringar gjorda i traktatsförslaget till sin speciella fördel, innan utrikesdepartementet utför vad på dess lott ankommer, nämligen genomdrivande av förslaget genom förhandlingar med vederbörande främmande stat. Vad beträffar hänvändelser i annat syfte — för upplysningar om utländska affärsförhållanden, biträde för genomförande av andra önskemål än sådana som

beröra handelstraktaters avslutande — torde sådana mycket väl kunna göras till vederbörande byråchef eller lägre tjänsteman, i likhet med vad som sker i handelsdepartementet beträffande handelstraktaterna.

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.*

(Forts.)

Vad beträffar möjligheterna för utrikesförvaltningen att fullgöra densamma ävilande uppgifter, anskaffandet av upplysningar om avsättningsmöjligheter i främmande länder för svenska varor, utlandets motsvarande önskemål med avseende på oss m. m. samt själva genomförandet av handelstraktater med främmande makter, kräves härför givetvis tillgång till såväl politiskt som kommersiellt väl utbildade arbetskrafter. Utskottet har också i början av sitt yttrande, vars premisser egentligen borde lett till ett förslag om bibehållande av en gemensam handelspolitik och politisk avdelning med en kommersiellt utbildad chef och med den nuvarande speciella handelsavdelningen inordnad såsom en informationsbyrå, erinrat om att den åren 1919 och 1921 beslutade omorganisationen av utrikesförvaltningen utgick från den förutsättningen, att huvuduppgiften för vår utrikespolitik vore att befordra landets handels- och näringsintressen. Med hänsyn härtill genomfördes i fråga om utrikesrepresentationen en gemensam diplomatisk och konsulär karriär med i möjligaste mån likartad och allsidig utbildning av tjänstemännen, varigenom ej blott de konsulära utan i lika grad även de diplomatiska tjänstemännen skulle bliva skickade att tillvarataga de kommersiella intressena. Beträffande utrikesdepartementet upphävdes den förutvarande skilda handläggningen av diplomatiska och konsulära ärenden, i det att bådadera hänfördes till en och samma avdelning i departementet, den politiska och handelspolitiska avdelningen. För det kommersiella informationsväsendet inrättades emellertid därjämte på extra stat en särskild avdelning, den speciella handelsavdelningen.

Under sådana förhållanden synes det ganska inkonsekvent, att, som utskottet föreslagit, i enlighet med de sakkunniga herrar Bergendal och Nilsson, nu återgå till ett särskiljande av dessa ärenden genom att dela upp dem på två avdelningar med var sin avdelningschef. Näringslivets intressen torde bli bäst tillgodosedda, om fortfarande, i enlighet med de båda andra sakkunnigas, herrar Höjers och Sjöborgs förslag, som även förordats i kommerskollegii motivering till sitt yttrande, ehuru det förra alternativet ej avstyrkts, en gemensam handelspolitisk och politisk avdelning bibehålles under en gemensam chef, som emellertid i enlighet med förutsättningarna av år 1919 och 1921 torde böra vara särskilt lämpad att tillvarataga Sveriges kommersiella intressen gent emot utlandet. Under samma avdelning torde även den nuvarande speciella handels- eller informationsavdelningen böra inordnas såsom en byrå.

Vid behandlingen inom statsutskottets första avdelning utgick man redan från början från den förutsättningen, att man skulle ha en handelspolitisk och en politisk avdelning, och de tillkallade sakkunniga fingo därför ej yttra sig om alternativet att bibehålla den nuvarande gemensamma avdelningen med en handelspolitiskt betonad chef. Inför önskan att söka undvika åtminstone en av de fyra föreslagna expeditionsheferna återupptogs emellertid på ett senare stadium tanken på sistnämnda anordning, utan att dock det utarbetade alternativet blev såsom sådant framfört till utskottet.

Vid behandlingen av ärendet i utskottets plenum framförde jag likväl detta förslag, och jag ansåg därvid, att i den mån någon avlastning av chefs arbete skulle visa sig behöfelig, syntes övervakandet av den del av de rent diplomatiska ärendena, som icke alls hade med handelspolitiken att skaffa, kunna övertagas direkt av kabinetssekreteraren. Då framställdes emellertid av ledamöter av utskottet, som icke tillhörde första avdelningen, det yrkandet, att man borde söka åstadkomma en ytterligare besparing genom att sätta den tredje och den fjärde avdelningen i departementet, rättsavdelningen och personal- och administrativa avdelningen, under en gemensam chef, och därvid anfördes sär-

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

skilt, att även om den som förestode rättsavdelningen behövde vara en högt kvalificerad rättslär, var i alla fall själva den under honom ställda byrån icke av så stor omfattning, att den motiverade någon särskild avdelningschef. Resultatet av behandlingen av detta i utskottet framställa yrkande blev, att man begärde återremiss till avdelningen för att få ytterligare försök gjorda att få en begränsning av organisationen, men när detta yrkande avsågs av utskottsmajoriteten, hade vi nio reservanter ingen annan utväg än att försöka genom ett avslagsyrkande få frågan förd under förnyad utredning. Vi ansågo då också, att ett uppskov på ett års tid icke kunde åstadkomma någon skada, då den nuvarande organisationen med sin speciella handelsavdelning på extra stat vore tillräcklig att uppehålla arbetet. Å andra sidan skulle ett bifall till propositionen för lång tid fastlåsa den enligt vår mening åtminstone i de högre regionerna alltför vidlyftiga organisationen.

Emellertid kan det ju inte skada att göra ytterligare försök att redan i år få saken acceptabelt ordnad, och tillåter jag mig därför, herr talman, att yrka återremiss till utskottet. Bifalles detta av kammaren, kommer, enligt vad jag erfarit, ett liknande yrkande att göras i andra kammaren.

Herr **Widell**: Herr talman! Då jag för min del kommer att yrka bifall till utskottets hemställan, är det icke därför, att jag skulle sakna betänkligheter mot Kungl. Maj:ts förslag. Tvärtom kan det icke undgås, att ett förslag, som utgår ifrån en statssekreterare, kabinetssekreteraren och fyra expeditiönschefer i utrikesdepartementet, innebär en organisation, som betänkligt närmar sig en överorganisation.

Då frågan om utrikesdepartementets organisation var före vid 1919 års riksdag, yrkade jag också i statsutskottet på att departementet borde organiseras på två avdelningar i stället för tre ordinarie och en extra, som det blev beslutat. Jag fick emellertid icke något understöd därvidlag utan stod ensam som reservant i statsutskottet. Då nu Kungl. Maj:ts förevarande proposition förelåg till behandling i statsutskottets första avdelning, var avdelningen från början så gott som enig om att försöka inrikta sitt arbete på att åstadkomma en minskning i antalet avdelningar inom departementet. Olika förslag i den riktningen voro under övervägande i avdelningen. Vi rådfrågade sakkunniga från utrikesförvaltningen, men till slut funno vi, att den enda möjliga vägen att åstadkomma en minskning av antalet avdelningar skulle vara att gå in för den organisation, som bland de sakkunniga var föreslagen av herrar Sjöborg och Höjer. Denna organisation skulle emellertid i jämförelse med den av Kungl. Maj:t föreslagna medföra en besparing av endast ett par tusen kronor — noga räknat, tror jag, 3,500 kronor — därigenom att man i stället för en avdelningschef, som då skulle indragas, nödgades upprätta ett nytt byråchefsbämbete. Vad man sparade var således endast skillnaden mellan avdelningschefens och byråchefens lön, det var alltsammans. Men nu var ju förhållandet det, att de i ärendet hörda näringsorganisationerna hade livligt tillstyrkt det förslag, som inom de sakkunniga framlagts av herrar Bergendal och Nilsson i Kabbarp och som departementschefen förordat och Kungl. Maj:t nu framlagt. Det kunde ju inte gärna vara skäl att emot detta tillstyrkande från näringsorganisationernas sida införa en annan organisation, då besparingen blev så ytterligt ringa som den blev i detta fall. Under sådana omständigheter hade avdelningen faktiskt intet annat val än att antingen tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag eller också hemställa om rent avslag och ny utredning i frågan. Anledningen till att jag för min del, liksom majoriteten av statsutskottet, tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och icke velat avstyrka det, är, att frågan om utrikesdepartementets organisation har varit föremål för så mycket utredning. Vid upprepade tillfällen ha omfattande utredningar verkställts i den frågan, och vi måste då säga oss, att en ny

utredning har ytterligt små utsikter att föra till ett annat resultat än det föreliggande förslaget. Att under sådana omständigheter nu hänskjuta denna fråga till utredning, måste vi anse vara mindre välbetänkt. Förslaget är ju, som jag redan nämnt, varmt tillstyrkt av näringsorganisationerna, och när man jämför det med den nuvarande organisationen, betecknar det icke någon ökning, utan det är ungefär det nuvarande.

Under sådana omständigheter har statsutskottets majoritet funnit, att intet är att vinna med ett uppskov, och då åtskilliga sakliga skäl onekligen tala för Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet tillstyrkt detta, och ber jag, herr talman, att få yrka bifall därtill.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Löfgren:** Herr talman! På begäran från referentläktaren tar jag mig friheten att, för att höras bättre tala från denna tribun i stället för från min plats.

Den fråga, som nu föreligger om vissa ändringar i utrikesdepartementets organisation, är av den betydelse, att jag anser mig böra i korthet redogöra för förslagets innehåll och bemöta vad som sagts ifrån reservanternas sida. Jag måste bekänna, att när jag först kastade en blick på den till betänkandet fogade reservationen, blev jag en smula betänksam. Om man ser på betänkandet, så tillstyrkes det ju under punkt 1, att departementschefen skall få finnas kvar och få en viss avlöning, och under punkt 2 framställas äskanden till avlöningsstat för departementet i övrigt. Nu befinner det emellertid, att avslagsyrkandet innebär avslag på allt som finns upptaget under punkt 2, och enligt formuleringen av detta yrkande tycktes reservanterna ha avsett, att varje anslag till departementet skulle förvägras och departementschefen sitta kvar med sina pengar i ensam prakt och med hela departementets arbetsbörda över sig.

Vid närmare påseende finner man ju dock, att yrkandet knappast kunnat innebära annat än att det är den del av staten, som är extra, alltså den speciella handelsavdelningen, som är underkastad riksdagens prövning varje år, som syntes hotad. Men även det var ju en ringa tröst för mig, som tvärtom hade föreslagit, att den speciella handelsavdelningen skulle omvandlas till en självständig avdelning på ordinarie stat.

Efter det anförande, som nyss hållits av en av reservanterna, herr Asplund, har jag slutligen förstått, att inte ens detta senare kunnat vara meningen. Man har inte avsett att så där nolens volens utan utredning göra sig av med denna viktiga del av den bestående organisationen, utan att ersätta den med någonting annat. Återremissyrkandet, som nu framkommit, kan ju, om det bifalles, komma att utmynna i litet av varje, och kanske får man huvudsakligen däri inläsa ett yrkande på avslag å de nyheter, som Kungl. Maj:ts förslag innebär utöver den nu förefintliga organisationen. I den mån avslagsyrkandet och en eventuell återremiss kunna komma att utveckla sig därhän, att man stannar vid status quo, ber jag emellertid att få erinra, att detta innebär, att man motsätter sig även sådana förändringar, som alldeles obestridligt av alla, som känna sakförhållandena och hållit på med detta ärendes utredning, anses påkallade. Så ha alla varit ense om att pressbyrån är av den beskaffenhet och dess verksamhet sådan, att den icke bör vara inordnad under en särskild avdelning utan bör ställas direkt under kabinettssekreteraren och utrikesministern, men även detta ändringsförslag skulle då förfalla. Inte heller medger ett vidhållande av status quo — ett vidhållande av alla detaljer i den nuvarande organisationen — att den s. k. geografiska byråindeleningen, vars tillkomst från början berodde på en efter världskriget helt naturligt uppkommen överskattning av våra utrikespolitiska uppgifter, men som nu är alldeles opraktisk och knappast kan tillämpas, skulle få ersättas med en uppdelning av de politiska och handelspolitiska ärendena efter deras olika art och beskaffenhet.

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)

Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att däremot statsutskottets majoritet biträtt dessa två förändringar, vilka emellertid, på sätt jag skall försöka visa, följdriktigt böra utmynnas i utskottets förslag även i övriga delar. Jag tar vidare fasta på att utskottet icke, lika litet som jag och de sakkunniga, som verkställt utredning i frågan, funnit det vara möjligt att beskära personalbeståndet inom departementet, vare sig genom minskning av antalet avdelningar, eller på annat sätt. Vi hörde nyss av utskottsavdelningens ärade ordförande, huru man också där strävat för en minskning. Man har a priori utgått ifrån att personalbeståndet, särskilt i fråga om de högre posterna, varit för stort. Men man har icke kommit, hur man än diskuterat, till annat resultat än som framgår redan av Kungl. Maj:ts proposition.

I den pressdiskussion, som i år förts i denna fråga — jag tänker närmast på en som vanligt mycket intressant artikel av min närmaste företrädare i ämbetet — har man utgått ifrån att den utredning, som nu verkställts, icke skett på sådana direktiv, att utredningsmännen haft möjlighet att ge sig in på ett beskärande av personalbeståndet och särskilt på ett överbäggande av huruvida de nuvarande fyra avdelningscheferna vore nödvändiga. Men jag vill påpeka, att detta antagande om utredningens omfattning är fullkomligt oriktigt. I direktiven förutsattes visserligen, att själva det för utrikesdepartementet egenomliga *systemet* med avdelningschefer skulle bibehållas, men därmed var visst icke utesluten möjligheten av att härvidlag på en eller annan punkt beskära organisationen. Tvärtom befanns det så mycket mera lämpligt att nu göra en undersökning om möjligheten av en sammanslagning, som för närvarande två av de tre ordinarie chefsposterna, nämligen på personal- och rättsavdelningarna uppehållas allenast på förordnande, och den fjärde, befattningen såsom chef för den speciella handelsavdelningen, ju är uppförd på extra stat. En dylik undersökning kunde därför knappast ske med samma praktiska effektivitet längre fram. Att dessa poster var för sig icke ansetts vara tabu, som det visst sagts, framgår för öfrigt tillräckligt därav, att två av de sakkunniga, vilkas utredning föregått Kungl. Maj:ts förslag, låt vara blott som en nödfallsutväg, tänkt sig möjligheten av att indraga en avdelning, nämligen just den som har att befatta sig med speciella handelsärenden. Nej, förhållandet är, som jag antydde, helt enkelt det, att de sakkunniga i likhet med utskottet vid en noggrann undersökning funnit, att man inte kan draga in någon av dessa chefsbefattningar, utan att detta skulle medföra — jag citerar utskottets eget uttryck — »betydande olägenheter ur organisatorisk synpunkt».

I förbigående sagt kan jag inte finna annat än att det innebär en viss motsägelse, att utskottet trots detta erkännande uttalar, att departementschefen föreslagit en organisation, som synes väl rikligt tillmätt. Om organisationen motsvarar behovet, är den väl inte *för* stor utan *lagom* stor.

Samtidigt som utskottsavdelningens ärade ordförande och utskottet på det sättet beklagat, att man inte här kunde göra en besparing, erkänner tvärtom utskottet, att departementet åtminstone på en punkt behöver en ytterligare förstärkning. Utskottet vitsordar nämligen det principiellt berättigade i herr Engbergs motion om återförande av chefsbefattningen på arkivet till ordinarie stat. Även jag vill understryka behövligheten i och för sig av denna åtgärd. När jag i den nu föreliggande propositionen underlåtit att göra något yrkande härom, har detta berott på samma hänsyn till ett nyss fattat riksdagsbeslut, som kommit mig att låta anstå med lösningen av den i propositionen berörda frågan om ordnandet för framtiden av det arbete, som numera utföres av den på övergångsstat ställda så kallade ceremonibyrån inom departementets personalavdelning, men som sedan skulle, om inte beslutet ändras, komma att försvinna. Jag tror att även den byrån behövs. Det kan inte hjälpas, att det

ännu finns ceremonifrågor, och de måste handhavas av någon från departementets sida.

Nu kommer jag till den divergens, som återstår för riksdagen att avgöra — den enda punkt, vari meningarna varit delade — nämligen frågan om det lämpligaste sättet att ordna behandlingen av de kommersiella och handelspolitiska ärendena, till den del dessa falla inom utrikesdepartementets verksamhetssfär. För den naturliga människan kan denna uppgift förefalla att vara av rent praktisk administrativ och icke allt för invecklad teoretisk beskaffenhet. Men eftersom den långvariga diskussionen om uppgiftens rätta lösning påkostats mångahanda spekulativa funderingar med anspråk på den helgd, som tillkommer de förborgade tingen inom den högre politiken, vill jag med några ord utveckla den syn på saken, som regeringen och utskottsmajoriteten ha gjort till sin.

Till sina huvuddrag har den nuvarande organisationen av departementet otvivelaktigt visat sig vara ändamålsenlig. När det gäller ärendenas fördelning mellan de *ordinarie avdelningarna*, har var avdelning haft sitt väl tillmätta mått av arbete, och för varje avdelning har man också genom den avlöning och den ställning i övrigt som den givits lyckats förvärva kompetenta krafter. Men när man kommer till de handelspolitiska och kommersiella ärendenas behandling, sviker logiken i systemets tillämpning på två sätt. Först och främst äro dessa ärenden uppdelade på två avdelningar: den politiska och handelspolitiska avdelningen har att syssla med handels- och sjöfartsavtal, s. k. traktatsärenden, samt tull- och handelspolitiska saker i allmänhet; den på extra stat satta speciella handelsavdelningen har åter om hand dels kommersiell information och utredning och dels enligt riksdagens beslut 1925 — och detta har givit den speciella handelsavdelningen en något annan ställning än förut — ärenden om vidtagande av åtgärder i *särskilda fall*, avseende tillämpningen av i utlandet gällande lagar och bestämmelser, såsom för utverkande av undantag från gällande bestämmelser i utlandet — och så räknas det upp en hel del — eller eljest för vinnande av lättnader i näringslivet. Med ett gemensamt uttryck kallar man dessa sistnämnda saker »handelspolitisk handräckning». Detta är det ena undantaget ifrån regeln, att likartade ärenden äro sammanförda under en gemensam ledning. Det andra undantaget är, att, i olikhet med vad fallet är inom de övriga avdelningarna, arbetet inom den nuvarande politiska och handelspolitiska avdelningen uppdelats på tre olika byråer med olika föredragande, som dela världen emellan sig efter geografiska områden, i stället för efter de olika ärendenas art. Som exempel kan jag nämna, att Nationernas förbund existerar inte i den nuvarande instruktionen för departementet, ehuru dithörande ämnesgrupp inte bara hör till de viktigaste utan också till de största i departementets verksamhet. För den som har sinne för vår näringspolitik och våra handelsintressen bör det synas kanske ännu värre, att en handelstraktat eller ett handelspolitiskt ärende övers huvud egentligen skall i första hand beredas på olika byråer, allteftersom den andra parten, den andra staten, befinner sig i det ena eller andra väderstrecket.

I vår tid med dess vidsträckta och alltjämt förnyade nät av handelsavtal med mestgynnad-nationsklausulens allt större användning fordras en överblick som aldrig förr över hela fältet för att sammanställa fakta och rätt bedöma vårt eget lands ställning och möjligheter. Vi ha nyss fört eller föra samtida förhandlingar om handelsavtal med till exempel Finland, som hör till ett geografiskt område, med Amerika, som hör till ett annat, samt med Turkiet och Frankrike, som höra till ett tredje. Men om vi skulle följa den uppgjorda tabulaturen, skulle alla tre byråerna på den politiska avdelningen samtidigt ha knäpat med dessa handelsavtal. Dessutom har den speciella handelsavdelningen

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

Ang. utrikes-
departementet
organisation.

(Forts.)

fullt arbete med att informera det efter upplysning hungrande näringslivet om vad som försiggår i utlandet och vad de andra herrarna i utrikes- och handelsdepartementen och kommerskollegium ha för sig här hemma.

Jag behöver inte spilla flera ord på denna osystematiska och opraktiska fördelning av ärendena. Om att den måste uttryckligen ändras för att förekomma kompetensvister, oklarhet och dröjsmål, ha alla som äga den minsta inblick i saken, varit fullständigt ense.

I första rummet har det befunnits obestriddligen erforderligt att inom den politiska och handelspolitiska avdelningen få till stånd en omgruppering efter ärendenas olika beskaffenhet i stället för den nuvarande, som för övrigt icke i praktiken fullt ut kunnat upprätthållas. Men så snart man tar itu med detta spörsmål, inställer sig strax den ofrånkomliga nödvändigheten att taga ställning till frågan om den lämpligaste ordningen för behandlingen av kommersiella ärenden och handelsärenden i *det hela*. Varför är detta ofrånkomligt? Jo, på grund av det enkla faktum, att även om handelsärendena inom den *politiska* avdelningen där sammanföras på en byrå, andra handelsärenden — som i mycket förutsätta samma slags sakkunskap och arbete för sin behandling — med den nuvarande ordningen alltså skulle skötas fristående på en helt annan avdelning, den s. k. speciella handelsavdelningen. Det är denna speciella handelsavdelnings befintlighet och uppdelningen av de kommersiella ärendena och handelsärendena mellan densamma och den väsentligen politiska avdelningen, som påkalla ståndpunktstagande till organisationsspörsmålet i en större utsträckning.

Tre möjligheter till handelsärendenas omgruppering stå därvid till buds. Först kan man ju tänka sig, att man stannar vid att föra ihop de handelsärenden, som äro på den politiska och handelspolitiska avdelningen, och för deras skötsel inrättar en speciell handelstraktatsbyrå på nämnda avdelning och låter den speciella handelsavdelningen finnas kvar och arbeta såsom förut. Det är ju det omtalade förslaget från herrar Sjöborg och Höjer. Men enligt min och många mening har man därvid inte ernått vad man velat vinna i koncentration och enhetlighet vid handelsärendenas skötsel. Splittringen av ärendena skulle fortfara och skulle alltså kunna medföra den olägenhet för dessa frågors skyndsamma och behöriga handhavande, som man vill förekomma.

Den andra möjligheten vore att verkligen fullfölja tanken på att ernå en större enhetlighet i de handelspolitiska ärendenas behandling genom att låta den speciella handelsavdelningen upphöra och flytta in dess nuvarande verksamhet under en ny, särskild byrå vid sidan av traktatsbyrån på den nuvarande politiska och handelspolitiska avdelningen. Detta föreslogs av 1918 års kommitté, vars utredning väsentligt legat till grund för den nuvarande organisationen. Men just i denna punkt kom 1918 års förslag icke i praktiken att utföras. Utvecklingen har också, såsom jag med några ord skall visa, gått i tvärt motsatt riktning i förhållande till det ursprungliga förslaget. Jag har i mitt yttrande till statsrådsprotokollet nogsamt angivit de skäl, varför jag bestämt måste avvisa varje tanke på att *nu* slå in på denna väg. Frånsett andra bärande invändningar häremot finner jag det uteslutet att med hänsyn till arbetsbalansen mellan avdelningarna infoga ett nytt verksamhetsområde under den politiska avdelningen, som i stället behöver avlastning av annat arbete för att koncentrera sig på det politiska arbetet, som är nog så tillräckligt.

Aterstår sålunda den tredje, i propositionen anvisade utvägen för att åvägbringa enhetlig ledning av arbetet med dessa ärenden, nämligen den att överflytta de ärenden av detta slag, som nu finnas på den politiska och handelsavdelningen, och sammanföra dem med de ärenden, som behandlas av den speciella handelsavdelningen samt låta denna särskilda avdelning, såsom det var före den nya ordningen, handha alla handelsärenden i deras ekonomiska moment.

En sådan överflyttning av rent administrativ karaktär borde Kungl. Maj:tt utan vidare vara berättigad till, och man kan fråga sig orsaken till, att riksdagen skall behöva höras. Ja, den egentliga orsaken, varför riksdagen har med saken att skaffa, är, att den speciella handelsavdelningen ju är ställd på extra stat, varför det tillkommer riksdagen att bestämma, om den bör utvidgas och stabiliseras för att jämväl fullgöra den stadigvarande uppgift, som alltid i viss utsträckning måste tillkomma utrikesdepartementet i fråga om handelstraktater och dylika handelspolitiska ärenden.

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

Riksdagens ståndpunktstagande till detta spörsmål synes mig åter böra bero på två väsentliga ting. Det ena är, om man kan räkna med att den verksamhet, som för närvarande bedrives av den speciella handelsavdelningen, fortfarande bör vara anknuten till utrikesdepartementet. Det andra momentet av vikt är, huruvida *de* kommersiella ärenden, som nu höra under den speciella handelsavdelningen, äro av den beskaffenhet, att de på ett lämpligt och naturligt sätt kunna handhavas under samma ledning som de, vilka skulle dit överflyttas. Jag skall med ett par ord ange, på vad sätt jag ser på dessa saker.

Vad först beträffar den speciella handelsavdelningens vara eller icke vara, så måste den frågan i realiteten anses vara avgjord genom ett riksdagsbeslut av år 1925. Förut hade man, såsom nämnts, på grundval av 1918 års sakkunnigutredning ifrågasatt avdelningens berättigande och påyrkat dess indragning. Sist skedde det vid 1924 års riksdag; då föll förslaget om att låta den speciella handelsavdelningen upphöra och flyttas in på en byrå. Däremot vidtogs en särskild utredning för att pröva, huruvida det vore lämpligt att flytta över vad som nu ankommer på utrikesdepartementets speciella handelsavdelning till handelsdepartementet. En särskild kommitté för denna fråga kom in med förslag till 1925 års riksdag. Detta resulterade i ett bestämt uttalande, att alla skäl vore för att låta utrikesdepartementet såsom förut hava hand om den kommersiella informationen. Men inte nog med detta. Vid 1925 års riksdag utvidgades dessutom den speciella handelsavdelningens befogenhet till att syssla med vad jag tidigare kallat de handelspolitiska handräckningsmålen, d. v. s. ingripande i särskilda fall, då det gäller tillämpning av handelstraktater med främmande länder, tolkning av utländska lagar, som gälla handel och näringar o. s. v. Såsom jag sade, är frågan därmed uppenbarligen avgjord så, att den kommersiella informationen och den praktiska handelspolitiken, som därmed har samband, böra ligga hos utrikesdepartementet och icke hos handelsdepartementet. Det må vara rätt eller orätt; men i alla fall har den frågan blivit avgjord på det sättet. För min personliga del hörde jag till dem, som vid den nya organisationens prövning vid 1921 års riksdag och tidigare, med anslutning till 1918 års sakkunniga, icke fann den speciella handelsavdelningen behöfelig. Men varför? Jo, därför att jag då ansåg, att *om* det skulle finnas ett handelsdepartement, detta borde hava att göra just med dessa saker. Men sedan frågan härom numera avgjorts i motsatt riktning samt först av riksdagen år 1921 och sedan efter särskild utredning 1925 års riksdag fastslagit, att de speciella handelsärendena skulle behandlas i utrikesdepartementet, har jag böjt mig för detta faktum. Vi kunna icke låta bli att söka organisera utrikesdepartementet på lämpligaste sätt i enlighet med de uppgifter, som det nu en gång har, endast därför att vi en gång i tiden tyckt, att det kunde vara annerlunda. Jag tror också, att såsom utvecklingen gått, det icke kan tänkas, att de handelspolitiska och speciella handräckningsärendena rörande utlandet skulle kunna överflyttas till handelsdepartementet, vars arbete icke blivit lagt så, att det har den beröring med utlandet och den kännedom om utrikes förhållanden, som för ändamålet erfordras.

Man får nog också sätta sig in i, att våra kommersiella och näringsintressen,

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

som städse slagit vakt om den speciella handelsavdelningen, däri se ett minimum av representation för det praktiska näringslivet. När man från dessa håll enstämmigt fordrar en förstärkning av handelsorganet inom utrikesdepartementet, kan man vara så mycket mer förvissad om att dess försvagande, eventuella indragning eller förvandling till en byrå skulle medföra icke blott sakliga olägenheter utan även förstämning, missnöje och oro hos det praktiska livets män.

Jag går sålunda ut ifrån, att vi inom utrikesdepartementet alltid kunna räkna med att ha kvar ett organ, motsvarande det som nu utgöres av den speciella handelsavdelningen. Det var den ena förutsättningen för att man nu skulle kunna göra denna omläggning. Den andra frågan är: äro de nuvarande ärendena, som den speciella handelsavdelningen behandlar, av den beskaffenhet och samhörigheten med de handelspolitiska ärendena i övrigt sådan, att man lämpligen kan dit överflytta, vad som nu ligger på den politiska avdelningen? För min del kan jag icke se annat, än att ett sådant nära samband föreligger. Jag hänvisar härvid till mitt yttrande till statsrådsprotokollet på sid. 30 i propositionen, som av utskottet citeras. Det heter där: »På tal om 'kommersiell information' torde man i den allmänna diskussionen alltför mycket ha identifierat denna verksamhet i det stora hela med ett mera mekaniskt bearbetande och expedierande av ingånget material, lämnande av faktiska upplysningar etc. Men för att en kommersiell informationsverksamhet i modern mening skall rätt fylla sin uppgift fordras långt mera. Det kräves att följa handelspolitikens utveckling i skilda delar av världen, kännedom om inträffade fakta, som kunna förändra det bestående läget, förmedlande av upplysningar och vidtagande av åtgärder, som stå i samband med *förberedelse* till och *tillämpning* av handelstraktater m. m.» Det är ju uppenbart, synes det mig, att möjligheten och sakkunskapen, när det gäller att i särskilda fall ingripa för att få rättelse i tillämpningen t. ex. av en tull- och handelstraktat, skulle främjas genom att samma avdelning hade att skaffa med beredningen vid dess avslutande och vice versa.

Utskottet har accepterat mitt i propositionen gjorda bemötande av de invändningar, som gjorts mot förslaget, och jag skall här icke upprepa skälen för min ståndpunkt. Motskälen äro hämtade från 1918 års sakkunnigbetänkande, som dock just i avseende å de kommersiella ärendena aldrig fullt utförts i praktiken. Men vad jag vill understryka är, att de kommersiella och handelspolitiska ärendena, i den mån de falla under utrikesdepartementets handläggning, utgöra ett så stort och viktigt komplex i vår moderna utrikespolitik, att de synas mig otvivelaktigt kräva ett särskilt organ för sin skötsel — ett organ, som icke bara från fall till fall utan mera permanent kan följa med de skiftande företeelserna inom handelspolitiken och i förekommande fall taga initiativ, men framför allt vara tillgängligt för upplysning och hjälp vid de olika ärendenas beredning, detta jämväl i de skeden, då ett visst ärende ännu ankommer på andra myndigheters, särskilt handelsdepartementets och kommerskollegii, utredning.

Förhållandena efter kriget hava påkallat en så gott som fullständig nyreglering av det svenska handelstraktatsystemet. Nya avtal, grundade på ömsesidig behandling såsom mest gynnad nation, ha på de sista fem åren under tecknats med 12 länder. Mest gynnad-nations-avtal med tariffbestämmelser ha dessutom avslutats med Spanien, Tyskland, Grekland och Turkiet. Bestämmelserna i den svensk-tyska handelstraktaten ha undan för undan kompletterats. Handelsavtalsförhandlingar pågå eller stå i begrepp att upptagas med, bland andra länder, Frankrike, Förenta staterna, Mexiko, Persien, Ungern och Österrike. Såsom i propositionen sagts, kan arbetet på detta område knappast någonsin väntas bli färdigt, särskilt som avtalen slutas på

olika, ofta korta, uppsägningstider samt meningsutbyte undan för undan uppstår i fråga om tolkningen och tillämpningen.

Men hithörande frågor omfatta icke blott de separata avtalen mellan två länder. Speciellt genom Nationernas förbunds verksamhet ha de allmänna konventionerna samt det förberedande och efterföljande arbetet till dessa blivit allt mera omfattande. Särskilt påpekas här det regelmässiga ekonomiska samarbete, som pågår i form av ekonomiska kommittéer och konferenser, vid vilka Sverige givetvis måste ej blott representeras utan också utföra visst arbete liksom före och efter dessa konferenser. Detta må vara nog sagt för att ådagalägga, att här finnes arbete övernog för därmed uteslutande sysselsatta krafter, även om på annat håll — inom handelsdepartementet och kommerskollegium — en väsentlig del av det inre utredningsarbetet sker i kommunikation med svenska näringsidkare. I varje skede av utredningen och framför allt vid slutstadiet, när det gäller den egentliga förhandlingen med främmande makt, måste det dock alltid — hur än arbetet med dessa ärenden ordnas — för utrikesdepartementets funktion spela en väsentlig roll att äga tillgång till ett eget organ, som särskilt har till uppgift att följa den ekonomiska utvecklingen.

Fördelarna av att ha handelsärendena samlade på ett ställe under en enhetlig, för ändamålet anpassad ledning, ha också på den sista tiden blivit erkända i andra länder, som i likhet med Sverige låto världskrigets erfarenheter förmå sig att låta organisationen bestämmas av rent politiska synpunkter. Belgien och Danmark antogo ungefär samtidigt som vårt land en organisation, som ville samla politiska och ekonomiska ärenden under en gemensam, politiskt betoad beredning. Båda ha numera återgått till att skilja på sakerna på samma sätt, som här föreslås.

Här göres emellertid en allmän, formell invändning emot förslaget just i avslutning till de nu påpekade exemplen från utlandet. Förslagets såsom jag tror högst begränsade krets av motståndare göra gällande att det föreläge en skillnad mellan förhållandena i dessa andra länder och Sverige därutinnan, att hos oss den rent sakliga huvudutredning i t. ex. ett traktatärende ligger hos andra myndigheter, speciellt handelsdepartementet, och endast den formellt politiska slutbehandlingen hos utrikesdepartementet. Låt oss vänta, säger man, och avvakta en utredning av frågan i ett större sammanhang, däri framför allt handelsdepartementets befattning med dylika ärenden kan skärskådas. Invändningen kan synas bestickande men är knappast bärande. Jag tror, att den bevisning, som i propositionen presterats, på ett avgörande sätt visar, att vi här ha att göra med en rent *inre* organisationsfråga, som man helt obundet kan och bör taga ståndpunkt till, alldeles fränsett vad som i framtiden kan hända beträffande arbetsfördelningen mellan utrikesdepartementet och andra myndigheter. Hur man än bär sig åt, vare sig man utvidgar eller inskränker andra myndigheters befattning med dessa ting, så torde man aldrig kunna undvara utrikesdepartementets andel, när det gäller att bedöma företeelserna utomlands och föra förhandlingar utåt. Men detta bör vara tillräckligt skäl för att ordna det inre arbetet inom departementet på ett förnuftigt sätt.

Jag har i propositionen redogjort för, huru arbetsfördelningen mellan handels- och utrikesdepartementen nu är ordnad. Denna fördelning anser jag vara rätt väl och tillfredsställande reglerad. På vad sätt detta skett framgår av bilaga till propositionen. Antag emellertid, att en förändring skulle ske i fråga om riksdagens ställning till handelsdepartementet. Den ena möjligheten är då, att handelsdepartementet finge en större del än för närvarande av utredningsarbetet, när det gäller handelstraktater och liknande ärenden. Det skulle icke bara ha om händer, vad jag förut kallat den »inre» utredningen utan också förhandlingsarbetet utåt. Ja, det är ju ungefär den typ som handelsdepartementet har i Frankrike, och det är icke utan, att denna förebild en smula

Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)*

föresvävade dem som på sin tid ville ha ett även gentemot utlandet verksamt handelsdepartement också hos oss. Jag vill icke närmare gå in på, huru detta system verkat i Frankrike. På många håll är man knappast så alldeles nöjd med detsamma, då det utmärkes av bristande koncentration och försvårar ledningen i det viktiga stadiet, då förhandlingarna skola avslutas. Men antag, att man trots allt, som talar däremot, skulle utöka handelsdepartementets verksamhet på detta sätt. Det är i varje fall icke fråga om att göra det nu. Och sker det i framtiden, kan det icke vara annat än till fördel att ha tillgång till en apparat, fullt utbildad och färdig för dessa uppgifter, som eventuellt kan flyttas in i handelsdepartementet. Ty om den organisation, som man nu har i handelsdepartementet, vill man väl ändå icke säga, att den vore tillräcklig för ett dylikt, vidgat arbetsområde. — Den andra möjligheten återigen skulle vara den, att handelsdepartementet inskränktes eller upphörde. Då vore det väl så mycket mera nödvändigt att ha ett organ av den beskaffenhet, vars inrättande här påyrkas, nämligen en självständig handelsavdelning inom utrikesdepartementet.

Jag har förut antytt och jag vill ännu en gång betona den allmänna uppslutning, som från näringslivets representanter skett kring detta förslag, en tanke för vars förverkligande näringslivets män länge strävat, och om vars riktighet även regeringen är övertygad. Vad är för övrigt detta krav, om icke fordran på konsekvens i planläggningen av en utrikesförvaltning, som, enligt vad utskottet anmärker, vilar på förutsättningen att huvuduppgiften för vår utrikespolitik är »att befordra landets handels- och näringsintressen». Denna princip har riksdagen nyss visat sig vara angelägen om att hävda även på punkter — i varje fall på en punkt — där regeringen hyst tvekan om det relativa behovet. I anledning av riksdagens nyligen fattade beslut rörande utrikesrepresentationen ha vidare igångsatts åtgärder för att tillföra attachéutbildningen möjlighet till praktisk inblick i vår handel och industri; den redan påbörjade utredningen om främjandet av vår avsättning i fjärran västern har forcerats; och den i samband med nu behandlade proposition utarbetade förordning och den instruktion, som för första gången reglerar utrikesrepresentationens arbete i dess helhet, ha särskilt inskräpt förpliktelsen att stödja våra handelsförbindelser med utlandet.

Jag kan också med tillfredsställelse vitsorda hur allmän och uppriktig den goda viljan är inom vår utrikesrepresentation att gagna och hjälpa statens och varje enskilds berättigade intressen i främmande land. Det synes mig emellertid uppenbart, att det samlade resultatet av allt detta spridda arbete för svenska intressen där ute skulle bli än bättre tillgodosett, därest här hemma i centrum funnes en stadigvarande fast ledning och samlingspunkt även för de kommersiella förbindelserna. Jag kan därför icke annat än uttala den förhoppningen, att kammaren skall lämna sitt bifall åt den förevarande, synnerligen begränsade, men dock inom sitt begränsade område enligt min mening viktiga omläggningen av utrikesförvaltningen, i syfte att utan nämnvärd kostnad göra den ännu mera skickad att fylla de krav, som den moderna tiden ställer på densamma.

Herr Olsson, Olof: Den reservation, herr talman, som jag har anslutit mig till, är — i varje fall för mitt vidkommande — mera uttryck för ett bestämt missnöje än för en bestämd vilja. Jag har nämligen i utskottet anslutit mig till ett yrkande om återremiss till avdelningen och detta på grund därav, att jag ansåg handläggningen, eller rättare uppläggningsen av ärendet mindre tillfredsställande. Jag har sedan inte bekymrat mig om hur reservationen skrevs, och det är måhända detta som gjort, att den fått den — jag skulle nästan vilja säga — ödesdigra formulering, som departementschefen erinrade om.

Jag tror, att alla kammarens ledamöter förstå vad det vill säga, att ett utskott är delat på fyra avdelningar och att ärendena vid sin förberedande behandling äro på detta sätt spridda. Det betyder naturligtvis, att ärendena äro många, och vidare, att de för utskottets olika ledamöter äro svåra att i allo genomtränga och behärska. Det är då uppenbart, att vi, som sitta på andra avdelningar och ha våra speciella ärenden att sysselsätta oss med, i hög grad äro beroende av det sätt, på vilket de övriga ärendena beredas, dissekteras och skärskådas på de andra avdelningarna. Ofta är naturligtvis det sätt, på vilket detta sker, också utslagsgivande för det sätt, på vilket vi andra till sist rösta. Vanligen är det väl så, att man följer partilinjerna, vilket måhända inte alltid är så bra, men många gånger följer man dem, som man i andra avseenden anser vara omdömesgilla och vederhäftiga.

Ang. utrikesdepartementets organisation.

(Forts.)

Nu hände sig i detta ärende, att avdelningen inkom till utskottet fullständigt enig. Men det behövdes inte mer, än att någon helt obetydligt rörde vid avdelningsutlåtandet för att hela avdelningen så att säga skulle falla sönder. Av de sex medlemmarna var det fem, som yttrade sig i utskottets plenum, och jag kan sanningsenligt säga, att det endast fanns en, som orubbligt stod kvar på avdelningens förslag. I övrigt gavs det uttryck åt en serie växlande ståndpunkter, som ådagalade mycket, men som åtminstone inte ådagalade någon bestämd uppfattning om hur detta ärende bäst skulle läggas. I utskottet sade jag mig då, att är det verkligen så, att man på avdelningen är till den grad osäker, kan det inte vara riktigt, att vi andra jämförelsevis okunniga nu skola taga ståndpunkt. Den ledning, vi hade väntat oss, hade vi inte fått, och följaktligen gick jag in för en återremiss till avdelningen. Jag medgav emellertid också, att avdelningen kanhända även i fortsättningen skulle få det svårt att lösa problemet, och jag resonerade som så, att under sådana omständigheter, om det är omöjligt att nu få bukt med saken, få vi väl låta den ligga — kanhända ligger den till sig.

Min tveksamhet påverkades ytterligare av två ting. För det första hade jag lagt märke till, då jag läste akterna, att de sakkunniga inför det problem, som väl var det viktigaste, nämligen hur handelstraktatärendena skulle behandlas, stodo eniga endast i en punkt, nämligen därutinnan, att deras uppdrag hade varit för snävt. För att lösa detta problem räcker det inte att laborera endast med utrikesdepartementet, läto de förstå, utan man måste också gå till handelsdepartementet och kommerskollegium. Och svagheten i denna utredning trollas inte bort därigenom att utrikesministern säger, att det är fullkomligt orimligt att tänka sig, att handelsdepartementet skulle i alla avseenden kunna bli ett centrum för vår handelspolitik.

Den andra saken, som också gjorde mig tveksam, var det organisationsförslag, som departementschefen hade framlagt, och som ju bryter mot de principer, som litintills, och i varje fall sedan 1919 och 1921, givit form åt den ordning vi för närvarande ha. På denna punkt skall jag emellertid inte fördjupa mig; det yrkande jag kommer till nödvändiggör nämligen inte ett sådant fördjupande. Men detta organisationsförslag drar med sig den följdskjudomen — om jag så får kalla det — att denna synnerligen omstridda handelsavdelning inom utrikesdepartementet föres upp på ordinarie stat, och vidare att vi i spetsen för en liten trupp befattningshavare på 28 man finner, som det en gång yttrades, inte mindre än fem generaler och därjämte sju överstelöjtnanter. Det är klart, att i en tid, när sparsamheten inte endast betraktas som en dygd, utan också som en nödvändighet, verkar detta inte precis tilltalande.

Ser man nu på dem, som flockat sig bakom reservationen, finner man omedelbart, att det här inte kan föreligga någon partipolitisk aktion mot regeringen, ty det är ju män av mycket skilda åskådningar och politiska uppfattningar. Men jag tror, att de samt och synnerligen stå bakom den meningen, att

Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)

detta ärende inte för oss lagts upp så, att det kan sägas, att denna uppläggning varit tillfredsställande. Och det är därför, herr talman, som jag för min del sällar mig till dem som yrka återremiss.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! I sitt yttrande till statsrådsprotokollet och i sitt anförande här i dag har hans excellens herr utrikesministern utförligt motiverat det i propositionen framlagda förslaget att uppdelat det arbete, som nu inom utrikesdepartementet utföres av dels den politiska och handelspolitiska och dels den s. k. speciella handelsavdelningen, på två nyorganiserade avdelningar, nämligen dels en politisk avdelning och dels en verklig handelsavdelning. Utrikesministerns motivering är utförlig, den är också efter min mening sakligt tillfyllestgörande, och den borde verka övertygande, synes det mig, på envar, som tagit kännedom om densamma. Jag skall därför, när jag nu yttrar mig i detta ärende — och jag gör det därför, att jag haft att skaffa med denna sak på ett förberedande stadium — icke bli mångordig, utan endast i korthet angiva de skäl eller de synpunkter, som förmått mig att ansluta mig till det förslag, som Kungl. Maj:t upptagit i sin proposition.

Tvisten här gäller, som vi hört, handelsärendenas behandling i utrikesdepartementet. Skola fortfarande, såsom nu, de mest betydelsefulla handelsärendena, däribland handelstraktaterna, hänskjutas till den politiska avdelningen och handläggas där av personer, som höra hemma i den diplomatiska karriären, personer, som sakna närmare kommersiell utbildning och kommersiella anknytningar? Skall den speciella handelsavdelning, som nu finns i utrikesdepartementet, om också blott på extra stat, och som man till på köpet på sina håll vill degradera till en underordnad byrå, fortfarande blott syssla med den kommersiella informationen och vissa andra kommersiella småbestyr?

Detta är, som utrikesministern mycket riktigt framhåller, en praktisk organisationsfråga, som bör avgöras efter näringslivets behov och krav och icke efter den abstrakta ideologi, som herrar diplomater i detta ärende ha undfånat oss med. Mig synes det uppenbart, att sedan vi nu kommit ut ur krigs- och efterkrigstidens abnorma förhållanden, bör en verklig handelsavdelning på ordinarie stat upprättas i utrikesdepartementet, en handelsavdelning, som i sig innesluter samtliga handelsärenden både de mer och de mindre viktiga. Härigenom komma dessa ärenden för utrikesdepartementets del rent organisatoriskt under sakkunnig ledning och sakkunnig behandling, såväl när det gäller ärendenas beredning som när det gäller underhandlingar utåt.

Detta är efter min mening den avgörande synpunkten. Och valet mellan å ena sidan kommersiell sakkunskap och å andra sidan kommersiell dilettantism bör icke vara svårt för någon riksdagens ledamot.

Den andra synpunkten, som varit för mig bestämmande, är den, att vår konsulära representation i utlandet behöver den ledning inom utrikesdepartementet, som endast en verklig ordinarie handelsavdelning kan erbjuda, liksom vår diplomatiska representation har och får sin ledning i den politiska avdelningen. Vi ha sett, att herrar diplomater skarpt ha opponerat mot det kungliga förslaget. Jag kan i gengäld försäkra herrarna, att jag från konsulärt håll i utlandet fått mottaga de bestämdaste anmaningar att göra vad göras kan för att tillgodose handels och näringarnas behov genom en självständig och fast handelsavdelning i utrikesdepartementet.

Lika bestämd är också uppfattningen, som vi veta, bland näringslivets utövare och målsmän här hemma. Vi hade i höstas i utrikesdepartementet ett sammanträde, där väl närmare ett dussin representanter för näringsorganisationerna i vårt land voro tillstädes. Det fanns icke mer än *en* mening bland alla dessa skickliga, kunniga och förfarna män, nämligen att vi borde få en anordning sådan som den, vilken nu föreligger i Kungl. Maj:ts proposition.

Och det var icke med någon tvekan, utan med verklig iver, som denna ståndpunkt av dem förfäktades.

Nu har det av mer än en talare gjorts anmärkning emot det föreliggande förslaget ur besparingssynpunkt, en synpunkt, för vilken jag givetvis är ytterst känslig, eftersom Kungl. Maj:t har insatt mig i den senaste och nu fungerande besparingskommittén. Det har sagts, att topporganisationen är för rik inom utrikesdepartementet: det finns för många generaler. Medan man i andra departement har endast en statssekreterare och en expeditiönschef, har man här en statssekreterare — han kallas ju kabinettsekreterare — och fyra expeditiönschefer — d. v. s. här avdelningschefer. Men det är klart, att denna organisation har sina givna anledningar. Det handlägges i utrikesdepartementet en massa ärenden, fler, och jag skulle tro långt fler, än i något annat departement. Dessa ärenden kräva i sin handläggning sakkunskap på olika områden, och de fordra i regel ett snabbt avgörande. Det går icke att ligga och vänta med ärendena i detta departement, som det kan ske på andra håll. Under utrikesdepartementet sorterar vidare en stor mängd tjänstemän, spridda över alla världens länder. Det är givet, att dessa förhållanden ha influerat på organisationen inom utrikesdepartementet. Därjämte bör man också observera, att de övriga departementen under sig ha ett flertal centrala ämbetsverk, som bereda ärendena och sålunda äro respektive departement till hjälp; under utrikesdepartementet finnas däremot inga centrala ämbetsverk, utan här är det departementet som sådant, som har att bereda ärendena och träffa avgörandena.

Jag har givetvis sökt se till, huruvida det fanns någon möjlighet att på detta speciella område, den inre organisationen, åstadkomma någon avprutning och därigenom vinna någon besparing. Jag har funnit detta vara omöjligt, och jag kan därför icke annat än på det livligaste tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Såsom besparingskommitterad är det så mycket angenämare för mig att kunna göra detta, som den nya anordningen icke kostar någonting nämnvärt utöver den kostnad, som departementet för närvarande ådrager statskassan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena sökte i sitt anförande leda i bevis, dels att den nu föreslagna organisationen vore den i och för sig bästa och ur departementets inre synpunkt naturliga, dels att denna organisation skulle kunna tagas, utan att det prejudicerade frågan om förhållandet mellan utrikesdepartementet och handelsdepartementet, vare sig det bleve tal om en utvidgning av handelsdepartementets befogenheter på handelspolitikens område, eller det bleve fråga om en begränsning eller uteslutning av handelsdepartementet från detta område. Jag är för min del icke alldeles viss om att hans excellens uppfattning i den senare delen är så alldeles grundad. Det kan nämligen mycket väl tänkas både det ena och det andra — både att den nu föreslagna organisationen kan leda till det resultatet, att handelsdepartementet slås fast, och tvärtom. Få vi denna fasta organisation inom utrikesdepartementet vid sidan av ett fortbestående handelsdepartement, kan däri inläggas ett erkännande av, att nu är en definitiv fördelning gjord och att handelsdepartementet skall förbli i orubbat bo. Men det kan också däri inläggas den tanken, att man tar första steget på vägen till handelsdepartementets sammanslagning med kommunikationsdepartementet eller dess avskaffande — jag lämnar alldeles osagt vilketdera — därför att denna nya organisation är sådan, att den i grund och botten överflödiggör handelsdepartementets verksamhet.

Då man nu skall gå in för en sådan organisation, synes det mig vara nödvändigt, att riksdagen har klart för sig, i vilkendera riktningen den vill, att

Ang. utrikesdepartementets organisation.
(Forts.)

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

utvecklingen skall gå. Antingen kan man ju förvänta från regeringsbänken en förklaring i endera riktningen — det har jag nu inte stora förhoppningar om — eller också skulle man kunna hoppas, att riksdagen själv ville giva ett vägledande uttalande i svaret på den kungl. propositionen. Någon sådan vägledning finner jag icke i utskottets svar, och därför, herr talman, tillåter jag mig att förena mig med dem, som yrka återremiss.

Herr **Wohlin**: Herr talman! I utrikesministerns anförande kan jag i många och stora delar instämma. Det är emellertid en punkt, som alltså är dunkel, och det gäller frågan huru förbindelserna mellan utrikes- och handelsdepartementen egentligen komma att gestalta sig efter den omorganisation eller den förändring, som här föreslås. Jag instämmer till alla delar i vad excellensen anförde om det för närvarande tillfredsställande sätt, på vilket handelstraktatärenden beredas här i landet. Det är ju så, att det materiella arbete, som måste föregå en sådan frågas upptagande, praktiskt taget utföres inom kommerskollegium och handelsdepartementet. Sedermera, när detta förberedande arbete är gjort, är det utrikesdepartementet, som helt naturligt — såsom fallet bör vara — har hand om förhandlingarna med den främmande makten och slutför dessa. Men det är på en annan punkt, där enligt min mening ordningen varit otillfredsställande. Det gäller det speciella område, som man kallar den kommersiella informationen. Det är icke fullt detsamma som handelstraktatfrågor, ty den kommersiella informationen består ju i en verksamhet, som har till syfte att delgiva näringsidkarna inom landet de underrättelser och meddelanden om ekonomiska förhållanden i främmande länder, som utrikesrepresentationens organ insamla och insända. Det har ända sedan handelsdepartementets tillkomst varit ett utbrett önskemål även inom näringsidkarkretsar, att denna verksamhet, den kommersiella informationen, måtte ha sin förläggning i handelsdepartementet, som ju har till uppgift att stå till näringslivets tjänst. Genom den anordning, som nu föreslås, löser man definitivt denna fråga i en bestämd riktning. Excellensen anförde till försvar för detta, att man finge betrakta denna fråga såsom löst redan 1925. Ja, därvid gick så till, att sedan ett förslag om handelsdepartementets eventuella sammanslagning med kommunikationsdepartementet under 1924 års riksdag av kamrarna avvissats, så tillsattes två sakkunniga personer, som fingo i uppdrag — av Kungl. Maj:t, förmodar jag — att avgiva yttrande över den kommersiella informationens förläggning. Det var en person i utrikesdepartementets tjänst och en person i handelsdepartementets, vilken sistnämnde emellertid just då stod i begrepp att övergå i utrikesdepartementets tjänst. Den jämförelsevis korta motivering, som de anförde, fanns så intagen i den av utrikesministern vid nämnda riksdag givna motiveringen för den speciella handelsavdelningens fortsatta upprätthållande *på extra stat*. Den gick faktiskt större delen av riksdagens ledamöter förbi, och den var ingalunda framförd i ett sådant sammanhang, att man förstod, att frågan om den kommersiella informationens förläggning därigenom var avgjord. Utrikesministern, som i viss mån hade en känsla för denna sak, föreföll, såsom jag fattade honom, icke så alldeles säker på att man kunde betrakta denna speciella motivering i ett sådant sammanhang såsom avgörande för frågan. Likväl har han ställt sig på den ståndpunkten, att han tagit ställning till förläggningen av den kommersiella informationen med utgångspunkt från att riksdagen redan 1925 beslutat i själva principfrågan.

Jag menar att så länge denna fråga enligt min mening icke kan betraktas såsom löst, och då man icke vet, huru riksdagen i fortsättningen vill ha det med avseende på just denna sak om den kommersiella informationens placering, kan det icke vara riktigt att nu binda sig med avseende på utrikesdepartementets inre organisationsfråga i den del det gäller den kommersiella informatio-

nens placering i detta departement, d. v. s. i den del det gäller den speciella handelsavdelningens existens inom detta departement. I likhet med den näst föregående talaren har jag icke någon annan önskan än att det måtte skapas klarhet i denna viktiga punkt. Jag kan tänka mig olika utvecklingslinjer. Jag kan tänka mig en sådan utvecklingslinje, att om riksdagen efter noggrant övervägande och utredning finner, att den kommersiella informationen skall ligga hos utrikesdepartementet, så kommer ganska naturligt handelsdepartementet, därigenom i väsentlig grad berövat den naturliga kontakten med näringslivet, eventuellt att sammanslås med ett annat departement. Ty det har alltid för mig varit den springande punkten; med den kommersiella informationen förlagd inom handelsdepartementet har detta en naturlig och betydelsefull uppgift; berövat denna kommersiella informationsverksamhet är det risk för att handelsdepartementet glider bort från den naturliga kontakten med näringsgarnas män. Att näringsorganisationerna med sådan styrka och enhällighet uttalat sig till förmån för den föreslagna organisationen är ju helt naturligt och fullt begripligt. Det gör endast reflexionen, att de vid detta tillfälle icke haft anledning att observera den andra frågan, som faktiskt ligger olöst, och som de kanske skulle bedöma på ett annat sätt, om de finge se sakerna i ett större sammanhang.

Jag får, herr talman, med anledning av det sagda förena mig i yrkandet om återremiss.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Detta är ju en gammal stridsfråga, som har sysselsatt riksdagarna ända sedan 1921. Det har alltid stått strid angående näringslivets representation inom utrikesdepartementet. Den speciella handelsavdelningen har alltid varit utsatt för skarpa attacker ifrån deras sida, som förmenat att de handelspolitiska intressena icke spela den roll för landets vidkommande i vad det gäller utrikesrepresentationen, att det egentligen är nödvändigt att ha en sådan avdelning i utrikesdepartementet. För min del har jag en alldeles motsatt mening. Jag har hela tiden tillhört dem som försvarat den speciella handelsavdelningen, och riksdagen har ju också gått in för dess bibehållande. Nu är det fråga om att sätta denna speciella handelsavdelning på ordinarie stat, och det vill förefalla mig, som om det vore en synnerligen klok åtgärd, som Kungl. Maj:t i detta avseende har föreslagit. Alltsedan världskriget har ju utvecklingen allt mer och mer tenderat därhän, att det blivit ett ekonomiskt krig de olika nationerna emellan. Det är på den fredliga verksamhetens område, som striden utkämpas. Det föres en hård strid i fråga om exportmöjligheter, avsättningsmöjligheter, en nödvändig förutsättning för att bereda de olika ländernas befolkning arbete och inkomst. Nu lyder ju vår representation i utlandet under utrikesdepartementet. Där finnes hela organisationen klar; man har över hela världen representanter beredda att utföra just det arbete, som man i detta fall vill, att vårt utrikesdepartement skall utföra. Vad är då naturligare än att utrikesdepartementet för det ändamålet utrustas med så god arbetskraft som möjligt? Ja, beträffande dessa två avdelningar inom utrikesdepartementet, den politiska och den kommersiella, går jag så långt, att jag anser tyngdpunkten böra ligga på det ekonomiska området och att den politiska avdelningen bör få komma i andra planet.

Det har under hela den tid denna strid angående den speciella handelsavdelningen pågått varit en dragkamp mellan två intressen, det ena företrätt av dem som ansett, att utrikesdepartementet är det naturliga organet för befrämjande av vårt näringsliv, när det gäller handeln och förbindelser med främmande

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)*

Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)

länder, och det andra företrätt av kommerskollegium och handelsdepartementet, som ansett, att deras intresseområden därigenom blivit i någon mån trädde för nära. I de yttranden, som nu avgivits över kommitterades förslag, har ju emellertid kommerskollegium givit sin anslutning till detta. Man kan säga, att det nödgats uppgiva sin strid emot den naturliga utveckling, i vilken jag anser detta vara ett led. Det är endast *en* reservant, som har stått kvar på den gamla linjen. Man märker ju, att alla de som haft mer eller mindre med handelsdepartementet att göra icke äro färdiga att uppgiva striden, men det var intressant att höra, att även den siste ärade talaren, som ju själv varit departementschef i handelsdepartementet, har börjat göra sig förtrogen med den tanken, att detta departement kanske icke i längden kommer att upprätthållas. Det är också min uppfattning, att det måhända kommer att gå upp i ett annat departement eller att handelsdepartementets ärenden komma att fördelas på de återstående departementen. Jag kan dock icke för min del instämma med herr Reuterskiöld i att man kan utgå från att saken är så klar, att det kan begäras att riksdagen i detta sammanhang skall kunna intaga en så slutgiltig ståndpunkt om handelsdepartementets avskaffande. Om jag fattade herr Reuterskiöld rätt, ville han ha återremiss, för att det skulle beredas tillfälle för riksdagen att säga ifrån, att handelsdepartementet skall försvinna. Även om denna återremiss kommer till stånd, undrar jag, om riksdagens statsutskott och dess första avdelning ha penetrerat detta ärende så fullständigt, att de skulle vara färdiga att intaga en bestämd ståndpunkt i ett så pass viktigt spörsmål.

Vi ha hört en mycket utförlig skildring av en ärad kamrat i statsutskottet om huru ärendet låg, när statsutskottet gick till behandling av detsamma. Det kom in ett förslag från första avdelningen utan någon som helst meningsskiljaktighet, det oaktat öppnades debatten av en av avdelningens ledamöter, som därvid framlade ett helt annat förslag. Sedan kom en mycket framstående politiker från andra kammaren, vars största styrka ligger i negationen, och ville ha avslag på alltsammans, och så började upplösningsprocessen bland avdelningens ledamöter. Men det skall dock i sanningens intresse konstateras, att tre av dessa hela tiden höllo fast vid att avdelningens förslag, som gick ut på tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, borde antagas av utskottet. Ordföranden på avdelningen, min högt värderade vän, herr Widell, har ju hela tiden förut stått som motståndare till den speciella handelsavdelningen vid varje tillfälle. Ehuru han sålunda inom avdelningen tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, behöfdes det endast, att det började spelas andra toner för att han — och det klandrar jag honom inte för — när han tyckte sig märka, att det inom statsutskottet fanns resonans för att man skulle gå den andra linjen, icke ansåg sig så starkt engagerad för avdelningens förslag, att han ej kunde frågå det. Under sådana omständigheter fanns det inte så mycket vägledning för statsutskottets ledamöter, vilka, som herr Olsson nämnde, arbeta på avdelningar, i den diskussion, som ägde rum. Men liksom jag sade inom utskottet, säger jag här: i propositionen finns tillräcklig vägledning, för att man skall kunna bilda sig en uppfattning i denna fråga, och för den som har gjort sig besvär att läsa igenom den kungl. propositionen och sett de olika yttranden, som hava avgivits över det förslag, som förelegat, har ingen svårighet varit att få ganska säker och fast mark under fötterna för att lugnt kunna biträda detsamma.

Vad som i mycket hög grad bidragit till att ytterligare befästa mig i min gamla uppfattning, är den enhälliga uppslutning omkring detta förslag, som har skett ifrån näringslivets målsmän i alla olika sammanslutningar, om jag bortser från Skånes handelskammare, som har ställt sig avvaktande med den motiveringen, att en tidigare av riksdagen begärd utredning ännu icke blivit verkställd. När man undersöker saken, finner man emellertid, att det förbi-

gått nämnda handelskammare, att ifrågavarande utredning är verkställd. Den förutsättning, varpå denna handelskammare grundade sitt yttrande, förelåg sålunda icke.

Ang. utrikes-
departementets
organisation.

(Forts.)

Jag kan egentligen inte förstå, huru det skall bli möjligt för statsutskottet och i främsta rummet dess första avdelning att här komma med ett annat förslag, som skulle vara ägnat att bättre tillgodose de intressen, som denna reform är avsedd att tjäna, än det här föreliggande förslaget. Det alternativ, som framlades inom statsutskottet av en av första avdelningens ledamöter, var i varje fall icke av den beskaffenheten. Det har här i dag av den främste målsmannen för detta alternativ framförts ett yrkande på återremiss. Det vill förefalla mig, att de som deltagit i handläggningen av detta ärende på avdelningen och ha en viss mening bort se till, att den fått en sådan utformning, att man, när frågan framlägges för kamrarna, åtminstone kunnat se konturerna av vad som åsyftas. Det hade icke varit omöjligt för de ärade reservanterna, nio eller tio stycken och däribland många duktiga karlar, och ännu mindre för dem som deltagit i avdelningens förberedande behandling av detta ärende, att utarbeta en reservation, innehållande ett fullständigt förslag om vad som skulle komma i stället, och de hade således icke behövt besvara kammaren med en återremiss och en förnyad debatt om denna fråga. Det framställdes inom utskottet ett yrkande om återremiss till avdelningen, sedan det visat sig, att det var en mycket svag ståndpunkt att gå in för rent avslag. Detta yrkande avisades av majoriteten inom utskottet, och jag håller den ärade ordföranden på första avdelningen räkning för att han med styrka hävdade, att det inte var någon idé att skicka ärendet tillbaka till avdelningen. Han gick i stället resolut in för den ståndpunkt, som han inom avdelningen intagit och som blev statsutskottets beslut.

I den debatt, som fördes inom statsutskottet, framhölls mycket energiskt av flera talare på första avdelningen, vilket arbete de ha lagt ned på den förberedande handläggningen av detta ärende och vilka ansträngningar de gjort för att om möjligt minska organisationens omfattning men huru det hade varit omöjligt för dem att komma till något annat resultat än det som här föreligger. Dessa strävanden ha berott på att man anser, att personalorganisationen har en något för stor omfattning i utrikesdepartementet överhuvud taget. Men när en så tränad besparings- och lönereglervalsman som vår andre vice talman har kunnat gå in för detta förslag, vill det förefalla mig, som om vi övriga ledamöter kunna känna oss ganska trygga för att det här icke föreligger någon överorganisation i sådan mening, att man överhuvud kan tala om något statslöseri eller löseri med allmänna medel.

Jag ber för min del att få hemställa om bifall till utskottets föreliggande förslag.

Häri instämde herr *Enhörning*, herr *Hallin* och herr *förste vice talmannen*.

Herr Bergström, David: Herr talman! Den ärade talare, som här öppnade debatten i egenskap av talesman för reservationen, sysselsatte sig mera med frågan om detta ärendes uppläggning än med det resultat, som denna reform skulle leda till. Ett av dessa resultat och ett av dem som särskilt riksdagens kamrar torde böra lägga märke till — har funnit ett uttryck i utrikesministerns yttrande till statsrådsprotokollet, där han säger: »Genom handelsärendenas likställande med de politiska skulle därjämte enligt min mening vinnas bestämda fördelar med hänsyn till personalens rekrytering samt allsidiga utbildning.» — Ja, herr talman, jag skall fortsätta, när jag får behålla ordet ensam här! — Vi ha särskilt anledning att taga fasta på detta yttrande av utrikesministern, som är mycket betydelsefullt.

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.*
(Forts.)

Det visar hän på vad man för några år sedan, då en omorganisation skedde med avseende på vårt utrikesdepartement och till någon ringa del också med avseende på rekryteringen av dess personad, icke så klart, som utrikesministern här har gjort, tog i sikte, nämligen behovet av att ett litet land som vårt härvidlag går efter samma linjer, som åtskilliga stormakter anse sig pliktiga att göra för att tillvarataga sina intressen. Det finnes stormakter representerade här i vårt land liksom i alla andra länder, i vilkas tjänst ingen når upp till beskickningschef i utlandet utan att ha vunnit full erfarenhet på den konsulära banan och vägen till beskickningsposterna går särskilt i ett mäktigt land, som jag väl känner, i regel från någon av landets viktigaste generalkonsulposter i utlandet.

Om man går in för en sådan ordning för framtiden — och det är ganska naturligt för ett litet land som vårt att i praktiken helt och fullt tillämpa, vad utrikesministern här har uttalat — vågar jag tro, att önskningarna rörande ett bättre tillgodoseende bl. a. av den kommersiella informationen, som ju herr Wohlin här talade om, också skola komma att av vår representation i utlandet bättre tillgodoses. Det är med hänsyn till vad jag nu har framhållit, som jag finner mig hava yttermera skäl att biträda Kungl. Maj:ts här framställda förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Utrikesdepartementet har under de senare åren nästan permanent varit föremål för utredning i och för omorganisation. Någon tillfredsställande sådan har man ändå icke lyckats ernå. Man har kanske i huvudsak reformerat utåt, medan man ej kunnat finna någon tillfredsställande lösning av organisationsfrågan inåt. Det synes emellertid, som om det förefunnes en önskan att vissa av handelsdepartementets ärenden inflyttades i utrikesdepartementet, särskilt den kommersiella informationen, beträffande vilken det nu här från olika håll uttalats, att det vore önskvärt, att den är förlagd där. För några dagar sedan såg jag av en av de främsta männen inom vårt näringsliv ett uttalande i en större huvudstadstidning beträffande tanken på en indragning av handelsdepartementet. Det är givet, att man icke kan undgå att se hela denna organisation i sitt sammanhang, såsom herr Reuterskiöld här tidigare uttalade. Därför kan man givetvis ifrågasätta, om det icke vore bättre att vid detta tillfälle återförvisa ärendet för att få omprövat, i vad mån man nu skulle kunna bestämma sig för en organisation, som icke lägger hinder i vägen för en framtida förändring, och i varje fall göra ett sådant uttalande, att man vid ett lämpligt tillfälle kunde genomföra en större omorganisation på sådant sätt, att det skulle innebära en verklig besparing. Att besparingar här skulle kunna genomföras, har ju uttalats av två av de sakkunniga, som haft denna fråga under utredning. Utan att underkänna det insiktsfulla uttalande, som gjordes av herr Kvarnzelius, anser jag likväl, att man dock vid detta tillfälle borde gå in för en återremiss. Jag anser icke, att så starka skäl här anförts för ett avgörande i detta ögonblick, och då det finnes så stridiga meningar om denna sak, borde man icke nu binda sig utan återförvisa ärendet, för att avdelningen ytterligare en gång skulle få taga under övervägande, huruvida icke en förenkling vore möjlig att åstadkomma. Man skulle ju då även kunna göra något uttalande om huru man vill hava departementen organiserade för framtiden.

Jag anser därför, herr talman, att en återremiss i det läge, vari frågan för närvarande befinner sig, vore det bästa, och jag ber därför att få instämma i det yrkande, som härom gjorts.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Det har mot statsutskottets första avdelning riktats en del förebräelser för att avdelningen icke åstadkom-

mit tillräcklig klarhet i frågan. Det har sagts, att utlåtandet inte riktigt ger den vägledning, som man behövde för att taga ståndpunkt till detta ärende. Jag får medgiva, att vi tidtals ha känt oss vacklande under behandlingen av ärendet, men det förefaller mig som om detta icke borde föranleda vacklande från kammarens sida. Vi ha samtidigt talat om, att intet ärende fått en så utförlig och noggrann prövning som detta. Detta borde vara en säker borgen för att ingen annan utväg än den anvisade står att vinna. De som nu stå som reservanter yttrade i statsutskottet, att de ville ha en återremiss, precis som de yrka här i dag. För min del efterlyste jag i statsutskottet de nya direktiv som reservanterna kunde anvisa för en dylik återremiss, men några sådana kommo icke. Då uppträdde den talare, som herr Kvarnzelius nu nämnde, och pekade på ett par andra institutioner, som skulle kunna avskaffas i detta sammanhang. Även om det visserligen nämnts, att en sådan utredning kunde göras, förefaller det åtminstone mig, som om det härvidlag icke vore något direktiv av värde och knappast hörde hemma i detta sammanhang.

Utrikesdepartementet har ständigt varit föremål för utredningar. Vore det inte på tiden, att man finge stabila förhållanden där? Vi ha nyss fattat beslut här i riksdagen om utlandsrepresentationen. Det var sannerligen på tiden, att den saken blev uppklarad. Ty vad skall utlandet tänka om en stat, som på detta sätt ständigt ändrar där ute, omplacerar och förnyar. Man får ovillkorligen den uppfattningen, att förhållandena här i landet äro synnerligen osäkra, och man har anledning efterlysa den stabilitet, som borde finnas. Nu har man fått ett beslut vad beträffar utlandsrepresentationen. Måtte bara det beslutet stå sig!

Vad beträffar en återremiss, ber jag få säga, att jag oavbrutet dryftat den saken med mig själv liksom andra i första avdelningen och undrat, vad man skulle kunna vinna därpå. Jag får säga precis som herr Kvarnzelius, att när en i kommittéarbete bevandrad och tränad man som Kabbarp icke kunnat anvisa någon väg för nya besparingar, undrar jag, om denna återremiss bleve något annat än en gest för dagen, en önskan om besparingar och förenklingar, som vi i alla fall till sist icke skulle kunna få. Själv har jag med en synnerligen stor bestämdhet hållit på att vi skulle ha endast två avdelningar i utrikesdepartementet. När jag inte kunde få det utan måste överge den ståndpunkten, var det fråga om att man skulle ha tre. Därigenom skulle vinnas en besparing av endast ett par, tre tusen kronor. Detta har gjort, att jag inte finner någon annan möjlighet än att bifalla statsutskottets och Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr Olsson, Olof: Jag har, herr talman, en liten fattig replik till herr Kvarnzelius med anledning av ett par yttranden, som jag tyckte voro riktade mot mig. Herr Kvarnzelius är en lycklig människa. Han behöver bara läsa en kungl. proposition, så har han sin mening klar, och så går han vidare och tycker, att alla andra mycket väl skulle kunna biträda denna hans mening. Ledsamt nog voro medlemmarna av första avdelningen inte samma lyckliga människor, ty de ha enligt egen upplysning behövt långa konferenser, trots att de haft denna kungl. proposition som ledning. Ja, trots att de studerat den noga till och med, ha de behövt de där långa konferenserna med utomstående för att söka komma fram till den klarhet, som de omsider aldrig någonsin kommo fram till.

Den andra svarspunkten, som efter vad jag förmodar riktades mot mig, var, att vi reservanter väl vore så pass duktiga karlar, att vi skulle kunnat utarbeta en reservation, som i sig inneburit det förslag, som vi kunnat vara nöjda med och kunnat slåss för. Det är en synnerligen generös anvisning.

*Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)*

Ang. utrikes-
departementets
organisation.
(Forts.)

Men herr Kvarnzelius har kanhända lagt märke till att för den händelse man kan få en återremiss, så föredrar den naturliga människan en sådan utväg.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där-
under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskot-
tet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att
punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen, sedan
han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna den-
na proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Olof*, och herr *Asplund* begärde votering, i anledning varav upp-
sattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposi-
tion av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 81 punkten
2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas punkten åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen
efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att
efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville
rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-
propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet rö-
stade för ja-propositionen.

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets ut-
låtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med för-
slag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske
m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen den 13 oktober 1927 dagtecknad, till jordbruksutskottet
hänvisad proposition, nr 2, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga
vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 42 s. 1) om
rätt till fiske; och

2) förslag till lag om ersättning till strandägare för mistad fiskerätt.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande i an-
ledning av propositionen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner,
nämligen:

1) nr 41 i första kammaren av herr *Hansson, Sigfrid*, och nr 74 i andra kam-
maren av herr *Brännberg* m. fl., lika lydande,

2) nr 113 i första kammaren av herr *Sundberg* och nr 123 i andra kammaren
av herr *Wallerius*, lika lydande,

3) nr 73 i andra kammaren av herr *Isacsson* m. fl.; samt

4) nr 304 i andra kammaren av herr *Ward* m. fl.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hem-
ställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag

icke kunnat i oförändrat skick antagas av riksdagen, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 42 s. 1) om rätt till fiske.

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits av, utom annan,

1) herrar *Johansson* i Uppmälby, *Linders*, *Sjöblom*, *Norin*, *Sköld*, *Uddenberg* och *Björk*, som ansett, att utskottets utlåtande bort vara av den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten 1 hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke kunnat i oförändrat skick antagas av riksdagen och i anledning av motionerna I: 41 och II: 74, måtte för sin del antaga under nämnda punkt infört förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 27 juni 1896 (nr 42 s. 1) om rätt till fiske;

2) herrar *Boberg*, *Hedlund* i Häste och *Andersson* i Grimbo, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 2 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Boberg: Herr talman! Tillika med tvenne andra utskottsledamöter har jag reserverat mig mot utskottets beslut och yrkat avslag å den kungl. propositionen. Jag anser nämligen, att riksdagen genom ett bifall till utskottets hemställan ger sig in på en väg, som är betänkelig och i sina följder ganska farlig, nämligen den enskilda äganderättens upplösning. Denna gång gäller det visserligen endast fiskerätten vid västkusten, och förslaget motiveras med de säregna förhållanden, som råda därstädes.

Men nästa gång gäller det skånska kusten samt ostkusten i allmänhet, därom bära icke allenast de i år väckta motionerna utan även vissa utskottets uttalanden vittne. Frågan kommer sålunda åter. Och de, som i dag äro färdiga att säga a till utskottets hemställan, komma säkerligen icke att kunna förhindra en kommande riksdagsmajoritet att säga både b och c, då det gäller fortsättningen, ty man är redan på glid.

Ja, utskottet har redan i år gått längre än Kungl. Maj:t i det utskottet på grund av framställning från enskild motionär utvidgat fiskerätten »för varje svensk undersåte» till att omfatta även mindre ålryssja. Detta vågade sig Kungl. Maj:t icke på, förrän det blivit ytterligare utrett, vad som kunde rätteligen hänföras till »fast fiskredskap». Men utskottet har gjort det — dock är utskottet långt ifrån säkert på sin sak, ty på sidan 21 talar utskottet om »förnyade överbäganden härutinnan», som utskottet vill förordna. Det tyckes vara väl sent att företaga »förnyade överbäganden», sedan man redan fattat beslut. Strandägarnas fiskerätt inom 180-metersgränsen från den punkt vid stranden, där vattnet antager ett stadigvarande djup av två meter, är principiellt fastslagen i gällande lag, som gäller även västkusten.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag och ännu mer genom utskottets skall denna rätt i huvudsak upphöra. Endast ostron och hummerfiske skall efter detta vara strandägarens förbehåll. Men socialdemokraternas representanter inom utskottet ha reserverat sig för slopande av även detta förbehåll. På grund av de väckta motionerna, att mindre ålryssjor skola räknas till »rörlig fiskredskap» och utskottsmajoriteten givit sitt bifall härtill, ha reservanterna utan tvivel fått en viss styrka i sin bevisning för, att det är bäst att taga steget fullt ut och att ta det hela på en gång, när ål- och hummerfiske lätt kunna komma så i kollision med varandra, att följderna bli tråkiga.

Det är nämligen så, att hummern, som ju icke själv kan veta, vart den skall gå, lätt kan fastna i ålryssja. Och det förutsättes kanske en allt för stor noggrannhet hos en fiskare, som fått en bra hummer i en ryssja, att han skall göra sig besvär med att fara i land och forska efter dess rätte ägare.

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Strandägarna på västkusten lockas nu att vara med om att avhända sig fiskerätten inom sina fiskevatten genom talet om »ersättning för mistad fiskerätt». Just lagförslaget härom, som åtföljer den nya, av utskottet förordade lagen, visar ju allra tydligast, att här är fråga om att frångå strandägarna en rätt, som de hittills haft, men som nu skall upphöra.

Nu framhåller Kungl. Maj:t i sin proposition och om möjligt ännu mer utskottet i sitt betänkande, att fiskarbefolkningen i de län, varom här är fråga, redan äger en sedvanerätt att fiska fritt av så omfattande art, att det huvudsakligen är denna sedvanerätt, som med några jämkningar nu i laga form skall fastställas. Man må då fråga: huru har denna sedvanerätt uppkommit? Och är den starkare än gällande lag om äganderätt? Utan tvivel har sedvanerätten uppkommit på så sätt, att strandägarna varit vänliga mot den fiskarbefolkning, som skaffat sig utkomst genom att idka fiske. De ha antingen givit den tillåtelse därtill eller också icke frågat något därefter utan låtit den hållas. Fisket hade ju för övrigt icke stort värde på den tiden, då makrillen t. ex. kostade 2 à 3 öre stycket. Men de, som gjort sin rätt gällande och avvisat främmande fiskare från sitt vatten eller utarrenderat fisket, de stå där med sin rätt okränkta och kunna göra anspråk på »ersättning för mistad fiske», under det de barmhärtiga och välvilliga strandägarna, som låtit andra fiska i sitt vatten, skaffat dessa en »sedvanerätt», som gör deras egen rätt illusorisk.

Det bör och kan icke kännas angenämt för de riksdagens ledamöter, som närmare tänka på, vad en dylik lagstiftning innebär, att gå med på densamma.

Ersättningsfrågan innehåller också något att tänka på med hänsyn därtill, att all bevisrätt lägges på den enskilde, som menar sig ha mistad fiskerätt. Han skall ingå till Kungl. Maj:ts befallningshavande med ansökan om ersättning för mistad fiskerätt. Och han skall vid denna ansökan »bifoga de handlingar, varpå han grundar denna sin fiskerätt».

Länsstyrelsen skall då uttala sig om saken samt därpå insända handlingarna till kammarkollegiet, »som har att avgiva yttrande, huruvida sådant fall är för handen, att ersättning bör utgå». Avslår kammarkollegiet sökandens anspråk, får denne begära rättens prövning av ärendet och instämma kronan. Men märk: bevisningen ligger alltid hos den enskilde.

Där kammarkollegiet tillstyrkt ansökan om ersättning, skall beloppet prövas av ojäviga skiljemän, varpå, om missnöje fortfarande förekommer, även dessa ärenden kunna hänskjutas till rättens prövning. Så nog blir det processer! »På yrkande av sökanden skall honom av skiljemännen tilläggas skälig gottgörelse för utgifterna i ärendet», heter det dock i lagen om ersättning, vadan det blir kronan, som här får betala kostnaderna.

Kostnaderna för mistad fiske, som det här blir fråga om och för alla tvister, som komma att uppstå, äro icke överskådliga, och om dem finnes ingen påtaglig beräkning. Att beloppen komma att bli avsevärda bör dock ingen tvivla på. Och förr än en översikt härom, grundad på vad som kan vara sannolikt och någorlunda säkert, blir satt i riksdagens händer, borde riksdagen icke bifalla detta lagförslag.

Man kan också fråga, vad den nya lagen skall tjäna till. Enligt redogörelsen i den kungl. propositionen avser det fiske, varom det här är fråga, att bereda den äldre fiskarbefolkningen, som icke längre orkar delta i det s. k. storsjöfisket, en skälig inkomst på gamla dagar. Därför skall fiskerätten för dem utvidgas. Men vem borgar för, att icke en hel del yngre personer, folk från städerna och »vem som helst» kommer att slå sig på detta fiske? Ty det öppnas ju för »varje svensk undersåte».

Av den kungl. propositionen får man också på sina ställen, som jag sagt förut, det intryck, att vad det här egentligen gäller är att i lagens form fastslå en

rätt, som dessa fiskare förut ägt — sedvanerätten. Men om de redan äga denna rätt, varför kunna de icke fortsätta att fiska i skydd av densamma?

*Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)*

Jag ömmar säkert för den fattiga fiskarbefolkningen lika varmt som många andra. Men man kan med stora skäl undra, om man genom en lagstiftning som denna gör denna befolkning någon vidare tjänst, i det att fara föreligger, att allt flera lockas till att bli yrkesfiskare. Trängseln blir stor, och yrket kommer icke att kunna föda alla, som slå sig på detta näringsfång. Och det kan omöjligt vara till någon fördel varken för staten eller fiskarna själva, att detta yrke blir alldeles överbefolkat och att fiskarna komma att befinna sig i ett så gott som permanent nödläge vissa tider av året.

Jag vill också med några ord beröra fiskevården. Alla veta vi, att människorna vårda sig mer om det de äga än om det, som de icke äga — förutsatt att de äro normala. När nu fisket blir öppet »för varje svensk undersäte», huru skall det då vårdas och skötas? Det blir rovfiske av i högsta grad. Invändningen, att några enskilda nog också tillåtit sig detta, upphäver icke den sanningen, att de flesta dock hushålla med fisket och vaka däröver.

För att förebygga rovfiske, när fisket blir alldeles fritt, måste staten tillsätta allt flera tjänstemän, som draga löner och pensioner. Räknar man ihop detta, bli de ersättningar, som staten säkert måste betala enskilda »för mistad fiskerätt» — för att bli i tillfälle att skänka bort denna fiskerätt till »vem som helst» — så undrar man, om denna hushållning och denna lagstiftning är riktig.

Då jag är av den meningen, att frågan om fiskerätt och äganderätt i de län, varom här är fråga, säkert kan lösas från fall till fall utan statens ingripande på det allvarliga och i sina följder oroande sätt, som den kungl. propositionen innebär, samt utan den kostnad för statsverket, som säkert blir en följd av dess antagande, yrkar jag avslag på såväl den kungl. propositionen som utskottets hemställan och bifall till den av herr Hedlund i Häste, Anderson i Grimbo och mig avgivna reservationen.

Jag gör detta även med en känsla av sympati för en del fattiga fiskare vid ostkusten och våra insjöar, ty sedan det föreliggande lagförslaget blir antaget, måste alla fiskevattensägare i hela Sverige akta sig för att stödja den s. k. sedvanerätten, som snart kan sätta deras egen rätt ur funktion.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! I egenskap av motionär hemställer jag att få yttra några ord i detta ärende.

Den reform, som det nu är fråga om, har som bekant länge låtit vänta på sig. Redan år 1909 hemställde ett stort fiskarmöte i Strömstad, att regeringen skulle taga initiativ till sådana ändringar i 1896 års lag om rätt till fiske m. m., att den av fiskerinäringen beroende befolkningen bleve i tillfälle att utöva sin näring under mera betryggande förhållanden än ifrågavarande lagstiftning medgivit. Kammarkollegium fick i uppdrag att verkställa utredning rörande dessa förhållanden, och först nu, efter nära tjugu år, står riksdagen i begrepp att åtminstone delvis genomföra den efterlängtrade reformen. Jag vågar nämligen gå ut ifrån, att kamrarna nu fatta positivt beslut i frågan.

Föreliggande lagförslag avser ju närmast att reglera fiskerättsförhållandena i Göteborgs och Bohus samt Hallands län. Strängt taget går det endast ut på att i lagen stadfästa den sedvanerätt, som för närvarande är erkänd och faktiskt förefintlig. Det är alltså inte fråga om att omstörta bestående förhållanden.

Även om man icke har rätt att underskatta betydelsen av den lagändring, som regeringen föreslagit, måste man beklaga, att vissa, synnerligen berättigade krav från en stor del av fiskarbefolkningen i Göteborgs och Bohus län icke blivit beaktade. I den motion, som jag tillåtit mig väcka, har jag försökt in-

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

tressera riksdagen för ett par av dessa krav, vilka enligt min uppfattning särskilt förtjäna tillmötesgående. Syftet med motionen är framför allt att tillförsäkra fiskarna i norra Bohuslän samma rätt till fritt fiske som enligt lagförslaget skall tillkomma deras yrkeskolleger i andra delar av länet. Regeringen har ju nämligen i sitt förslag undantagit *hummerfisket* i Vette, Tanums och Kville härader samt inom ett visst område av Åby-, Bro- och Gullmarsfjordarna. Där skola enligt regeringsförslaget strandägarna ensamma äga rätt till detta fiske å det vatten, som finnes till och med 180 meter från det ställe vid stranden, där stadigt djup på två meter vidtager. Det är visserligen sant, att strandägarna hittills i allmänhet förbehållit sig rätten till hummerfiske i dessa vatten, men man bör icke förundra sig över att den obesuttna delen av fiskarkåren har svårt att förlika sig med en sådan ordning, i all synnerhet som man näppeligen kan påstå, att strandägarnas anspråk grunda sig på *gammal* sedvänja. Ett fastslående i lagen av strandägarnas anspråk skulle utan tvivel komma att vålla stora delar av den fiskeidkande befolkningen allvarliga svårigheter och väcka starkt missnöje. Följden skulle bliva, att de fiskare, vilka icke åtnjuta förmånen att vara strandägare, i många fall nödgades förlägga sitt hummerfiske långt ut i havsbandet. Ifrågavarande område av den bohuslänska skärgården är nämligen rikt på holmar och skär, vilka sträcka sig långt ut. Strandägaren kommer naturligtvis att beräkna området för sin strandrätt utifrån de avlägset belägna holmarna och skären, och detta kan, som en med förhållandena i skärgården förtrogen person nyligen skrev i en tidning, komma att innebära, att den strandlösa fiskaren nödgas söka de fria fiskevattnen ända till sex å sju nautiska mil ute i havet. För honom och hans i fråga om äganderätten likställda yrkeskolleger kommer den föreslagna lagen att te sig som en orättvisa, i all synnerhet som den strandägande fiskaren naturligtvis icke kommer att uraktlåta att även taga de fria fiskevattnen i anspråk och där konkurrera med de strandlösa fiskarna.

I den av herr Johansson i Uppmålby m. fl. avgivna reservationen till förmån för min och den av herr Brännberg i andra kammaren väckta motionen har med rätta framhållits, att ett frigivande av hummerfisket utefter hela den kust, där den föreslagna lagen skall få sin tillämpning, skulle förstärka den yrkesidkande befolkningens ställning och därmed skapa ökade förutsättningar för ett tillgodogörande åt landet av havets rikedomar. Man torde ej heller böra underskatta den av reservanterna framförda synpunkten, att frigivandet av detta fiske skulle undanröja många anledningar till tvister och misshälligheter mellan strandägarna och yrkesfiskarna, vilket måste anses vara önskvärt icke blott med hänsyn till befolkningens trevnad, utan även i betraktande av att sådana tvister lätt kunna bliva till skada för ett rationellt utövande av fisket.

Som näringsfång synes hummerfisket ha stor betydelse särskilt i de delar av Bohuslän, vilka enligt regeringens förslag skola undantagas beträffande detta fiske. Detta framgår därav, att enligt havsfiskeföreningens årsberättelse uppgick fångstvärdet av hummer år 1926 till 398,692 kronor, varav icke mindre än 201,435 kronor i Norrviken, d. v. s. Vette, Tanums och Kville härader. Där har hummerfisket blivit vad man kallar »det stora fisket». Det måste därför anses vara nära nog oundgängligen nödvändigt, att befolkningen i denna trakt beredes tillfälle att fritt utöva sin näring.

Ett mycket betydande hummerfiske bedrives även kring kronans holmar och skär. Oberoende av det beslut, som riksdagen kommer att fatta med anledning av den nu föreliggande propositionen, vore det önskvärt, att regeringen vidtog åtgärder, så att ifrågavarande fiske framdeles bleve fritt till allmänt utövande. Fisket vid norra Väderöarna anses vara särskilt givande och är genom domänstyrelsens försorg utarrenderat. Enligt uppgift utgår emellertid arrendet in-

nevarande år, och det vore önskvärt, att ny utarrendering icke behöfde komma i fråga. Jag ber att få påkalla herr jordbruksministrernas uppmärksamhet på denna sak under förhoppning, att åtgärder vidtagas, som möjliggöra fritt fiske i ifrågavarande vatten.

Jordbruksutskottet har mot det i min och herr Brännbergs motion framförda yrkandet anfört, dels att ett frigivande av hummerfisket icke skulle låta sig förena med den princip, som ligger till grund för lagförslaget, och dels att ett bifall till yrkandet skulle medföra betydande anspråk på ersättning av statsmedel för mistad fiskerätt. Vad angår den principiella anmärkningen, vågar jag göra gällande, att den endast skenbart har något värde, ty strandägarnas anspråk på ensam fiskerätt inom ifrågavarande vatten torde knappast kunna sägas grunda sig på en sedvanerätt av samma grundmurade beskaffenhet som den, vilken utvecklats i andra delar av länet. Det uppgives i varje fall, att den omständigheten, att fisket i norra delen av länet hittills varit i större utsträckning än i södra delen förbehållen strandägarna, beror på de processer och förbud, som strandägarna begagnat sig av med stöd av 1896 års lag. Jag tillåter mig för övrigt hysa den uppfattningen, att det är av så stor betydelse, att den yrkesidkande fiskarbefolkningen beredes tillfälle till en något så när trygg bärgning, att det kan vara motiverat att rucka på den av utskottet åberopade principen. Beträffande invändningen, att ett bifall till min motion skulle medföra anspråk på ersättning av statsmedel för mistad fiskerätt, ber jag att få framhålla, att motionen i det avseendet i varje fall icke *principiellt* skiljer sig från regeringens förslag. Kostnaderna för statsverket bli för övrigt säkerligen inte större, än att de fullt ut komma att uppvägas av den fördel, som den fiskeidkande befolkningen skulle vinna genom den fria fiskerätten.

Jordbruksutskottet har även gjort gällande, att de av mig och herr Brännberg anförde skälen till förmån för den fria fiskerätten i ifrågavarande delar av Bohuslän icke skulle vara tillräckligt bärande. Härvidlag kan jag inskränka mig till att erinra om, att såväl havsfiskeföreningens styrelse som fiskerintendenten i västra distriktet givit uttryck åt samma uppfattning som den jag tillåtit mig göra mig till tolk för. Jag kan tillägga, att då frågan var före i Göteborgs och Bohus läns landsting år 1925, röstade icke blott samtliga socialdemokratiska landstingsmän, utan även tre fiskarrepresentanter tillhörande högerpartiet och två liberala representanter för den fria fiskerätten, som för övrigt torde uppbäras av en mycket stark opinion bland fiskarbefolkningen. Jag skulle till stöd för min uppfattning kunna åberopa ett stort antal brev från bohuslänska fiskare, men jag vill nöja mig med att meddela, att enbart i Norrviken ha icke mindre än 332 fiskare skrivit under uttalanden till förmån för min och herr Brännbergs motion. Bland dessa befinna sig åtskilliga strandägare, vilka funnit vår framställning vara med rättvisa och billighet överensstämmande.

Jag vågar alltså ytterligare understryka, herr talman, att den hemställan, som gjorts i min och herr Brännbergs motion, uppbäres av en mycket stark stämning just bland dem, som närmast ha sina intressen knutna till den sak, vilken vi här behandla. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag skall först be att få yttra några ord angående den tredje reservationen av herr Boberg m. fl. och de risker, som han befarat skulle uppstå, därest fiskerätten på västkusten bleve utsträckt på sätt som blivit föreslaget.

Nu gällande lag om rätt till fiske av år 1896 ansluter sig fullständigt till den äldre lagstiftningen beträffande grunderna för strandägenderätten. Strandägenderätten omfattar således enligt denna lag nu *inomskärs* hela vattenområ-

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

det samt *vid öppna havsstranden och utom skären* det s. k. landgrundet, d. v. s. 180 meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av 2 meter vidtager.

I lagen upptogs även de sedvänjor med avseende å fisket vid annans strand, som under årens lopp utbildat sig i vissa delar av landet och inskrivits i äldre författningar. Men i 1896 års lag inskrevs därjämte en *helt ny sedvanerättslig bestämmelse*, nämligen den, som fick sin plats i lagens 3 § tredje stycket. Där stadgades, att där vid öppna havsstranden och utom skären samt i Göteborgs och Bohus län och Hallands län jämväl inomskärs de fiskande av ålder med rörlig redskap idkat fiske eller agntäkt vid annans strand, annorledes än i lagen är medgivet, skola de vid sådan rätt bibehållas. Av stort intresse är att undersöka, huru och på vilka grunder denna bestämmelse tillkom. I det kommittébetänkande, som Kungl. Maj:t lade till grund för sitt förslag till ny lag om rätt till fiske vid 1896 års riksdag, yttrades, att i många delar av landet fiskeristadgans bestämmelser om enskild strandäganderätt vid fiske icke tillämpas, utan hade vid sidan av den skrivna lagen den uppfattningen sedvanemässigt gjort sig gällande, att fisket vore mer eller mindre fritt för allmänheten. Detta gällde i främsta rummet rikets västra kust, men även vid Östersjökusten hade en liknande åsikt mångenstädes gjort sig gällande. Dessa lokala sedvanor vore av allt för stor betydelse för landets fiskarbefolkning för att vid en revision av lagstiftningen lämnas obeaktade. För att skänka helgd åt dessa sedvänjor upptogs i den kungl. propositionen till 1896 års riksdag en synnerligen vitt gående inskrivning i lagen om sedvanerätt till fritt fiske. Den avsåg hela riket och lydde enligt sin avfattning i § 12 sålunda: »Där å viss ort de fiskande av ålder oklandrat utövat fiske eller agntäkt vid annans strand annorledes än i denna lag är medgivet vare de vid sådan rätt bibehållna.»

Som av avfattningen framgår avsåg den sålunda till inskrivning föreslagna sedvanerätten såväl fisket vid öppna havsstranden och utom skären som inomskärsfisket och gällde hela riket.

Vid behandlingen av propositionen i denna punkt gjorde sig i utskottet och kamrarna en väsentligt olika uppfattning gällande än den, som uttalats i kommittén och propositionen. Det medgavs visserligen, att beträffande öppna havsstranden och utom skären sedvanemässigt idkats fritt fiske i stor utsträckning i hela riket. Detta uppenbarligen beroende på, att strandägarna där tämligen allmänt icke begagnat sig av ensamrätten till detta fiske och i följd därav låtit andra opåtalta fiska därstädes. Men *beträffande inomskärsfisket* gjorde sig starka betänkligheter gällande mot inskrivande av en för hela riket gällande sedvanerätt. En sådan åtgärd skulle enligt riksdagens mening kunna leda till verkliga rättskränkningar; och det vore, uttalades det, icke lämpligt att i ett allmänt stadgande för hela riket upphöja till lag den skiftande och olikartade lokala sedvanerätten i fråga om fiskets utövande. Det vore visserligen önskvärt, att lagstiftningen lämnade sitt skydd åt en fiskarbefolkning, som för utövande av sin näring icke har någon rätt utan endast sed att lita sig till — och härutinnan torde förhållandena på rikets västra kust vara förtjänta av synnerligt beaktande — men att tillmäta de lokala sedvanorna i allmänhet en sådan vikt som föreslagits, utan att något verkligt behov av dylik inskränkning i den enskildes strandäganderätt kunde anses ådagalagt, vore enligt riksdagens mening icke att tillråda.

Därför kunde *fisket inomskärs* lämpligen eller rättvisligen icke i allmänhet undandragas den enskilda strandäganderätten såsom förhållandet skulle bliva, om den föreslagna bestämmelsen bleve tillämplig. Endast i fråga om Göteborgs och Bohus län samt Hallands län ansåge riksdagen förhållandena härutinnan påkalla ett undantag. Här hade fisket vid stränderna sedan gammalt opåtalat idkats av de icke strandägande i så stor utsträckning, att det kunde betecknas

såsom i huvudsak fritt. På inga andra ställen finnes en så talrik och av fisket beroende kustbefolkning som i detta län.

Riksdagen beslöt på grund härav endast i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts förslag i nu ifrågavarande del, att sedvanerättsliga bestämmelser infördes allenast beträffande fisket vid öppna havsstranden och utom skären för hela riket samt beträffande inomskärsfisket *endast i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län*. I fråga om inomskärsfisket i övriga delar av riket skulle däremot icke gälla några sedvanerättsliga bestämmelser.

Det kan således konstateras, att gällande lag icke omnämner någon sedvanerätt i fråga om fisket inomskärs mer än i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län samt att undantagsbestämmelserna i fråga om dessa län grunda sig på de särskilda förhållanden, som varit och äro rådande därstädes.

Det förtjänar att erinras om att den nu föreliggande kungl. propositionen i sig synes innefatta ett svar eller åtminstone en avbetalning på det krav på revision av fiskerättslagstiftningen i fråga om saltsjön, som varit under utredning alltsedan år 1911. Kungl. Maj:t har ansett sig icke kunna för närvarande gå in på några ändringar av fiskerättslagens allmänna bestämmelser om strandägares fiskerätt. De betänkligheter, som yppats mot gjorda förslag i detta avseende, hänföra sig, såges det, särskilt till förhållandena vid östra och södra kusterna. Det är ju också att märka, att vid dessa kuster strandägarerätten inomskärs hittills icke är beskuren av några sedvanerättsliga bestämmelser.

Beträffande däremot västra kusten har Kungl. Maj:t ansett ett visst ingripande påkallat i fråga om fisket vid kusterna i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län. Vad dessa län beträffar finnes ju, i motsats till vad som gäller riket i övrigt, sedan år 1896 i lagen inskriven en sedvanerätt även till inomskärsfisket. Enligt gjorda utredningar var också fisket där fritt, innan dessa landskap år 1658 kommo under den svenska kronan, samt bibehöll sig i huvudsak som sådant även därefter i trots av bestämmelserna i 1766 års fiskestadga och senare författningar.

Denna sedvanerätt har utbildat sig till följd av landskapens ofruktbara beskaffenhet vid kusterna. Särskilt i Bohuslän består ju kusten huvudsakligast av kala klippor och skär. Den befolkning, som trots detta slagit sig ned där ute, har i följd härav varit hänvisad att taga sin bärning ur sjön. Detta har också utan knot i allmänhet tolererats av strandägarna, som i regel haft nog att sköta sina längre in i landet belägna jordbruk. Att bibehålla dessa fiskande kustbor vid sitt näringsfång måste alltså vara en behjärtansvärd sak; och det var helt visst dessa synpunkter, som föranledde riksdagen år 1896 att i lagen inskriva en sedvanerätt åt denna kustbefolkning *även beträffande inomskärsfisket*.

Det har emellertid visat sig, att denna inskrivning icke berett denna fiskarebefolkning nödig trygghet i deras näringsfång. Det finns nämligen här och var strandägare, som börjat hävda strandägarerätten närmast till följd därav att de blivit väckta genom den pågående statliga utredningen på detta område och de många mötena för befolkningens hörande. Detta har skapat en osäkerhet, som är ytterst menlig för ett behörigt och kraftigt idkande av kustfisket. I de orter, där undantagsvis enskilda fisken möjligen finnas, existerar alltså en sedvanemässigt uppkommen blandning av om varandra liggande fria och enskilda fisken, något som ju är olämpligt och bör avskaffas genom generella rättsregler. Ett ordnande av denna sak är av stor betydelse för de äldre fiskare, som icke kunna deltaga i det ansträngande storsjöfisket, och de många fatiga strandfiskare, som bedriva s. k. kustfiske såsom en mer eller mindre betydelsefull binäring.

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(forts.)

Den ändring i fiskerättslagen, som av Kungl. Maj:t föreslagits, hänför sig till det behov att hjälpa denna talrika kategori av fiskare i Bohuslän och Halland, som enligt vad jag nu påpekat föreligger. Ändringen avser icke att fastslå några nya rättsregler med avseende å strandäganderätten, utan endast att upphöja den i lagen inskrivna sedvanerätten i de två landskapen till gällande lag samt att tillförsäkra den jordägare, beträffande vilkens strand enskild fiskerätt till äventyrs hävdats, ersättning för förlusten av den enskilda fiskerätten.

Med anledning därav att förslaget endast avser att göra lag av sedvanerätten har från det fria fisket undantagits ostronfisket och hummerfisket inom vissa områden, där det såväl nu är som av ålder varit strandägarna förbehållet. De undersökningar, som verkstälts dels år 1833 av presidenten Poppius, dels 1911 genom kammarkollegiets försorg och dels slutligen därefter genom länsstyrelsen i Göteborg, ha med full säkerhet givit vid handen, att hummerfisket sedan gammalt varit förbehållet strandägarna i Norrvikens fögderi och vissa andra i propositionen omförmälda kustområden. Någon sedvanerätt beträffande fritt hummerfiske å dessa områden har alltså icke funnits, och anledning till lagfästade av fritt hummerfiske därstädes har alltså icke ansetts föreligga. Att märka är, att Göteborgs och Bohus läns landsting i sitt yttrande över 1883 års förslag till fiskeristadga uttryckligen förklarat, att hummern borde vara strandägarna fortfarande förbehållen. Givet är, att om, såsom i herr Sigfrid Hanssons m. fl. motion föreslås, även detta fiske skall inlösas från strandägarna, dessa måste av kammarkollegiet förklaras berättigade till ersättning allesammans, utan att någon bevisning behöves presteras om ersättningsskyldigheten. Det skulle i så fall röra sig om ganska stora värden; och det är sannolikt, att strandägarna skulle kunna styrka en sammanlagd årlig avkastning å inemot 100,000 kronor, vilken kapitaliserad ju representerar ett avsevärt belopp.

Inlösen av strandäganderätten till det övriga kustfisket i de två västkustlänen kan däremot icke draga någon synnerlig kostnad. Ty man måste vid fastställande av rätten till ersättning utgå från den presumptionen, att strandägarnas enskilda fiskerätt redan till följd av gällande lags hänvisning till rådande sedvanor är inskränkt till fiske med endast fast redskap. Strandägare, som vill göra gällande rätt till ersättning, lär alltså — där förhållandet ej är notoriskt — hava att förebringa sådan utredning, att presumptionen ej längre kan upprätthållas. Vid de utredningar, som äro erforderliga, lära länsstyrelserna utan tvivel komma att lämna opartiskt biträde. Och kammarkollegium fattar sitt beslut om rätten till ersättning på skäliga grunder. Med hänsyn till att det torde vara mycket få strandägare, som hävdat sin enskilda fiskerätt, synas ersättningarna icke kunna uppgå till några nämnvärda belopp.

Det har påståtts av herr Boberg, att ett frigivande av fisket i västkustlänen i den föreslagna omfattningen, d. v. s. utom hummern, skulle komma att verka prejudicerande i fråga om strandäganderätten i det övriga riket. För min del kan jag icke inse detta. Frigivandet har ju föreslagits på grund av sådana särskilda förhållanden, som icke äro tillfinnandes i sådan utsträckning annorstädes än i dessa län. Den omständigheten, att ostron- och hummerfisket undantagits såsom varande strandägaren av ålder förbehållet, i förening med rätten för strandägaren till ersättning för förlusten av ensamrätten till det övriga kustfisket, ger ju tydligt vid handen, att strandäganderätten såsom lagfäst princip lämnats obeskuren. En utsträckning av fiskerätten även till hummern skulle däremot kunna föranleda vissa konsekvenser.

I anledning av den kungl. propositionen ha väckts motioner, som avse att utsträcka rätten till fiske och i följd därav inskränka strandäganderätten även i andra delar av riket än Göteborgs och Bohus län samt Hallands län, näm-

ligen dels på skånska västkusten och dels på ostkusten, med särskilt aktgivan-
de på strömmingsfisket i Bråviken. Beträffande särskilt Östergötlands län
har uttalats önskemål om en sådan lagändring, att strandrätten beträffande
inomskärsfisket där begränsades på sätt som gäller i fråga om öppna havs-
stranden och utom skären, d. v. s. att omfatta blott 180 meter från stadigt
djup av 2 meter i stället för som nu hela vattenområdet.

Vid bedömande av dessa spörsmål måste man givetvis utgå från den i den
kungl. propositionen hävdade ståndpunkten, att i den mån strandägarna genom
lagstiftningsåtgärder på området lida minskning i sin ensamrätt till fisket er-
sättning måste beredas dem därför. Denna ersättningsfråga är emellertid av
en synnerligen invecklad beskaffenhet. Man kan nämligen vid avgörande av,
huruvida ersättning skall utgå eller icke, uppenbarligen ej utefter hela linjen
utgå från samma presumtion, som angivits böra gälla beträffande fisket i Göte-
borgs och Bohus län samt Hallands län, nämligen att fisket till följd av gäl-
lande lags hänvisning till rådande sedvanor redan är fritt, när det bedrivs
med rörlig redskap. Man kan det blott beträffande fisket vid öppna havssträn-
der och utom skären, i fråga om vilket sedvanerätt till fritt fiske år 1896 in-
skrevs för hela riket. Men i fråga om inomskärsfisket finnas, såsom ovan
nämnt, inga sedvanerättsbestämmelser inskrivna annat än för Göteborgs och
Bohus län samt Hallands län samt, i vad det gäller strömmingsfisket, de nord-
ligaste fyra länen. Härav följer, att om man i de övriga delarna av riket vill
inskränka strandägenderätten till inomskärsfisket till förmån för de icke
strandägande, så måste man vara beredd på att ersättning måste utgå till alla
strandägare för den större eller mindre inskränkning i deras ensamrätt till
inomskärsfisket vid deras stränder, som kommer att vidtagas. Här kan av den
strandägande icke fordras någon bevisning om hans rätt, som ju är klart er-
känd i lagen utan några undantag eller modifikationer. Endast beträffande
det skäliga beloppet för frilösning har strandägaren att förebringa utredning.
Det är givet, att under sådana förhållanden ett frilösande av inomskärsfisket
måste medföra en mycket vidsträckt ersättningsskyldighet till strandägarna
särskilt på ostkusten med dess talrika och djupt in i landet sig sträckande skär-
gårdar. Vad Skånes västkust däremot beträffar, ställer sig saken enklare, då
väl där knappast finnas några skärgårdar utan endast öppna havsstränder.
Fisket med rörlig redskap därstädes gäller väl också huvudsakligast s. k. vand-
ringsfisk eller stimfisk, vars fångande är fritt redan enligt nu gällande lag. Det
förefaller mig, som om för Skånes västkusts del största vikten låge uti att fri-
lösa ålfisket med större ålhommor, som ju betraktas som fast redskap.

Jag vill med det nu sist anförda ha sagt, att om en utredning skall verk-
ställas angående en utsträckning av fiskerätten och inskränkning av strand-
ägenderätten utöver vad som föreslagits i den kungl. propositionen, så måste
denna utredning icke blott röra sig angående behovet och nyttan för fiskare-
befolkningen av sådana åtgärder utan även om kostnaderna för det frilösande,
som kan komma i fråga. Emot en sådan utredning, som bör vara förutsätt-
ningslös, har jag icke något att invända.

Den i ärendet avgivna b-reservationen skiljer sig från Kungl. Maj:ts och
utskottets förslag endast därutinnan, att reservanterna vilja göra *även* hum-
merfisket fritt inom de områden i Bohuslän, där det enligt förslaget förbehål-
lits strandägarna. Denna skiljaktighet beror på att man utgått från olika för-
utsättningar. Reservanterna ha uppenbarligen utgått från den uppfattningen,
att det är ett önskemål, att strandägenderätten upphäves i hela riket, så att var
man må äga rätt att fiska vid annans strand med rörlig redskap, var det än må
vara. Åtminstone säges detta ut ganska tydligt i de motioner, som ligga till
grund för reservationen. Det är givet, att om man har ett sådant önskemål,
man icke kan vara med om att undantaga hummerfisket inom ifrågavarande

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

områden och att man icke skall tveka inför de konsekvenser, som skulle följa av ett frigivande av detta fiske. Kungl. Maj:t och utskottet gå däremot ut ifrån att ett allmänt frigivande av fisket vid annans strand är något som man åtminstone *för närvarande* ej kan inlåta sig på, samt att i följd härav ett lagfästat frigivande av fisket åt allmänheten icke *nu* kan ske annat än i den mån inom vissa områden strandägarna på grund av i lag inskriven sedvänja icke hävdar sin ensamrätt till fisket i dess helhet vid sina stränder eller till fångande av visst slags fisk därstädes.

Vid den i ärendet gjorda utredningen har det, såsom jag förut påpekat, befunnits, att strandägarna i Bohuslän i allmänhet icke hävdar sin enskilda fiskerätt annat än beträffande ostron och hummer inom vissa i den kungl. propositionen omförmälda områden. Hummerfisket inom dessa områden har alltså ansetts icke kunna fränhändas strandägarna.

Till sist vill jag säga några ord beträffande den ifrågasatta utredningen om vad som skall förstås med fast och med rörlig redskap, d. v. s. om a-reservationen. Jag ber få framhålla, att utredning angående fiskeredskapen redan blivit tillfyllest verkställd enligt vad den kungl. propositionen utvisar. Någon ny utredning behöves icke, och om man ändå skulle anse det nödigt att få till stånd en definition, har man ju att välja på de i propositionen förekommande förslagen. Emellertid har jag icke något emot, att en överarbetning av dessa förslag verkställs. En sådan utredning anser jag emellertid icke utgöra något hinder för att man under tiden, till dess den kan bliva verkställd, inför i lagtexten, på sätt jag i min motion påyrkat och utskottet tillstyrkt, en bestämmelse, att de mindre ålryssjorna skola betraktas som rörlig redskap.

Beträffande slutligen den i a-reservationen framkomna invändningen, att även den hummer, som förbehållits strandägarna, går in i ålryssjorna, vill jag erinra, att hummer erhålles lika lätt i garn, som ju är rörlig redskap, som i ålryssjor. Dessutom användas i det rikaste hummerdistriktet Hafstenssund—Strömstad helt få ålryssjor, utan i stället åltinor, vilka enligt nuvarande bestämmelser betraktas som rörliga redskap. En fiskerisakkunnig har i denna sak yttrat sig på följande sätt: »Det är att observera, att fångsten av hummer i ålryssjor sker dels en kort tid under sommaren efter hummerfiskets slut, dels några få dagar omkring fiskets början på hösten, men den torde i intetdera fallet ha någon större betydelse. Den hummer, som erhålles på sommaren, alltså då hummerfisket är förbjudet, är i regel undermålig och släppes nära nog utan undantag igen. Det kanske kan vara litet kvistigt ibland med den hummer, som erhålles i ålryssjor dagarna omkring höstfiskets början. Frestelsen är ju visserligen då nog stor att hålla den kvar. Men även om jag känner undantag, så är ålfiskaren i stort sett laglydig. I varje fall är konflikten mellan ål och hummerfisket ej större än vad man som fiskeriman nära nog dagligen stöter på på andra områden.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Sederholm**: Den föregående talaren påpekade i sin sammanfattning av propositionen, hurusom denna avser att å ena sidan respektera de principer, som finnas fastslagna i den gällande lagen för fiske av år 1896, men att å andra sidan åstadkomma vissa lämpliga jämkningar och regleringar av dessa. Den avser alltså icke att inkräkta på äganderätten i princip utan endast att med avseende på äganderätten eller den ägarna tillkommande rätten till fiske åstadkomma vissa jämkningar och regleringar, som kunna befinnas ändamålsenliga. I den mån en sådan jämkning eller reglering befinnes medföra en förlust för en fiskerättsägare, skall han för denna förlust åtnjuta ersättning av det allmänna.

Jag kan därför inte dela den uppfattning, som herr Boberg givit uttryck

åt, att detta vore ett ingrepp i äganderätten. Det är ju något mycket vanligt med nuvarande äganderätt i avseende på hemman och jord, att det åstadkommes rågångsregleringar och rågångsrättningar, och det faller väl ingen människa in att påstå, att en sådan rågångsreglering eller rågångsrättning utgör ett ingrepp i äganderätten. Det är något liknande som man här vill åstadkomma, och i den mån denna mindre jämkning nu skulle medföra någon förlust, skall i alla fall ersättning lämnas. Jag tror, att jag har lika stark känsla för äganderättens helgd som de reservanter, vilka här yrkat avslag, men man får å andra sidan inte vara blind för att om verkliga modifikationer och jämkningar behövas, för att fiskerätten skall upprätthållas och överhuvud ordnade förhållanden skola vinna tillämpning, de då också böra vidtagas.

Den motion däremot, som herr Sigfrid Hansson har väckt och som ligger till grund för den reservation, som herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivit, innebär enligt min mening ett uppenbart ingrepp i äganderätten. Här ha på grund av såväl äganderätt som sedvanerätt strandägarna inom de angivna Vette, Tanums och Kville härader innehaft hummerfisket. Rätten därtill följer där strandäganderätten. Här vill heller icke propositionen ingripa. Den vill bibehålla strandägarna vid denna rätt. Den gör vissa smärre jämkningar, för att lagen i det hänseendet skall bli fullt klar och tydlig, men den vill inte göra något ingrepp. Däremot vill denna motion liksom också herr Johanssons i Uppmälby m. fl. reservation, att hummerfisket där skall lämnas fritt. Detta kan inte ske annat än genom ingrepp i strandägarnas rätt till hummerfiske, en rätt, grundad på såväl äganderätt som sedvanerätt. Detta ingrepp innebär en kränkning av äganderätten, och redan på den grunden måste jag motsätta mig en sådan ändring.

Men dessutom skulle det, om man skulle lämna ersättning enligt den nu föreslagna lagen om rätt till ersättning, innebära högst betydande och för närvarande oöverskådliga kostnader för statsverket. Det bleve ett slags expropriation, en expropriation efter helt andra grunder och byggd på helt andra principer än den expropriation, som i allmänhet förekommer. Från den synpunkten anser jag den icke böra här påkallas. I varje fall skulle den medföra så stora utgifter för statsverket, att den även ur den synpunkten bör avvisas. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara skäl att frångå det förslag, som utskottet framlagt. Det medför en lämplig och efter min mening ganska nyttig reglering och jämkning i den nuvarande lagen om fiskerätten, och det medför klarare och tydligare bestämmelser och åstadkommer i sak inga förskjutningar i nuvarande förhållanden beträffande rätten till fiske. Från den synpunkten anser jag, att det är fullt antagligt.

I motionen har även yrkats en viss reglering med avseende på rätten till fiske i Skånes farvatten ävensom å väst- och ostkusten. I avseende å dessa saker har utskottet föreslagit vissa utredningar, vilka icke synas kunna på något olämpligt sätt inverka på nuvarande fiskeförhållanden, då sedvanerätten, åtminstone vad beträffar den skånska kusten, är fullt klart stadgad och man där icke behöver befara att något ingrepp under utredningstiden kan ske i denna sedvanerätt. Vad beträffar undersökningen angående strömmingsfisket, må den också ske, ehuru jag tror, att det med avseende på den frågan är mindre att förvänta av en utredning.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck: Herr talman! När vi nu efter ungefär sjutton års mödor omsider kommit i den situationen, att vi skola taga ställning till ändrade grunder för fiskerätten vid havets strand, skulle man kunnat känna sig mycket glad, om verkligen denna utvidgade fiskerätt icke hade rausonerats så starkt

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

som fallet är i den proposition, som nu föreligger till behandling. En av de föregående talarna har uttalat ganska kraftiga ord om den attack mot äganderätten, som han ansåg, att propositionen innebär, och naturligtvis gäller detta omdöme i ännu högre grad om reservationen. Det var mycket beklagligt, att inte herr Sundberg lät sin rättshistoriska exposé gå litet längre tillbaka i tiden än till 1896 års lag. Hade han gjort det, skulle han ha ställt kammaren inför ett annat avgörande ifrån riksdagens sida i dessa frågor, då det inte var tal om någon ersättning, men då man obarmhärtigt och hjärtlöst exproprierade en rätt, som sedan långa år hade funnits för de fiskare det här är fråga om, en rätt, som dessa nu vilja ha tillbaka men som de tyvärr inte få tillbaka. Ty det verkliga sammanhanget är det, att år 1852 konfiskerade den svenska riksdagen fiskarnas dittillsvarande rättigheter. Jag talar nu närmast om de gamla danska och norska landskapen — det är möjligt, att förhållandena varit annorlunda i de svenska landskapen, ehuru långt ifrån säkert, ty på den punkten stå olika uppfattningar mot varandra. Men beträffande särskilt de gamla danska landskapen existerade där något, som kallas för forstrand, ett begrepp, som ännu i dag så vitt jag vet, förekommer i dansk lagstiftning och som innebär, att själva strandbrädden, landet närmast havet, äges icke av strandägarna utan av kronan med den påföljd, att också vattnet där utanför äges av kronan. Denna rätt har bestått i de gamla danska landskapen så långt man överhuvud taget kan gå tillbaka i tiden. Det är också ganska betecknande, när man nu här slåss om hummerfisket i norra Bohuslän, att detta hummerfiske på 1600-talet av den svenska kronan utarrenderades till holländarna. På den tiden var alltså detta fiske ostridigt den svenska kronans. Det bör inte heller lämnas alldeles obeaktat, då det nu kämpas här om särskilt de nordbohuslänska fiskarnas rättigheter, att Karl XII år 1698 utfärdade en förordning, att just hummer- och ostronfiskena skulle ligga fritt till var mans begagnande. Då fanns alltså inte någon strandägarerätt. Dessa försök till expropriation av vad fiskarna ursprungligen ägt inleddes genom 1766 års fiskeristadga, fastän i en mera blygsam omfattning. Då utsträckte man i viss mån de förhållanden, som så småningom utvecklats på svensk boten, att gälla även i fråga om västkusten. Men man mötte en framstöt till förmån för fiskarnas rättigheter några år senare genom en i administrativ väg på 1870-talet utfärdad förordning, som reglerade förhållandena i Bohuslän, och därvid återgick man praktiskt taget till den allmänna fiskerätt, som bestått i de norska landskapen. Någon kanske tycker, att det är hårt att tala om konfiskation, men man kan inte använda ett svagare ord, när man betänker, att omedelbart innan den svenska riksdagen gick att avskaffa den allmänna fiskerätten och införa strandägarrätten, hade högsta domstolen under förarbetena till denna lagstiftning ordagrant uttalat, att allt fiske i skärgårdarna mellan Öresund och norska gränsen vore fritt för varje svensk man, och strandägarna hade inte ens inom sitt hemmans ostridiga rå och rör utslutande rätt till något slags fiske. Det var högsta domstolens facit av den föregående rättsutvecklingen, och detta uttalades 1852 i samband med förarbetena till den fiskeristadga, som då utfärdades. Denna stadga strök ett brett streck över den föregående utvecklingen och fränhände alltså havets arbetare en väsentlig del av deras dittillsvarande utkomstmöjligheter. Förmodligen var det då som nu, att fiskarna inte hade någon talesman inom den lagstiftande församlingen, och gentemot jordägarintresset förmådde i varje fall inte detta fiskarintresse att göra sig gällande.

Vid 1911 års riksdag sökte en motionär åt fiskarna återerövra något av vad som fränhånts dem orättmätigt, vågar jag säga, ett halvt århundrade tidigare. Den aktion, som då inleddes, syftade, kan man säga, icke bara till realiteterna utan också till att undanröja vissa formella missförhållanden. Det

fanns åtskilliga dunkla punkter i den gällande lagen, som inte voro önskvärda i en författning, som skulle tolkas av gemene man. Bland sådana dunkla punkter hade vi uttrycket »av ålder», vi hade vidare distinktionen mellan »fast» och »rörlig redskap», och vi hade begreppet »öppna havsstranden», vilket var ett ganska betydelsefullt begrepp, när det gällde att reglera själva rättsförhållandena. Det var bl. a. ett av de önskemål, som framstod för den blivande utredningen, att man skulle komma ifrån dessa mycket svårtolkade uttryck, vilka endast lett till trassel i det förgångna.

Nu ha vi som sagt fått en proposition, men man frestas nästan att säga: hurudan? Ty hur ställer sig denna proposition till de önskemål, som under 1911 års andrakammardebatt framfördes? I stället för att återföra förhållandena till vad de varit och omsider ge fiskarna vad de med fog kunnat kräva, så finner man, att propositionen uteslutit stora delar av kusten. Det är endast Bohuslän och Halland som ansetts mogna för en positiv lösning. Skåne lämnas utanför, och dock är där, vågar jag säga, en klar lagstiftning i hög grad trängande med hänsyn till den utvidgade användningen av ålbottengarn, som under det sista årtiondet kunnat konstateras. Och man kan väl säga, att reellt sett är det ganska likgiltigt, om ålen, som vandrar ut mot Atlantens djup och aldrig återvänder, fångas i ryssja eller med bottengarn. Ryssjorna ha av ålder varit tillåtna praktiskt taget vid hela västkusten, medan däremot bottengarnen börjat arrendeläggas.

Och vad beträffar förtydligandena, möta vi fortfarande i den modifierade lag, som här föreligger till behandling, begreppet »rörlig» och »fast redskap», alltså ha vi kvar uttrycket »öppna havsstranden» och inte ens uttrycket »av ålder» har kunnat ersättas med något annat, mera lättolkat och som mindre ger anledning till tvister. Vi måste ändå erkänna, att kammarkollegium utfört ett visserligen långsamt — det kan ingen säga annat — men dock ytterst aktningsvärt arbete för att reda upp hithörande spörsmål, och hade kammarkollegiums utredning i sin helhet lagts till grund för propositionen, så skulle mindre varit att säga därom. Tyvärr har den anda av och den strävan till rättvisa gentemot fiskarna, som präglat kammarkollegiums ursprungliga utredning, inte fått sätta sin stämpel på Kungl. Maj:ts förslag, om man nämligen ser på kammarkollegiums utredning i dess helhet och inte bygger uteslutande på det lilla brottstycket därav, som Kungl. Maj:t ansett sig böra acceptera. Det är därför man med tillfredsställelse ser, att utskottet gått något längre. Beträffande ostkusten kräver man en skyndsam utredning. Beträffande Skånes västkust, rörande vilken Kungl. Maj:t påtagligen tänkt ta sig en ganska grundlig funderare, kräver man också ett skyndsamt slutförande av de utredningar, som ytterligare äro påkallade, och i fråga om Bohuslän och Halland har utskottet inrangerat mindre ålryssja under beteckningen rörlig redskap, något som enbart kan glädja den, som ivrar för fiskerättens fullkomliga frigivande. Det är också slutligen att märka, att utskottet kräver klarhet beträffande begreppen fast och rörlig redskap, även detta något, som ju ingick i 1911 års önskelista, men som inte blev effektuerat.

Emellertid vidlades även utskottets förslag av en stor brist, och den bristen har jag redan i det föregående berört. Den ligger däri, att hummerfisket i stora delar av Bohuslän och just de delar, där det för fiskarbefolkningen spelar den allra största roll, inte kommit med vid det frigivande av fiskerätten, som propositionen avhandlar. Beträffande hummerfisket står man alltså fortfarande på gungande grund. Även det har, som jag nyss erinrade om, ostridigt varit fritt — därom kan ingen tvekan råda — och motionärerna ha utöver de historiska också kunnat åberopa starka sakliga skäl, som bottna i en berättigad och billig hänsyn till fiskarbefolkningen. Jag måste säga,

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

att jag i utskottets utlåtande förgäves sökt finna några argument, som skulle kunna motsäga vad motionärerna i denna punkt gjort gällande.

Det talas om förslaget principer, och givetvis skjutes också kostnadsfrågan i förgrunden. Vad beträffar förslaget principer, är jag något tveksam, huruvida, då det gäller en sådan modest ändring av en så ringa geografisk räckvidd, man överhuvud taget behöver vara rädd för att lädera några principer, och det kan ifrågasättas, om inte redan den av utskottet vidtagna ändringen i den ursprungliga lagtexten innebär en större rubbning av principerna än vad det skulle varit, om man gått med på att släppa hummerfisket.

Vad beträffar de ekonomiska konsekvenserna, kostnadsfrågan alltså, förstår jag mycket väl, att en jämkning på denna punkt kan kosta en del pengar. Men skall man nu först av strandägarna friköpa en viss del av fisket — och det har ju utskottet i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag förordat — och sedermera tänker sig att fortsättningsvis gå fram på denna väg, så är det uppenbart, att det måste bli dyrare att köpa i två omgångar, ty under den tid, som förflyter mellan det fiskarna få denna första avbetalning på sina rättvisa krav och nästa avbetalning, så komma naturligtvis strandägarna att mobiliseras och komma att hävda fiskerättigheter, som de förut inte gjort anspråk på, och de komma nog i många fall liksom hittills att lyckas skrämma fiskarna att betala till sig, och så småningom går då den gamla rätten ur minnet. Så har det gått till på många ställen på kusten. Jag vill i detta sammanhang erinra om att motionen 1911 var direkt framkallad av de attacker, som en tilltagsen gammal förstakammarledamot gjort mot vissa fiskare nere på Skånekusten, då han försökt uppskörta dem på ett hänsynslöst och obilligt sätt. Sådana människor finnas naturligtvis även utanför den gamla första kammaren, och Bohusläns strandägare komma säkerligen att vädra möjligheter till profit, som inte tidigare förelegat. Med tanke härpå tror jag man kan våga påstå, att det säkerligen kommer att bli dyrare att spara denna del av reformen till en annan etapp.

Sedan skall jag bedja att få anknyta några ord till herr Bobergs reservation. Det där talet om äganderätt och äldre tiders växlande och oklara rättsuppfattningar är verkligen något förvånande, när det kommer från en gammal högerman, som eljest brukar bygga sin åskådning på den fäderneärvda rättsutvecklingens grund. Som jag redan har påpekat, är det mycket unga rättsprinciper, som herr Boberg här urgerar, principer som stå i bestämd motsats till de grundsatser, som härskade ett par århundraden tillbaka i tiden.

Det talas vidare om att fiskerinäringens nuvarande betryck skulle vara något tillfälligt, som berodde på överbefolkning, medan frågan om fiskerätten inte tillerkännes någon särskilt stor anpart i detta betryck. Jag tror för min del, att ju hänsynslösare strandägarna på Bohusläns kust gå fram, ju mera de tråkassera dessa fiskare, dess svårare blir det för de senare att kunna livnära sig, därför att det är just de gamla, de älderstigna, som äro hänvisade till fisket i hemortens omedelbara närhet. Detta har herr Boberg nog ändå haft en känsla av, och han talar ju också om att det gäller »äldre och klenare medlemmar av den ekonomiskt svagare fiskarebefolkningen». Men så följa några dunkla ord, som det vore mycket tacknämligt att få litet mera klart belysta. Reservanterna yttra: »Det föreliggande problemet har därigenom mera karaktären av en socialpolitisk än av en ekonomisk fråga, och arbetet för de sistnämnda sämre ställda fiskarnas hjälpande bör hellre läggas efter vedertagna riktlinjer för den nutida socialpolitiken än taga formen av ur allmännare synpunkter olyckliga lagändringar.» Det är, som sagt, litet dunkelt uttryckt. Är det verkligen herr Bobergs mening, vilket man onekligen har skäl att misstänka, att dessa fiskare, för att strandägarna skola få sin vilja fram, i stället skola hänvisas till att tillbringa sin ålderdom på fattighuset? Är det detta, som är den nutida socialpolitikens vedertagna riktlinjer, eller har herr Boberg några andra riktlinjer

för denna hjälpverksamhet? Det skulle vara mycket värdefullt att få besked om detta, och jag tror, att fiskarebefolkningen i gemen, vars talan herr Boberg stundom brukar föra, skulle vara mycket tacksam att få närmare anvisningar på det receptet, som från reservanternas sida anbefalles för att åstadkomma rättelse inom det område, som det här är frågan om.

Så yppas till slut farhågor för ett minskat intresse hos strandägarna för fiskevärden. Ja, det kan ju hända, att detta gäller abborrarna i den riksbekanta vik av Östersjön, som kunnat glädja sig åt herr Bobergs omsorger vid många föregående tillfällen, men jag måste säga, att när det framträder i detta sammanhang och särskilt i opposition mot Kungl. Maj:ts förslag, som gäller enbart Bohuslän och Halland, så bör herr Boberg erinra sig att fiskevärden vid havskusten har mycket liten räckvidd. Ty ålen, sillen och torsken äro sådana vagabonder, att det är utsiktslöst för bönderna, som äga stranden, att sätta ut yngel; fisken är försvunnen följande dag och har vandrat till helt andra trakter. Det finns överhuvud taget inte något slags havsfisk, såvitt jag känner, i fråga om vilken det skulle löna sig för strandägaren att ge sig in på några fiskevårdande åtgärder. Här är det endast frågan om att låta de människor, vilkas livsuppehälle beror av havet, få en tillräcklig rörelsefrihet. Det är detta krav, som restes 1911, och det är detta krav, som delvis, ehuru till mycket ringa del, är tillmötesgått i den kungl. propositionen.

Jag skall lämna åsido slutligen det där ordet om uppluckring av äganderätten. Jag förmodar, att därest herr justitieministern tar ordet, är han den, som här närmast har anledning att gå till rätta med herr Boberg. Det är dock onekligen en dyrbar syn denna, som herr Boberg rullar upp för sina och sina medreservanternas blickar, med herr justitieministern och herrar Wallerius och Sundberg såsom generaler i den armé, som går fram för att krossa den svenska äganderätten. Högerreservanterna ha ställt sig utanför den utveckling, som är den naturliga på fiskerättens område. De ha vägrat erkänna de ursprungliga rättsreglerna och kräva respekt för de relativt nyligen företagna ingrepp i rätten till havets produkter, varigenom havets arbetare berövats en avsevärd del av tidigare arbets- och utkomstmöjligheter. Den ståndpunkten kan omöjligens moraliskt upprätthållas, och i ljuset av havsforskningens vetenskapliga resultat blir den om möjligt ännu orimligare. För att rent lokalt lösa den föreliggande frågan har man endast en rättfärdig, klok och framkomlig väg, och det är den, som anvisas i herr Johanssons i Uppmålby reservation. Då jag därför, herr talman, yrkar bifall till denna reservation, så sker det tillika i förhoppning, att regeringen skall låta sig angeläget vara att skyndsamt ta itu med arbetet på att omsider skapa ordning, reda och rättvisa i fiskeförhållandena, även vid andra delar av den svenska kusten än det här omedelbart är fråga om.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! På denna fråga behöver man inte i första hand anlägga sociala synpunkter, utan man kan i stället anlägga rent nationalekonomiska eller, om man så vill, folkförsörjningssynpunkter på densamma. Jag vill fästa uppmärksamheten på vad som framgår av den kungl. propositionen, sidan 12, nämligen att över hälften av fångstvärdet å saltsjöfisk för hela riket belöper sig på Bohuslän, där yrkesfiskarens antal utgör omkring 5,500 personer. Det är sålunda ofantliga värden, som vårt land hämtar ur havet vid den bohuslänska kusten, och jag vill fastslå, att vårt land under kristiden hade stått sig mycket slätt ur folkförsörjningssynpunkt, om vi inte haft det bohuslänska fisket. Det gäller därför att på allt sätt vårda sig om detta fiske och se till att fiskarna komma att leva under så drägliga förhållanden som möjligt och att de utan större risk för inkräktande från annat håll kunna utöva sin näring.

*Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

Herr Boberg framställde i sitt anförande ungefär följande fråga: varför kunna inte fiskarna även i fortsättningen åtnöja sig med den sedvanerätt, som de redan ha? Det har ju gått bra, som det gått, förmenade herr Boberg, och då behöver man väl inte införa några ändrade bestämmelser; sedvanerätten anser herr Boberg vara tillräckligt betryggande. Herr Sundberg gav ett kort och koncist svar på denna fråga. Han svarade, att sedvanerätten inte hade berett fiskarna nödig trygghet i deras yrkesutövning. Nej, det är just vad den icke har, och jag tror, att vi också på livets många andra områden skulle stå oss mycket slätt, om vi i stället för skrivna lagar skulle införa sedvanerätt. Jag vill bara som ett exempel nämna ett beslut, som riksdagen helt nyligen har fattat, avseende att få mera ordnade förhållanden beträffande ett antal jordbrukslotter på Öland, där innehavarna inte haft någon besittningsrätt. Var och en inser ju, att det för härav berörda ölännningar i fortsättningen blir ohållbart att besitta de små jordlotterna utan några ordnade rättsförhållanden, vare sig i form av äganderätt eller av tryggad besittningsrätt. På samma sätt är det här. Sedvanerätten bör i möjligaste mån utbytas mot en verklig förfoganderätt, som måste inskrivas i lagen.

Herr Hansson uttalade i sitt anförande en önskan om att frågan om hummerfiskets frigörande måtte snarast möjligt upptas till omprövning. Jag vill upplysa kammaren om att jag i utskottet till en början var inne på den tanken, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning, om och i vad mån det vore möjligt att i sinom tid få även hummerfisket inlöst. Jag ville alltså inte utan utredning tillstyrka herr Sigfrid Hanssons motion och ansåg det därför vara bäst, att riksdagen antog lagförslaget i det skick, som det här föreligger. Men å andra sidan var jag inte blind för att fiskarna inte kände sig tillfredsställda med denna lösning av frågan utan även ville ha hummerfisket frigivet. Då en dylik frilösning ovedersägligen komme att bli förenad med stora kostnader, ansåg jag som sagt mig därför inte utan vidare kunna gå med på ett bifall till den Hanssonska motionen utan ville ha en fullständig utredning framförallt i kostnadsfrågan, särskilt som meningarna voro mycket skiftande i denna fråga. Någon har nämligen förklarat, att kostnaderna inte skulle bli så värst stora, omkring en halv miljon eller däromkring, andra på området sakkunniga personer ansågo, att man hade att räkna med en eller annan miljon kronor. Det är ju klart, att kostnaderna för inlösen av hummerfisket och ett frigivande av detta kunna bli så stora, att riksdagen kommer att hesitera för att gå in för en dylik friköpning, men en utredning bör ju kunna ådagalägga, hur det kommer att ställa sig i detta avseende. Emellertid vann jag inom jordbruksutskottet inte någon sympati för min tankegång, varför jag fick åtnöja mig med ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, med den ändring, som av utskottet föreslagits.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Herr talman! Det är med en viss tvekan jag begärt ordet i detta ärende, då jag icke har någon särskild sakkunskap med avseende å de faktiskt föreliggande fiskeförhållandena på västkusten, annat än den man förvärfvar genom att där vistas kortare tider. Emellertid har jag kommit att intressera mig för detta ärende ur mera principiella synpunkter, och detta beror kanske på att då man icke har något utskottsarbete, har man tillfälle att mera noggrant studera den stora mängden av kungl. propositioner.

Såsom jag ser denna fråga, gå min synpunkter i väsentliga delar i samma riktning som de avslagsreservanter, som finnas antecknade vid detta betänkande. Det förhåller sig ju så, att gällande lag om fiske i princip tillerkänner strandägare ensamrätt inomskärs till fiske med rörlig redskap inom visst område från sin strand. Därifrån finnas vissa undantag. Ett sådant

undantag är angivet i lagens 3 §. som medger, att i Göteborgs och Bohus samt Hallands län även inomskärsfiskande fiskare, som av ålder oklandrat med rörlig redskap utövat fiske vid annans strand annorledes än i lagen är medgivet, skola vara bibehållna vid sådan rätt. Det är sålunda visserligen sant, att den gällande fiskerättslagen tillerkänner andra än strandägaren rätt till fiske med rörlig redskap inomskärs inom Göteborgs och Bohus samt Hallands län, i den mån de av ålder oklandrat bedrivit sådant fiske. Jag har emellertid dels av den kungl. propositionen, dels också av vad utskottet anfört sökt bilda mig någon uppfattning om i vilken utsträckning man kan anse, att denna sedvanerätt i Göteborgs och Bohus samt Hallands län faktiskt föreligger. Här finns ju ett ganska rikhaltigt material sammanbragt, dels i form av äldre utredningar i ärendet, och dels genom senare efterforskningar. Jag har då svårt att förstå, att man kan uttrycka saken så att denna sedvanerätt är allmän, att det — som några ärade talare här sagt — endast gäller att göra lag av denna sedvanerätt och att man sålunda lämnar de nuvarande faktiska förhållandena i princip och i praktik oförändrade och endast i lag ytterligare bekräftar vad gällande sedvanerätt redan har fastslagit. Det tycks vara så, att en dylik sedvanerätt visserligen i stor omfattning förekommer, särskilt i Göteborgs och Bohus län, men ingalunda ens där allmänt, och speciellt vad angår Hallands län tycker jag att utredningen är bristfällig. Man har svårt att komma ifrån motsägelsen hos dem, som å ena sidan förklara, att här gäller det endast lagfästade av bestående sedvanerätt, och å andra sidan äro så ytterst angelägna om att få denna proposition bifallen. Ty förefunnes det praktiskt taget en sådan sedvanerätt över hela linjen, så behöfdes ju egentligen ingen ytterligare lagstiftning. Då behöfde man blott tillämpa den redan gällande undantagsparagrafen i bestående fiskerättslag. Saken torde väl i grund och botten ligga så till, att rättsförhållandena här äro ganska skiftande och att det finns åtskilliga områden såväl i Göteborgs och Bohus län som i synnerhet i Hallands län, där någon dylik sedvanerätt icke alls är för handen och där strandägarna beteckna det såsom ett obehörigt intrång i deras ensamrätt till fiske med rörlig redskap inom visst område från sin strand, att andra därstädes fiska på dylikt sätt. Jag har haft samtal i detta intressanta ärende med kännare av särskilt Hallands läns fiskerförhållanden och fått av dem bekräftat, att man där i stor utsträckning ser saken på detta sätt. Den ärade representant för Bohuslän, som här försvarade utskottets ståndpunkt, uppdrog säkerligen en riktig bild av strandförhållandena i detta landskap, då han framhöll de bergiga stränderna och de jämförelsevis korta strandsträckorna samt den sammanträngda befolkningen på många platser. Men denna hans framställning kan ju icke sägas hava någon tillämpning på landskapet söder därom, vars kust är av helt annan beskaffenhet, vars befolkningsförhållanden efter kusten äro helt annorlunda och där faktiskt, det måste man säga, någon sammanträngning av fiskarbefolkningen utesluter strandlinjen icke föreligger.

Så vitt jag förstår denna sak, gäller det därför nu i realiteten, trots vad däremot invänts, en ändring i princip av de bestående äganderättsförhållandena, visserligen denna gång allenast inom de två landskap, varom nu är fråga, men dock jämväl inom dessa landskap innefattande ett ingrepp i den i gällande fiskerättslag i princip stadgade ensamrätten för strandägarna till fiske med rörlig redskap inom visst område från sin strand. Detta ingrepp är mindre starkt eller föreligger icke alls på de ställen, där sedvanerätten har samma karaktär som de ifrågasatta nya bestämmelserna, men det blir större, när man kommer till trakter, där denna sedvanerätt är svagare eller där den alls icke förefinns. Då uppställer sig frågan, om man icke här står inför ett ganska viktigt avgörande. Jag och många med mig ha ansett den svenska bondeklassens jordägarerätt vara en hörnpelare i vårt lands ekonomiska och

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
För:s

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

sociala liv, och jag kan icke förstå annat än att ensamrätten till fiske med rörlig redskap på visst område från strandfastigheternas vattengräns ingår som en integrerande del i denna i svensk lag fastslagna äganderätt. Jag har därför svårt att förstå de herrar, vilkas uppfattning jag i så många andra avseenden ofta delar, då de nu förklara, att det här icke gäller ett sådant ingrepp. De försäkra, att här är tvärtom fråga om en åtgärd, »som lämnar strandäganderätten obeskuren». Svagheten i detta resonemang framgår också ganska tydligt, då man hört vad representanterna för socialdemokratien här i kammaren anfört och särskilt vad herr Björck gjorde gällande, nämligen att detta endast är »en första avbetalning» på kravet på strandfiskets fullkomliga frigivande. Herr Björck ställde denna fråga i den, som jag tror, från vår synvinkel riktiga belysningen, ty är det här endast fråga om den första avbetalningen på kravet på fritt fiske inom strandområdena utefter rikets kuster, så kommer naturligtvis kravet på de fortsatta avbetalningarna i det följande, och vi äro härmed inne på en linje, som konsekvent och logiskt — med större eller mindre avbrott och med en del utredningar som nu äro påyrkade — leder till upphävande överhuvud av de strandägande jordägarnas ensamrätt till fiske med rörlig redskap inom visst område från sin strand. Och vad detta betyder för den svenska ostkusten från Skåne och vidare norr över, behöver icke närmare utvecklas. Ja, jag vågar säga, att man i framtiden kan få se även hela insjöfisket, överhuvud all ensamrätt till fiske vare sig på det ena eller andra vattnet, med tiden upphävd. Förklaringen, som en ärad talare kom med, att den här föreslagna anordningen stode fullt i överensstämmelse med gällande principer för äganderättens bevarande och endast hade karaktären av en »rågångsreglering», medan däremot den av socialdemokraterna påyrkade ytterligare friheten beträffande hummerfisket vore en direkt »kränkning av äganderätten», tycker jag var ganska svag. Ty visserligen rör det sig om två olika slags fisk, men nog äro socialdemokraternas yrkanden ganska begripliga från deras allmänna utgångspunkter.

Det är tydligt, att en del av den bohuslänska fiskarbefolkningen befinner sig i en prekär ekonomisk ställning. Man har då att överväga, vari dessa svårigheter djupast bottna. Som ekonom vågar jag — och jag rör mig då på ett område, där jag känner mig mera säker än på det nyssberörda — uttala den meningen, att svårigheterna för de bohuslänska fiskarna hava sin egentliga orsak i den ekonomiska depression, vari fiskerinäringen sedan flera år befinner sig, och denna depression beror ju på det låga priset på fisk med flera omständigheter, som äro av välkänd natur. Det är den verkliga svårigheten. Därav härröra i första rummet de mindre lyckliga förhållandena på vår västkust. Men jag kan inte förstå saken annorlunda än att denna djupaste orsak till de rådande ledsamma förhållandena är av nationalekonomisk natur och bör undanröjas genom medel av ekonomisk innebörd. Men att med utgångspunkt från ett sådant läge som det förevarande skrida till en ganska radikal omläggning och göra ett ingrepp i hela äganderättsprincipen förefaller mig vara att bota ett ont med ett botemedel, som ligger på ett helt annat område. Jag kan icke komma till någon annan slutsats — man har ju både läst och sett en del själv angående de bohuslänska fiskarnas ekonomiska depression — att den rätta vägen att söka i någon mån successivt hjälpa dem ur deras ställning — försovitt man nu kan inverka på dessa problem — ligger i att söka göra fiskerinäringen mera räntabel. Och därtill saknas ju icke alla utvägar, när man tänker på de stora, ganska oreglerade områden, som ännu stå öppna för förbättring, såsom snabbare transport av fisken och inrättande av kylanordningar både på platsen och på järnvägarna, för att därmed främja avsättningen av deras fisk. Det finns också åtskilliga andra åtgärder, som kunna vidtagas i den vägen. Men jag tycker, att det är något betänkligt att med

utgångspunkt från denna situation skrida till en lagändring, vars konsekvenser, mina herrar, äro uppenbart angivna av herr Björck och uppenbart framträda i de reservationer med krav på utredning även av förhållandena vad ostkusten vidkommer, som här hava framkommit. Vill man försöka uppehålla en så viktig princip, som den jag anser strandägarnas ensamrätt till fiske med rörlig redskap inom visst område från deras strand vara, då är det bättre att stämma i bäcken än i ån och säga nej första gången, då denna princip på sätt utskottet föreslagit faktiskt rubbas.

Som en liten detalj kan man också observera det ur lagteknisk och även ur principiell synpunkt något egendomliga i att medan den svårlösta frågan om vad som skall menas med fast och med rörlig redskap enligt utskottets förslag skall göras till föremål för fortsatt undersökning, så föregriper man likväl i en särskild punkt denna utredning genom att förklara, att mindre ålryssor skola hänföras till den rörliga redskapen. Det är utskottet, som här gjort en ändring i Kungl. Maj:ts proposition, en ändring, som utskottet självt icke tyckes finna så synnerligen motiverad i en lagtext som den förevarande. Och det är den väl icke heller, eftersom en sådan detaljföreskrift rörande en viss fiskeanordnings hänförelse till fast eller rörlig redskap väl borde ha sin plats på annat ställe i en i framtiden mera allmänt reviderad och förbättrad fiskerättslag.

Kammarkollegium har i sitt yttrande i ärendet avstyrkt det förslag, som här föreligger, men icke egentligen på de grunder, reservanterna anført, utan på annat skäl. Kollegium anser, att lösningen av frågan om reglering av fiskerättsförhållandena inomskärs bör föregås eller åtminstone gå jämsides med en lagstiftning om ägogränser i vatten. Jag vill minnas, att ett förslag om denna sak för ett antal år sedan var före i riksdagen utan att vinna riksdagens bifall. Därmed må vara hur som helst, nog tycker jag det skulle vara en mycket bättre lösning av hela frågan, om man finge detta senare spörsmål upptaget jämsides med strävandena att revidera den visserligen — det skall jag gärna erkänna — i många hänseenden oklara och kanske även lagtekniskt mindre tillfredsställande nuvarande fiskerättslagen.

Utan anspråk på att i denna fråga veta i detalj, hur det förhåller sig på de särskilda platserna i Bohuslän, men ur mera principiella synpunkter har jag velat understryka vikten av, att alla de, som bruka hävda icke minst de små jordbrukarnas äganderätt, motsätta sig det förslag, som här föreligger. Jag ber, herr talman, att få instämma i den reservation om avslag, som är avgiven av herr Boberg m. fl.

Herr Sjöblom: Herr talman! Jag har begärt ordet, därför att utöver det, som anförts av principiell natur för det förslag, reservationen innebär, också finnes ett par praktiska synpunkter, vilka framfördes i utskottet och som haft en viss inverkan på mitt ståndpunktstagande i frågan, särskilt vad angår hummerfiske i Bohuslän. Det förhåller sig ju så, att annat fiske är fritt på detta vatten, om man använder rörlig redskap. Det kan då inträffa sådana fall, att då fiskarbefolkningen bedriver annat fiske med rörlig redskap en och annan hummer råkar fastna i dessa. I vilken situation komma dessa fiskare, då de vittja sina redskap och det är hummer i garnen? Blir det inte så, att de frestas att i stället för att kasta sådan hummer tillbaka i sjön ändå försöka få den med hem i båten, i vilket fall de således bli lagbrytare? För min del anser jag det synnerligen olämpligt att vid utfärdande av bestämmelser av här ifrågavarande slag utsätta befolkningen för frestelser av sådan art.

Det förhåller sig dessutom så, att då vattnet intill 180 meter från stranden är vad hummerfisket beträffar förbehållet strandägaren, kommer denne att i

*Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
in. m.
Forts.)

första hand gå ut på det fria vattnet och fiska där tillsammans med dem, som sakna strandrätt, tills det är slutfiskat där ute för det året, och sedan går strandägaren in på sitt eget vatten, och då få fiskarna sitta och se på, hur strandägaren fortsätter att där fiska hummer, något som inte kan framkalla några särskilt glada känslor hos dem, som äro hänvisade att leva uteslutande på sitt fiske. Detta är två praktiska synpunkter, som jag inte kunnat låta bli att fästa avseende vid och som jag tyckte mig böra framhålla här.

Nu har emellertid diskussionen kommit att röra sig om principer, som angå äganderätten, och då jag har sökt intränga i eller diskuterat dessa frågor, har jag föreställt mig ungefär, hur befolkningen här i landet i gångna tider kommit att bosätta sig å de skilda orterna, och vilka möjligheter den haft att livnära sig. något som varit förutsättningen för deras bosättning på respektive platser. Det är allmänt bekant, att enligt gammal sedvänja har befolkningen vid kusten utan hinder eller ingrepp från strandägarna fått fiska ganska fritt även inåt stranden, och det är först under senare tider man börjat från strandägarhåll bestrida denna sedvänja, som för Bohuslän och Halland varit lagfäst sedvanerätt men som för övriga delar av kusten i riket visserligen icke blivit laglig sedvanerätt men dock varit en sedvänja och för fiskarbefolkningen där lika betydelsefull, även om den icke blivit ansedd som sedvanerätt i våra lagar och författningar. Jag tänker då på Stockholms skärgård, som jag bäst känner till, där fiskarbefolkningen huvudsakligen lever av strömmingsfiske. Här ha under århundraden utvecklat sig vissa sedvanor, varigenom befolkningen skaffat sig sitt uppehälle genom fisket, vilket fått fritt bedrivas. I denna skärgård är det emellertid mycket långt till de platser, där det öppna vattnet utom skären vidtager. Folk, som bo så långt ut som t. ex. på Möja, vilket ligger en bra bit ute i skärgården, ha ännu fyra mil till Nassa skärgård, där öppna havet börjar, alltså ett avsevärt stycke för dem, om de skola komma ut till det vatten, där de ha laglig rätt att fiska. De ha emellertid i alla tider fiskat på de stora fjärdarna längre in, t. ex. Kanholmsfjärden, Nämndöfjärden och Saxarfjärden m. fl. Nu har det emellertid blivit så, att personer, som icke alls ha fiske som yrke eller ens utnyttja fisket på något sätt, blivit stora egendomsägare på öarna, särskilt på Värmdön. Några av dessa, som icke bo därute, ha tagit sig till att köpa holmar i fjärdarna ända ut till Nassa skärgård, och sedan förbjuda dessa herrar konsekvent fiskarna, som verkligen bo på de andra öarna, att på det vatten, ifrågavarande personer på grund av lagens bokstav anse sig äga, i enlighet med det gamla sättet utlägga sina skötar och använda sin vinternot. Sålunda kan en jordägare komma att driva denna gamla fiskarbefolkning steg för steg tillbaka från deras gamla fiske för att kanske en vacker dag komma och stipulera: »Ja, ni få fiska. men mot avgift!» Han har själv köpt holmarna för en ringa penning, men på grund av det stora fiskevatten, som hör till dessa, kommer han måhända att i framtiden pressa fiskarbefolkningen på avgifter för fisket, och kanske kommer han att omöjliggöra för denna befolkning att skaffa sig uppehälle på sina vanliga fiskeplatser där ute.

Herr Wohlin talade i detta sammanhang om småböndernas intressen. Det finns knappt någon av fiskarna i Stockholms skärgård, som inte kan betraktas som mindre jordbrukare, men det är säkert icke 2 procent av folket i en kommun som Möja, som ens till hälften kunna försörja sig genom jordbruket, utan de äro hänvisade till fisket. Det är deras intressen, jag först och främst vill bevaka. Den bofasta befolkningen i en hel kommun som Möja kan på det sättet komma i den situationen, att den under inga omständigheter kan skaffa sig sitt livsuppehälle och leva kvar på sin ö.

Nu har jag den uppfattningen, att utredningen i fråga i vad den gäller ostkusten bör, åtminstone nu, inte sträcka sig längre än att den omfattar strömmingsfisket. Det har heller aldrig ifrågasatts av reservanterna, att 180-meters-

gränsen skulle upphävas, utan den skulle finnas kvar men icke gälla blott utomskärs utan, då fråga är om strömmingsfiske, även inomskärs. Vad jag sålunda åsyftar med mitt ställningstagande till saken är att bevara för framtiden samma livsbetingelser för hela den bofasta fiskarbefolkningen vid vår ostkust som den av ålder haft, utan att detta enligt min uppfattning kommer att skada någon annans intressen. Ty de större jordägarna bedriva icke fisket på samma sätt som den bofasta fiskarbefolkningen med sina mindre hemman, utan de förra draga sina notvarp vid stränderna, och fängsten utnyttja de för eget behov samt även i någon utsträckning till avsalu. Men de hava icke fisket till levebröd. Det är emellertid just till förmån för den befolkning, som lever på att fiska strömming med skötar och vinternot, som jag ansett mig här böra lägga några ord. Jag hoppas även, att Kungl. Maj:t skall anse lämpligt att vidtaga någon åtgärd, t. ex. att hålla ett sammanträde med befolkningen ute på de öar jag nämnt, vilka jag inom parentes bäst känner till, så att man får klarhet i denna fråga. Det är verkligen nödvändigt, att något göres så att icke befolkningens outhärliga förvärvsmöjligheter försämrats och den hindras att leva kvar på de platser, där den sedan urminnes tid bott.

Jag skall, herr talman, inte ytterligare förlänga debatten, utan jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johansson i Uppmålby och mig m. fl.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr talman! Det är närmast i anledning av ett bestämt påstående av herr Wohlin som jag nu begärt ordet. Om jag inte missuppfattade honom, ville han göra troligt, att i fråga om Halland skulle förhållandena vara rakt motsatta dem, som regeringen antagit, eller att i varje fall det inte skulle föreligga någon utredning angående Halland. Jag vet inte, hur herr Wohlin vill tolka vad som upplystes t. ex. — ty det är mycket, som här kan anföras, om man så vill — på sid. 35 i propositionen, där det om Halland heter på följande sätt: »Länets landsting har yttrat att från de halländska strandägarnas synpunkt de föreslagna inskränkningarna i deras enskilda fiskerätt icke syntes kunna tillmätas alltför stor betydelse. Även efter tillkomsten av 1766 års fiskeristadga hade man i Halland mindre strängt hållit på strandägarnas rätt, och denna rätt hade heller aldrig ansetts synnerligen värdefull. I fråga om laxfiske hade dock strandägarna åtminstone på senare tider strängt hållit på sin rätt. Ej heller ändringen av bestämmelserna i fråga om rätt till s. k. stimfiske syntes vara av någon större betydelse för strandägarna i Hallands län eller medföra någon större rubbning i bestående förhållanden. Enligt vad den förebragta utredningen gäve vid handen, hade nämligen stimfiske varit tillåtet i Halland överallt för vem som helst med undantag möjligen för Trönninge, Eldsberga och Laholms socknar, där fisket likväl varit fritt för insocknes fiskare. Landstinget kunde således tillstyrka jämväl denna del av lagförslaget utan att därigenom i nämnvärd mån åsidosätta strandägarnas intressen.» Landstinget har sålunda kunnat tillstyrka även denna del av lagförslaget utan att därmed i avsevärd mån åsidosätta strandägarnas intressen. Detta var som svar på det förslag av år 1924, som remitterades till landstinget. Det föreligger vidare ett yttrande från Hallands länsstyrelse sommaren 1927. Det rörde ersättningen. Länsstyrelsen i Hallands län har i den delen yttrat, att för detta läns vidkommande ersättningsbeloppet säkerligen bleve mycket obetydligt, och att sålunda utgiften från det allmännas sida vore väl motiverad av angelägenheten att vinna ordning och reda i hithörande förhållanden. Om denna länsstyrelse alltså går ut ifrån, att ersättningen måste bli mycket obetydlig, torde enligt vanligt förstånd detta innebära, att de rättigheter, som strandägarna där skulle förlora, också måste vara mycket obetydliga. Och vill herr Wohlin se primäruppgifter i ärendet, så äro de visserligen litet

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

äldre, men de återfinnas i propositionen på sid. 34 för olika härad och stämma i allt väsentligt med vad jag nu anfört.

Eftersom jag nu ändå har ordet, kanske jag får göra några mera allmänna anmärkningar om förslaget. Jag tänker då särskilt på den opposition, som här från en och annan högerreservant har riktats mot utskottets förslag. Först och främst skulle man ju kunna göra den anmärkningen — den är för resten gjord av flera talare — att det är litet besynnerligt att bryta ut en sådan här detalj av hela frågan, då det finns så mycket annat kvar, som lika väl kunde tagas under behandling: frågan om ost- och sydkusten, frågan om fast och rörlig redskap o. s. v. Ja, mina herrar, anledningen till att denna detalj brutits ut, är den, att på annat sätt hade det inte varit möjligt, efter min uppfattning, att förelägga denna riksdag något förslag. Och att återigen förelägga just denna riksdag förslag och inte uppskjuta frågan, därtill hade jag mycket bestämt skäl i den omständigheten, att landshövdingen i länet, som inom parentes sagt inte är någon samhällsomstörtare, för mig förklarade, att han absolut inte kunde taga på sitt ansvar, att man längre dröjde med denna frågas ordnande. Ännu mindre ville jag taga det på mitt ansvar eller regeringen ta detta på sitt ansvar, i den mån det var möjligt att ordna det.

Nu låg saken så till, att denna detalj för dessa två läns vidkommande efter min mening mycket väl lät sig brytas ut, därför att här förelägo inte mer eller mindre principiella betänkligheter, som skulle ha uppstått — och varigenom det skulle ha krävts en vidlyftigare utredning — om man gått utöver dessa två län. Till en början hade vi till och med tagit med Skåne, men det mötte betänkligheter bland annat och huvudsakligen just från skånska fiskares sida. Emellertid skall jag inte nu gå in härpå, ty den sidan av saken är kanske inte så nödvändig att här behandla. Det fanns således en liten del av frågan, som var särskilt trängande och som utan olägenhet kunde brytas ut. Följaktligen gjorde vi detta.

Då får man först göra klart, för sig vad det är vi vilja beträffande denna lilla del. Det har redan blivit sagt, men det kan inte skada att säga det om igen. Allt detta, som det här rör sig om, gäller skärgårdsfisket och ingenting annat. Beträffande skärgårdsfisket intar lagen i allmänhet den ståndpunkten, att den genomgående gynnar strandägarna — det gäller skärgårdsfisket riket runt. Den nuvarande lagen gör undantag just för dessa två län och inga andra, på det sättet, att den släpper fisket fritt i skärgården därstädes, så vitt det för det första sker med rörlig redskap, och för det andra det visas av ålder ha förhållit sig så, att fiskarna fått fiska där. Om de i dessa två län kunna uppvisa sedvanerätt, få de fiska med rörlig redskap — men under inga förhållanden med fast. Här kommer emellertid just den stora, praktiska svårigheten fram, nämligen att bevisa denna sedvanerätt.

Nu är förhållandet som bekant det, att dessa bohuslänska fiskare äro ett alldeles ovanligt rättsinligt släkte, styvsint möjligen men också i hög grad rättsinligt. Vi äro ju rättsinniga allihopa, Gud ske lov, men dessa människor äro i alldeles särskild grad kända därför. Denna deras egenskap har vållat, att de känna allvarliga samvetsbetänkligheter, efter vad det sagts mig, i denna situation. De vilja för ingen del stjäla eller göra intrång i annans rätt, och det förekommer nu allt som oftast, att strandägarna förklara, att fiskarna inte ha lov att fiska vid deras stränder. »Det är vår fiskerätt», säga de, »ni ha ingen rätt att bedriva er hantering här.» Då känna fiskarna sig ängsliga och önska få besked om hur därmed förhåller sig.

Man kan då fråga: hur kan denna sak betyda så ofantligt mycket för dem? De ha ju hela havet att fiska i. Vad kan det göra, om de inte skulle få fiska precis inom strandägarområdet också? Men därvid kommer en praktisk omständighet till, som är viktig att lägga märke till för dem, som inte redan kän-

na till densamma, och det är, att de bohuslänska fiskarna i sin kraftigaste ålder, till bortåt 50 år eller däromkring huvudsakligen leva på det stora havsfisket. De fara ut långt på Nordsjön, till Shetland och jag vet inte hur långt, och det är där, som de göra de stora vinsterna, på de 12 miljoner kronor om året som statistiken utvisar. Men när de bli över 50, 60 år och likväl icke äro alldeles förbi, kunna de i allmänhet icke ge sig ut på dessa stora havsfisken. åtminstone icke på längre tid och ihärdigt och i vilket väder som helst. Men de skola ha någonting att leva på ändå, och då bedriva de hemmafiske, som det kallas, men detta kan inte ske annat än om de få lov att fiska i trots av strandägarrätten. De ha nu enligt lagen denna rätt, nota bene om de kunna bevisa sedvanerätt. Men det låter mera bekvämt än det är att hänvisa till domstol, som någon ärad talare gjorde. Det är varken så trevligt eller så lätt för dem att i alla sådana fall påkalla domstols prövning. Alla dessa olika omständigheter ha gjort, att vi i regeringen, i likhet med landshövdingen i länet, ansett det nödvändigt att avgöra denna fråga en gång för alla och att slå fast vad som skulle anses vara sedvanerätt i fråga om fiske med rörlig redskap inom dessa områden. Det är detta, som förslaget velat göra.

Då kan man säga: är inte detta att — hur heter det nu — *uppluckra* äganderätten o. s. v.? Ja, mina herrar, att man på någon punkt kan komma att trampa på äganderätten, det kan jag inte fördölja. Det kan finnas något enstaka fall, där verkligen strandägaren i denna stund har sedvanerätten för sig. Men skall man inte fästa det ringaste avseende vid den motsatta rätten, vid den sakrätt, som alla dessa fiskare ha i de fall, där sedvanan är på deras sida? Det är, som sagt, för fiskaren inte så bekvämt att få en sådan fråga avgjord. Och han vill av princip inte göra någonting, om vilket han är osäker, huruvida han har lov därtill eller icke. Han är samvetsgrann i hög grad.

Under sådana förhållanden ha vi ansett, att alla skäl tala för att man bör ordna saken genom att uppställa den regeln, att man skall förfara, såsom om sedvanerätt till fritt fiske vore ostridig inom de här ifrågakvarande områdena. Men det kan finnas ett litet antal undantag, det kan finnas en och annan strandägare, som verkligen har gjort sin rätt gällande. Jag vill nu inte gå så långt som herr Björck, som tycktes fatta det såsom ett tydligt bevis för att strandägaren eller hans föregångare med orätt hade tillägnat sig denna befogenhet genom att skrämma fiskarna o. s. v. Jag får dock säga, att det förefaller mig både möjligt och troligt, att det i en del fall har tillgått just så. Det *vet* man emellertid inte, och man får inte gå ut därifrån. Men detta lilla antal torde väl vara rätt bra försörjt genom regeringens förslag, då de äro säkra på att utan någon egentlig domstolsprövning av bevisningen kunna få sina anspråk granskade genom en skälighetsprövning av kammarkollegium, en prövning, som — det kan man vara övertygad om — utfaller till deras förmån, om de kunna förebbringa aldrig så litet reson för sina anspråk. I så fall få de ersättning, och vi veta väl, att när staten betalar, brukar ersättningen mycket sällan vara för liten — möjligen är den någon gång motsatsen.

När man nu står i denna situation, att man antingen skall så småningom kanske försätta denna fiskarbefolkning i misär, ifall strandägarna skulle gå för hårt fram emot dem och de skulle bli tvungna att processa på varenda punkt, eller också göra denna lilla skåra i några sporadiska undantagsfall, så är väl ändå det förnuftigaste att göra på det sätt, som här av regeringen föreslås. Jag ber särskilt att få understryka, att så långt förslaget går, kan man inte säga, att det innebär, att man ruckar på äganderätten. Kommer man däremot över till sådana fall, där det är klart, att strandägaren har haft sin rätt gentemot det allmänna fisket, och vill man röra därvid, ja, då är man inne

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.

(Forts.)

på en helt annan fråga. Detta gäller t. ex. beträffande hummerfisket i de av lagförslaget undantagna områdena. Det blir en helt annan sak. Det är möjligt, att förhållandet kan vara sådant, att det kunde vara skäl för staten att även där företaga en rubbning för tillgodoseende av något allmänt intresse, men det hava vi inte här föreslagit. Likaså skulle det, om man ville vidtaga någon ändring i bestämmelserna om fast fiskeredskap — såsom det förmodligen blir tal om beträffande Skåne — betyda, att man gav fiskarna en rätt, som de tydligen inte för närvarande äga. Det vore således en bestämd inskränkning i äganderätten. Det kan vara möjligt, att efter en utredning även en sådan inskränkning kan finnas lämplig, i synnerhet om man i godo kan komma överens med strandägarna, vilket nog inte blir så svårt som man tror, men det vore att lägga frågan på en helt annan bas. Då ändrar man de bestående rättsförhållandena, men vi göra inte detta nu i nämnvärd mån, utan vi endast avgöra det faktiska underlaget på ett sätt, som i det stora hela torde kunna med säkerhet anses överensstämma med nuvarande förhållanden. De få, sporadiska och föga betydande undantag, som strandägarna själva i de flesta fall icke torde fästa så synnerligen stort avseende vid, och göra så stor affär av, äro enligt min mening fullständigt försörjda genom den metod, som här användes. Som sagt: det är inte fråga om att förebringa full och legal bevisning inför domstol, utan det är fråga om en administrativ skälighetsprövning inför kammarkollegium, och man kan vara övertygad om, att om det finnes någon reson i vad strandägarna begära, få de full ersättning och troligen litet till.

Herr Boberg: Jag har begärt ordet med anledning av vad herr Björck yttrade. Herr Björck är, såsom vi veta, en stor biolog, som har reda på djurens liv från havets botten och upp till skyn. Han är därtill en stor vetenskapsman på skolans område och på allehanda andra områden, och jag har därför anledning att buga mig sju resor mot jorden inför denna stora sakkunskap. Men jag tror, att han stundom förledes genom sin talförmåga att komma in på områden, där han icke är praktiskt hemma. Och när han gav sig till att tolka lagen, kände han nog sin svaghet. Det kan jag förstå därav, att han hänvisade till justitieministern och liksom bad honom om hjälp, en anhållan, som herr justitieministern likväl inte beviljade, vilket jag vördar honom för.

Herr Björck frågade mig, huru jag tänker, att dessa gamla fiskare skola få det ställt på ålderdomen. Ja, jag är inte försyn för dem, och jag kan inte bestämma om deras ålderdom, men om jag inte missminner mig, upplyste landshövding von Sydow om att de fiskare, som det här är fråga om, voro omkring 400. Det är dessa, som skulle fiska inom skären, och det är sålunda för deras skull, som lagen kommit till. Men när lagen kommer till för deras skull, så kommer också porten att stå öppen för vem som helst. Vilken svensk medborgare som helst får rättighet att fiska där, och då jag känner till, hur människor äro skapade, hur fisket lockar, hur nordens folk ha anlag för fantasi och lust för äventyr, så är jag alldeles säker på att från städerna kommer en hel del människor att fara ut för att försöka fiskelyckan i de skärgårdar, varom det här är fråga. Dessa skärgårdar komma sålunda att upplåtas för vem som helst. Då frågar jag: tror någon, som känner till, hur det i praktiskt avseende tillgår vid fisket, att här blir någon ordning och att här blir något skydd eller någon hjälp? Här kanske bli rena slagsmål och svårigheter, när personer komma från alla håll och vilja fiska. Säkert kommer det att gå så, när var och en har samma rätt. Det förhållandet, att fiskarbefolkningen gärna ville ha nya områden upplåtna för sin räkning, innebär inte någonting underligt. Det ligger i vår natur att vara sådan. Om t. ex. trädgårdarna här i landet bleve föremål för debatt och det framkom det förslaget, att vem som helst skulle få rättig-

het att plocka äpplen och päron under den tid, då dessa äro mogna, skulle det bli en opinion även för detta förslag. Nu ha ju dessa fiskare, de som andra, ålderdomspension, och det händer, att de inte äro så utfattiga, som herr Björck förutsatte. Om det för övrigt skulle gå så, att en och annan slutligen bleve intagen på ålderdomshem, så bör man inte, det tror jag med hänsyn till den utveckling, som ålderdomshemmen ha genomgått, och det underhåll och den vård, som de där intagna få, betrakta det såsom en så förfärlig olycka. Jag själv får säga, att om förhållandenas makt — det Gud i alla fall förbjude — skulle föra mig därhän, att jag på ålderdomen inte hade någon annan utsikt än att komma in på ålderdomshem, skulle jag dock vara tacksam därför, ty det är likväl bra mycket bättre ställt på dessa nu, än det förr var.

Vidare riktade herr Björck mot mig en liten, som jag tyckte, malplacerad anmärkning om abborrarna. Som herr Björck vet, finns det inga abborrar på västkusten. Vi kunna sålunda lämna dem nu. Men eftersom herr Björck gav sig in på den frågan, så vill jag säga, att de sakkunniga i fiskeribyrån inom lantbruksstyrelsen verkligen spelade en svag roll, då jag för många år sen jämte flera andra väckte motion om skydd för abborren under lektiden på den grund, att abborren då höll på att alldeles försvinna i ostkustens skärgårdar. Detta var ett faktum, som varje man, vilken kände till förhållandena, kunde konstatera — men från det håll, varifrån man borde ha haft anspråk på att få verklig hjälp för sina strävanden, motarbetades denna plan, och på grund härav har man fått ett visst misstroende emot den där stora sakkunskapen. Ett sådant misstroende har jag fått icke minst, då det gällde en detaljfråga i det ärende, som nu föreligger.

I den kungliga propositionen återgives ett uttalande av nuvarande chefen för fiskeribyrån inom lantbruksstyrelsen angående skötfisket och notfisket i Bråviken. Där påstår doktor Andersson, att dessa fisken gott kunna ske samtidigt, eftersom skötfisket äger rum om natten och notfisket om dagen, men godsägare Wahren har i en inlägga med kraftiga bevis styrkt, att en sådan tanke inte kan realiseras. Den är inte rimlig. När man känner till, hur lätt vi ha att lita på auktoriteter och tänka, att de väl skola förstå det och det, då inser man ju, att uttalanden från det hållet måste spela en ganska stor roll i riksdagen — kanske alltför stor vid vissa tillfällen.

Vidare sade herr Björck, att någon fiskevård inte kan förekomma vid västkusten, enär den fisk, som där går upp och fångas, är av annan art än den, som kan vårdas och skyddas. Jag vill därvidlag i visst avseende ge honom rätt. Han har dock kanske följt med litteraturen på detta område så mycket, att han vet, att t. ex. hummern har avtagit i storlek inte bara vid den amerikanska kusten utan även vid västkusten och att en lag är upprättad, som förbjuder fångst av hummer, vilken är alltför litet utvecklad eller icke innehar tillräcklig storlek. Tillgången på rödspottor och vissa andra fiskar håller också på att minskas, och det råder rätt stora bekymmer bland biologer om vad som bör göras, så att inte på detta sätt jämvikten i hushållningen rubbas i de stora haven.

Då inte herr justitieministern brydde sig om att hjälpa herr Björck i lagtolkning, så tror jag, att jag gör klokast i att inte heller ge mig in på det området, utan jag slutar mitt anförande med att fortfarande yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hansson, Sigfrid: I sitt anförande berörde herr Sederholm den motion, jag har väckt i detta ärende, och han framställde den huvudanmärkningen mot densamma, att den, som han uttryckte sig, innebar ett uppenbart ingrepp i äganderätten. Detta ger mig anledning att ånyo erinra därom, att *principiellt* förefinnes faktiskt ingen skillnad mellan det av utskottet tillstyrkta förslaget och det yrkande, som göres i reservationen, ty om motionen och den

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

därtill anknutna reservationen innebära ett ingrepp i äganderätten, så är detta också förhållandet med utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Man kan naturligtvis säga, att det är ett *kraftigare* ingrepp i äganderätten, vilket kommer i fråga beträffande det yrkande, som jag har tillåtit mig framställa, men principiellt förefinnes, som sagt, ingen skillnad. Detta framgår ju för övrigt därav, att utskottet även tillstyrker Kungl. Maj:ts lagförslag angående ersättning för mistad fiskerätt. Herr Wohlin gav mig i sitt yttrande i så måtto rätt, att han betecknade de socialdemokratiska reservanternas yrkande som ganska beskedligt med hänsyn till socialdemokratis allmänna grunduppfattning, och även herr Wohlin tycktes hysa den meningen, att det icke förelåg någon egentlig skillnad mellan reservationen och utskottets hemställan.

Jag skall till slut be att också få säga ett par ord till herr Boberg. Jag kan inte hjälpa, att jag har fått det intrycket särskilt av herr Bobergs senaste yttrande, att han inte tänker några höga tankar om den befolkning, vars intresse det närmast gäller, nämligen den bohuslänska fiskarbefolkningen, ty han ställer rent av i utsikt en sådan tråkig eventualitet, som att ett bifall till det föreliggande lagförslaget skulle kunna föranleda slagsmål ibland fiskarna om rätten till fiske. Det är väl ett antagande, som är mycket löst grundat, och det stöder sig inte på något sätt på den erfarenhet, som hittills gjorts, ty det förekommer ju redan nu i södra Bohuslän en sådan utsträckt fri rätt till fiske, och detta har, åtminstone så vitt jag vet, inte givit anledning till några svårare uppträden mellan fiskarna sinsemellan eller mellan fiskare och strandägare. Detsamma kan framhållas beträffande det stora havsfisket.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr Björck: Herr talman! Blott ett par ord. Det var med viss tillfredsställelse jag här åhörde det grifftetal, som herr Boberg ägnade mig, fastän jag vill ifrågasätta, om det ej skulle kunna hava uppskjutits något med hänsyn till föredragningslistans längd. Vidare vill jag uttala min stora tillfredsställelse över den livliga fantasi, som herr Boberg än en gång givit prov på. Vi mötte den redan i det skrivna anförandet i frasen »uppluckring av äganderätten», vilken nyss utlöste ett brett leende från justitieministerns sida, men vi ha konfronterats med den också i den snabbmålning, som herr Boberg levererade angående alla de slagsmål och dråp, som komme att i den bohuslänska skärgården bli en följd av det steg, som vi nu skulle stå i begrepp att taga. Och slutligen nödgas jag endast med vemod konstatera, att jag hade rätt i min tolkning av de där mystiska orden i reservationen, som jag nyss läste upp. Det är alltså herr Bobergs och den högerfraktions mening, som han här varit en talesman för, att hänvisa dessa människor, om vilka herr justitieministern nyss talade, i 50- och 60-årsåldern att leva på den lilla ålderspension, som kan bestås. trots att herr Boberg lika väl som jag vet, att ingen människa i detta land kan dragligt existera på dessa villkor. Och för den händelse den skulle vara otillräcklig, är det också hans uppfattning, att man i stället för att öppna möjligheter för dessa fiskare att, när de ha tillbragt sin mannaålder ute på den farliga Nordsjön och sedan vilja ha litet lugnare förhållanden, fortfarande få arbeta i sin egentliga näring, bör hänvisa dem till ålderdomshemmet. Det är alltså den ståndpunkten jag har fått verifierad av herr Boberg, och jag kan ej neka mig att få den uttryckligen fastslagen i kammarens protokoll såsom den sakliga innebörden i högerreservationen.

Till sist vill jag betona, att jag naturligtvis aldrig har avsett att göra mig till abborrarnas riddare, men jag har reagerat mot reservanternas tal om att reformen »minskat intresse hos strandägarna för fiskevården», och jag nödgas fästa herr Bobergs uppmärksamhet på att de ting, som han nyss talade om,

minimimått på rödspåttor och fridlysning av hummer, det är ju ingenting, som har med strandägarnas fiskevårdande verksamhet att göra. Det gäller uteslutande det allmännas legislativa omsorger om fisket, och i den saken kan väl denna lagändring ej medföra den allra minsta ändring. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till herr Johanssons i Uppmälby m. fl. reservation.

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

Herr Boberg: Ja, herr talman, herr Björck förebrädde mig för att jag haft för livlig fantasi. Jag tror, att jag har anledning att förebrå honom detta i ännu högre grad, då han påstår, att jag sade, att det skulle kunna bli slagsmål och *dråp*. Vidare påstod han, att jag skulle hava anvisat dessa gamla fiskare till ålderdomshemmen, och att detta skulle vara högerns åsikt. Det är att lägga sina ord på ett sätt, som icke står i överensstämmelse med en rätt känsla av vad som bör sägas i ett sådant här sammanhang och en sådan här församling. Jag sade, att det kan komma så många och fiska i dessa vatten, så att dessa gamlas fiskerätt, som hittills har utövats enligt sedvanerätten, kan bli sämre för dem efter detta, än vad den varit förut. Men jag sade också, att om en eller annan till slut, på grund av fattigdom eller annat, skulle hamna på ett ålderdomshem, så är det väl ej märkvärdigare här än överallt eljest i landet, där människor göra det. Och jag vet ej, hur herrarna skola hushålla med vare sig fisket eller andra näringar här i landet, så att var och en skall kunna undvika en sådan eventualitet mot slutet av sitt liv. Jag tror ej, att det kommer att ske ens, när den beprisade och av så många rosenfärgade socialistiska staten kommer till stånd.

Herr Wohlin: Herr talman, blott ett par ord! Herr statsrådet var nog ganska litet förtrogen med förhållandena i Hallands län, ty av dessa handlingar, som jag har studerat men studerat med urskillning, framgår att, med avseende å laxfisket i Hallands län, strandägarna mycket styvt hålla på sin rätt. Och nu vet man, om man också ej är fiskare på västkusten, att i Hallands län är det laxfisket, som är det ojämförligt viktigaste. Alltså står det fast, att i Hallands län och i fråga om det viktigaste fiskslag, som där förekommer, så förefinnes det hos strandägarna en stark känsla av betydelsen av deras ensamrätt till fisket inom det i lagen skyddade området vid deras stränder — en uppfattning, som jag dessutom från sakkunnigt håll inom länet fått uttryckligen vitsordad. Vad ett landsting eller en landshövding har för uppfattning är ju ej bestämmande för oss, som vilja intaga självständiga ståndpunkter i de föreliggande frågorna.

Med avseende å herr Björcks anförande vill jag endast säga, att det i stora delar icke dikterades av någon omsorg, vare sig om sillfisket eller om laxfisket eller om strömmingsfisket, utan uppenbarligen mest om valfisket.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i punkten 1 av herr Johanssons i Uppmälby m. fl. vid utlåtagandet avgivna reservation; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boberg* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen;

Ang. ändring
i lagen om
rätt till fiske
m. m.
(Forts.)

och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i punkten 1 av herr Johanssons i Uppmälby m. fl. reservation.

Herr *Boberg* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1 i jordbruksutskottets utlåtande nr 33 antager godkännande av det förslag, som innefattas i punkten 1 av herr Johanssons i Uppmälby m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten 1 av herr Johanssons i Uppmälby m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedan voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.

I en till riksdagen avlåten, den 11 januari 1928 dagtecknad proposition (nr 6), hade Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap finge organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder,

dels godkänna vid nämnda statsrådsprotokoll fogade förslag till stat för nämnda kommission att gälla under budgetåret 1928—1929,

dels för rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap för budgetåret 1928—1929 under riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett extra anslag av 78,000 kronor,

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.
(Forts.)

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta rikskommissionen redan före ingången av nyssnämnda budgetår.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Widell, Bergqvist, Nilsson* i Gränebo, *Carlsson* i Gävle, *Hallin, Johansson* i Fredrikslund, *Olsson* i Blädinge, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Holmgren, Persson* i Fritorp, *Järte* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) medgiva, att en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap finge organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med i reservationen angivna grunder;

b) godkänna vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 11 januari 1928 fogade förslag till stat för nämnda kommission att gälla under budgetåret 1928—1929;

c) för rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap för budgetåret 1928—1929 under riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett extra anslag av 78,000 kronor;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta rikskommissionen redan före ingången av nyssnämnda budgetår.

Herr statsrådet **Rosén**: Statsutskottet har i sitt avstyrkande av propositionen icke bestritt behovet av åtgärder för den ekonomiska försvarsberedskapens organisation. Avstyrkandet motiveras därmed, att utskottet icke kunnat finna den verkställda utredningen tillfyllest. Hur förhåller det sig då med detta motiv? Frågan förelåg redan vid 1915 års riksdag och hade då föregåtts av utredning. Riksdagen fann syftet med propositionen i hög grad beaktansvärt, men önskade en omfattande utredning. En verkligt omfattande utredning verkställdes också av den s. k. krigsberedskapskommissionen. Denna kommissions förslag föranledde dock ej något förslag till riksdagen. Frågan blev ej ens omnämnd i 1924 års försvarsproposition. I samband med förarbetena till 1925 års försvarsproposition upptogs frågan, och ett förslag till organisation framlades i nämnda proposition, vilket slutade på en årskostnad av 120,000 kronor. Riksdagen anslöt sig till det i propositionen angivna syftet med inrättandet av den föreslagna kommissionen men ansåg, att det borde tagas under omprövning, huruvida ej kostnaderna kunde avsevärt nedbringas: antingen genom en beskärning av den tänkta organisationen eller genom dennas ersättande med andra åtgärder. Min företrädare begärde och erhöll Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla 3 sakkunniga för denna utredning. Efter ett halvt års arbete voro de färdiga med sitt betänkande. Över detta förslag ha yttranden avgivits av 23 myndigheter och 3 sammanslutningar. Alla dessa ha i stort sett varit ense med de sakkunniga. På grund av ett par principiella erinringar i de avgivna utlåtandena ansåg jag mig ej böra hemställa om förslags avlåtande till fjolårets riksdag. Det uppdrogs i stället åt ordföranden hos de sakkunniga, generalmajor Hultkrantz, att i samråd med kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen verkställa överarbetning av förslaget. I det yrkande och förslag, som innefattades i generalmajor Hultkrantz' betänkande, har såväl kommerskollegium som lantbruksstyrelsen och socialstyrelsen instämt.

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)

Jag tycker för min del, att denna utredning borde vara tillfyllest. För att var och en skall kunna övertyga sig om, att den av 1915 års riksdag begärda omfattande utredningen verkligen blivit omfattande, har jag låtit transportera hit denna utredning, som ser ut så här. Den omfattar dels 9 tryckta delar om tillsammans 1,638 sidor, som ej handla om någonting annat än den ekonomiska försvarsberedskapen och dess organisation, och i utredningen ingår vidare en ganska ansenlig otryckt lunta. Men denna utredning tyckes ändå ej vara tillräcklig!

I vilka avseenden är det då, som utskottet funnit utredningen icke tillräcklig? Jo, det påstås, att utredningen icke är tillräcklig angående den frågan, huruvida icke inom ramen av den nuvarande förvaltningsorganisationen skulle kunna fullgöras de uppgifter, vilka avsetts att utföras av rikskommissionen. Jag förstår ej hur en sådan anordning skulle vara möjlig. Arbetena måste då utföras inom flera olika ämbetsverk, men vem skulle leda och hålla ihop det hela så att det blir någon förnuftig mening med detta arbete? Den vägen, som utskottet sålunda pekar på, måste man nog övergiva, och någon ytterligare utredning i den frågan än den, som föreligger i den redan verkställda utredningen, där denna linje kraftigt avstyrkts, kan enligt min mening icke vara påkallad. Ett är säkert, att en sådan lösning som den av utskottet ifrågasatta skulle bliva dyr och dålig.

Utskottet anser vidare, att förslaget icke innefattar någon utredning angående sättet för det grundläggande arbetets utförande och frågan huruvida detta må kunna utföras med anlitan av redan hos myndigheterna till förfogande stående arbetskrafter. Av utredningen framgår, att alldeles särskild uppmärksamhet ägnats just åt detta spörsmål vid den slutliga överarbetning, som verkställdes i samråd med de därav främst berörda myndigheterna. Rikskommissionen skall svara för fullgörandet av sådana beredskapsarbeten, som icke av ämbetsverken kunna utföras med till deras förfogande stående medel. Hur samarbetet mellan rikskommissionen och myndigheterna i detalj bör ordnas är, som också i propositionen framhållits, en fråga, som bör lämnas öppen och få bero på omständigheterna i de särskilda fallen. Att fastställa uttömmande regler för detta samarbete är icke möjligt. Vad man bör fasthålla är, att de särskilda kostnader, som föranledas av planläggningen och beredskapsarbetena, var och hur dessa arbeten än anordnas, avses att bestridas från rikskommissionens anslag. Härav följer, att resultatet blir beroende på storleken av de medel, som anvisas för kommissionens räkning.

Utskottet framhåller, att om man tar hänsyn till sådana kommissionens uppgifter, för vilka medel ej ha beräknats på kommissionens stat, såsom resekostnader, dyrtidstillägg och dylikt, så torde samtliga i samband med kommissionens verksamhet uppkommande kostnader komma att åtminstone närma sig det belopp på 120,000 kronor, som beräknats i 1925 års proposition, men som 1925 års riksdag ansåg vara för högt. 1925 års statförslag slutade på 120,000 kronor. Det nu föreliggande statförslaget slutar på 78,000 kronor. Samma utgifter, som nu skulle falla utom denna ram och bestridas från andra anslag, avsågos enligt 1925 års förslag att utgå av andra medel än den då begärda beräknade summan 120,000 kronor. Riksdagens önskan om en avsevärd minskning av utgifterna för kommissionen synas alltså hava blivit beaktad. Härutöver ber jag att få nämna, att från kostnaden 78,000 kronor bör dragas de utgifter, som sammanhånga med industrieredskapskommissionen, vilken är avsedd att upphöra, när den nya kommissionen träder till. De utgifter, som denna kommission har dragit under de senaste åren, ha uppgått till i runt tal 5,400 kronor årligen, vartill kommer kostnaden för 2 officerare, som tjänstgöra i kommissionen. För övrigt anser jag, att det därjämte kan bliva lämpligt att samtidigt indraga en minst 10 år gammal kommission, som visserligen ej kostar

mer än ett par tusen kronor, men det är ju pengar det också. Den åsyftade kommissionens arbete bör kunna överlåtas på fredsberedskapskommissionen.

Då 1915 års riksdag funnit en åtgärd i nu ifrågavarande syfte i hög grad beaktansvärd, då 1925 års riksdag enhälligt anslutit sig till syftet med det då framlagda förslaget, då statsutskottet nu icke haft något att invända, beträffande behovet av ett beredskapsarbete, och då ytterligare utredning huru detta arbete lämpligast bör organiseras såvitt jag kan se är meningslös, så hoppas jag, att kammaren biträder reservationen.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Av en tillfällighet har jag ej kommit att deltaga i handläggningen av detta ärende inom utskottet. Jag har därför velat begagna detta tillfälle för att meddela, att jag kommer att rösta för Kungl. Maj:ts förslag, och jag anhåller alltså att få yrka bifall till detsamma.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Det framgår av utlåtandet, att statsutskottet icke har kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Utskottet har ansett det olämpligt att göra dessa kristidskommissioner, som vi nu böra ha lagt bakom oss, permanenta. Utskottsmajoriteten har ansett, att denna rikskommission är alldeles för omfattande och alldeles för dyrbar. Man bör kunna hjälpa sig med betydligt mindre, en kommitté eller något annat mindre omfattande organ, än vad som här föreslagits. Jag behöver ej redogöra för kristidskommissionernas arbete och verksamhet. De äro i alltför färskt minne. Jag skall blott be att få uppehålla mig ett par minuter vid vad denna rikskommission skulle utföra. I fråga härom se vi på sid. 5 i statsutskottets utlåtande, att kommissionens planlägningsarbeten skulle rubriceras under följande fem huvudrubriker:

- 1) planer berörande den industriella försvarsberedskapen;
- 2) planer rörande jordbruksnäringens och livsmedelsproduktionens upprätthållande och eventuella omläggning;
- 3) planer rörande eventuella regleringsåtgärder för konsumtionen av livsmedel, bränsle, kläder o. d.;
- 4) planer rörande arbetsmarknadens organisation, understödsväsendets ordnande m. fl. sociala anstalter i krigstid; samt
- 5) planer rörande finans- och kreditväsendets ordnande.

Och gå vi över till nästa sida, där det gäller att fördela denna mångfald av uppgifter, som här ifrågasätts, så få vi se följande schema:

- 1) författningsarbete (utarbetande och revidering av förslag till lagar, förordningar o. d.);
- 2) organisatoriska arbeten (uppgörande och revidering av sammansättnings- och mobiliseringsplaner jämte instruktioner för kristidsinstitutioner m. m.);
- 3) statistiskt-ekonomiska utredningar;
- 4) ingenjörtekniska och vetenskapliga utredningar; samt
- 5) uppgörande av avtal om krigsleveranser.

Det är ett mycket omfattande program. Det är ej meningen, att man skall nöja sig med att igångsätta detta program, verkställa det en gång för alla, utan denna stora rikskommission skall bli permanent och ständigt fortsätta sitt arbete. Vad beträffar författningar, förordningar och lagar, så skall man övervaka och se till, att dessa lagar, som det heter i propositionen, ständigt äro aktuella och alltså motsvara de förhållanden, som föreligga i samhället, och som äro lämpliga med hänsyn till det ständigt väntade krigsutbrottet. Man skulle således inom detta system av olika uppgifter få igång en slags utredningskvarn, som aldrig skulle stanna utan ständigt gå, som ständigt skulle kräva pengar och arbetskraft och som sagt ständigt skulle hålla det hela flytande och aktuellt. Man skulle alla dagar stå beredd att mottaga kriget. Och

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.
(Forts.)

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)

gå vi så vidare, så få vi se, att denna rikskommission skall bestå av 10 ordinarie ledamöter, att de 5 skola utgöras av cheferna för generalstaben, marin-staben, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och kommerskollegium, och att de 5 andra skola utses av Kungl. Maj:t. Men det är ej nog med dessa, ty som herrarna se på samma ställe, skall det även vara representanter för en stor mängd av statens institutioner. Slutligen kommer man till riksgäldsfullmäktige, som också som statsinstitution blir representerade, ingenjörsvetenskapsakademien samt två utanför statsinstitutionerna stående, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna lantbrukssällskap. Det är sannerligen en stor kommission. Och det är klart, att den behöver vara stor, ty den skulle sitta och räkna efter, precis på samma sätt som vi gjorde under krigsåren, vad vi ha och vad vi få och vad vi ej ha och vad vi ej få och ständigt hålla dessa uppgifter sådana, att de kunna motsvara verkligheten. Men det är ej nog med, att man skall besvara hela denna väldiga stab av människor för att kunna hålla oss beredda för kriget, det skall därtill göras förfrågningar till industriens, handelns och jordbrukets män överallt. Man kan möjligen säga, att det är ej meningen, men klart är, att man måste göra det. Man vänder sig till organisationerna, och sedan skola organisationerna fråga. Vi skola ha utredningskvaren igång över hela landet! Vi skola ha ungefär samma organisation, som vi hade under krigsåren, och som vi ej voro så särdeles glada över att ha. Men det är ej nog med, att man sätter hela denna utredningskvarn i rörelse, som här är omnämnd, utan det är dessutom meningen, som herr statsrådet redan upplyst om, att de olika verkens skola prestera en mängd utredningar om allt möjligt. Således är det ej allenast fråga om det som står här och som jag nu nämnt. Det är också ämbetsverken, som vid sidan av det här föreslagna kansliet, skola prestera utredningar. När det därför gäller att komma till kostnaderna härför, står det upptaget 78,000 kronor. Med hänsyn härtill har utskottet sagt, och det kan sägas med stöd av vad herr statsrådet nyss yttrade, att den summan icke kommer att räcka enär man däri icke upptagit några kostnader för ämbetsverkens utredningar, dyrtidstillägg för detta ämbetsverk, resekostnader och traktamentskostnader eller tryckningskostnader m. m. Nu kan sägas: ja, men eftersom ämbetsverken, de redan befintliga ämbetsverken, skola deltaga i dessa utredningar, få de svara för var sina utredningar, och det kostar ingenting. Men vi äro alltför vana vid att få framställningar från dem då de kunna åberopa merarbete. Sådana ämbetsverk begära snart flera eller nya arbetskrafter för att kunna prestera merarbetet. Det är min bestämda övertygelse, att om riksdagen skulle gå in på Kungl. Maj:ts förslag, skulle merkostnaderna komma slag i slag. Och det är det vi ha velat varna för genom att för tillfället vila och företaga en utredning, som avser en avsevärt mindre institution än den föreslagna.

Herr statsrådet har visserligen pekat på, liksom vi ha gjort i utlåtandet, att denna fråga varit uppe och blivit utredd under många år, men det bevisar väl ingenting i fråga om önskningarna att få den nedskuren efter betydligt enklare mått än dessa, vilka som sagt fullt och helt skulle motsvara vad kristiden innebar.

Jag tror alltså, att ämbetsverken skulle komma med mycket stora krav och önskingar. Och varför skulle vi ha denna väldiga stora rikskommission? Jo, därför, att det kanske en gång vart hundra år inträffar en sådan brand, som började 1914. Här i kammaren liksom i allmänhet inom riksdagen har man en stark förskräckelse för alla nya ämbetsverk. Jag är övertygad om att t. ex. statsutskottets första avdelnings ordförande, som alltid är en synnerligen försiktig man, då det gäller nya ämbetsverk eller tillsättande av nya tjänster, är ense med oss i själ och hjärta, men han är kritiklöst generös, när det gäller försvarsväsendet än andra grenar av förvaltningen. Nu kan ju, såsom herr stats-

rådet nämnde, denna fråga anses vara principiellt godkänd av riksdagen. Jag förnekar det ej, men vad jag bestämt vill slå fast det är, att riksdagen icke har någon gång tidigare sagt, att den vill ha en så omfattande institution. Riksdagen har också sagt, att man bör kunna ersätta den med andra åtgärder. Det är dessa andra åtgärder, som jag anser man skulle försöka få en utredning om, för att kunna lösa denna sak på ett betydligt enklare och billigare sätt.

Jag skall också be att få avslöja en liten hemlighet. Det har var och en gjort i dag, som talat om hur utskottsavdelningarna egentligen kommit till sina beslut, i fråga om utrikesdepartementets organisation och betänkligheterna i samband därmed. Inte ens på högersidan inom första avdelningen var man från början ense om detta förslag. Den lantmannarepresentant, som sitter där, var nämligen mycket betänksam mot att inrätta en dylik rikskommission, som skulle störa lugnet på samma sätt, som man gjorde under krisåren, med förfrågningar och med utredningar. Då bordlades frågan den första gången för att han skulle förmås komma på bättre tankar, men nästa gång avdelningen sammanträffade, var han i alla fall ej nöjd med den formulering, som bjöds. Och då föreslogo reservanterna, som vi se på sid. 17, en formulering, som skulle tilltala honom på papperet, men som i verkligheten ej kan realiseras. Och jag kan ej säga annat, än att den utgjort ett litet lockbete för att draga denne tredje representant på högersidan med sig inom första avdelningen. Det står där: »Lämpligen synes detta böra ske, på sådant sätt, att en av de fem ordinarie ledamöter av kommissionen, som det enligt förslaget skulle tillkomma Kungl. Maj:t att förordna, utses med hänsyn till ovan angivna synpunkt». d. v. s. med hänsyn till folkhushållningen, »och efter förslag av Sveriges allmänna lantbrukssällskap». Sedan kommer det: »Jämväl inom kommissionens kansli läser frågan om folkförsörjningen böra beredas särskilt framträdande plats på sådant sätt, att den ena av de föredragande tjänstemännen förordnas bland personer, vilka äga insikt i de spörsmål, som sammanhånga med landets livsmedelsförsörjning.»

Då intresserade det mig att se, hur kansliet ser ut, och om man där skall kunna bereda plats till en sådan i lantbrukshänseende kunnig man. Vad består då detta kansli av, som de sakkunniga föreslå i sammanhang därmed? Jo, en kanslichef. På den posten kan icke tagas en lantbrukskunnig man. Det får väl vara en ämbetsman med vanliga kvalifikationer. Sedan föreslås det en tjänsteman för handläggning av militära och organisatoriska frågor, och en tjänsteman för handläggning av ingenjörstekniska frågor. Det är icke tänkbart även med statsrådets modifikation av de två parterna, att föreslå en lantbruksman härtill. Sedan ha vi sekreteraren, om jag icke skall nämna den övriga, lägre personalen, som ju ej får något inflytande på detta. Under sådana omständigheter är ju reservanternas försök att lugna missnöjet från lantbrukarnas håll visserligen ett aktningvärt försök, men det är icke möjligt att tillfredsställa dem i det verkliga livet, om man åtminstone skall antaga den plan, som här är föreslagen.

Sedan talar man i utlåtandet om organisationen av rikskommissionens uppgifter: »En given förutsättning för den nu föreslagna organisationen vore emellertid — och detta borde kraftigt understrykas — att tillräckliga medelsanslag bleve ställda till rikskommissionens förfogande för att sätta den i stånd att tillkalla särskilda experter eller annan tillfällig arbetskraft i behövlig utsträckning.» För detta ändamål har man begärt 15.000 kronor och ställes i utsikt, att man så småningom skall komma upp till 20.000 kronor, som man anser behövlige för ändamålet. Därefter säger man: »Vidare borde här än en gång erinras om att den föreslagna kansliorganisationen vore beräknad med hänsyn till det framtida behovet, sedan de första årens mera forcerade planläggningsarbeten vore över.» Jag lägger tonvikten vid denna sats, därför att

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)

*Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)*

vissa här ha gått och haft den uppfattningen, att till en början behöves det mycket arbete men att man sedan kan minska denna rikskommission och utgifterna för densamma. Här har man dock tydligt och klart sagt ifrån, att det är framtidens arbete som avses, och att de första årens arbete blir betydligt mera krävande.

Jag har icke med detta uttalat något klander mot att propositionen framkommit. Riksdagen har nämligen haft förslag i ämnet till behandling vid åtskilliga tillfällen. Jag tager också för givet, att regeringen varit i sin fulla rätt att på nytt förelägga riksdagen detta ärende. Om jag emellertid icke kan rikta någon anmärkning häremot, måste jag dock säga, att det vore olyckligt för vårt land, om vi införde en sådan permanent kristidskommission, som detta faktiskt är. I vårt land böra vi ha andra uppgifter än att ständigt och jämt utreda allt detta, för att vi som sagt ständigt skulle vara beredda att möta morgondagens krig.

Med dessa ord som motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Pålsson: Det är väl närmast en händelse, som många kanske kalla för en olyckshändelse, att utskottsutlåtandet fått den form, vari det här föreligger. Saken var nämligen den, att jag blev kallad i herr Kvarnzelius, ordföranden i statsutskottet, ställe vid behandling av krigsberedskapspropositionen, och med mitt, som jag vill hoppas, kända sinne för sparsamhet tyckte jag, att man här var i färd med att för detta ändamål skapa för dyr organisation. Jag har naturligtvis ingenting emot att en rikskommission för ekonomisk försvarsberedskap inrättas. Långt därifrån — jag anser det vara mycket nödvändigt, när man minnes virrvarret på den tid, kriget stod för dörren. Men orsaken varför jag röstade emot i detta fall var att man inrättade sig vidlyftigare, än nöden krävde. Det tyckes mig, att denna dyrbara och stora kommission, ett helt ämbetsverk, skulle med de arbetsuppgifter, som här föreligga, icke få tillräckligt att göra. De utredningar, som försvarsministern i jans visade i den väldiga packen med de tusen sidorna, äro redan fullbordade och det lär bli svårt att sysselsätta denna stora kommission mer än några år framåt, innan arbetet i huvudsak är avverkat, ock dock är det väl meningen, att kommissionen skall få evigt liv. Den måste ju kvarleva för att följa med förhållandena. Jag rädes för att det rätt snart icke blir tillräckligt för denna kommission att göra annat än vegetera. Jag skulle således från början vilja ha denna kommission mindre, icke så stort lagd, som den är, kanske bara hälften så stor. Jag tycker att det är tids nog att få de yttre konturerna klarlagda under en 10 års tid. För att ernå detta kan man reda sig med en mindre kommission. Det kommer att visa sig, att arbetet blir fullföljt för fort, och det kommer att bli ytterst svårt att sedermera från densamma avskära överflödiga arbetskrafter. Det är bättre att lägga utredningen på lång sikt än att, såsom nu enligt min mening sker, göra det på kort sikt och med därav följande dyrare kostnader.

Det skäl, herr Johan Nilsson anförde för sitt avslagsyrkande, är icke mitt skäl, nämligen att oron i landet skulle bli stor vid de kommissionens förfrågningar, som skulle utgå till alla håll och kanter för att få verksamheten organiserad. Tvärt om är det bättre med denna oro under fredstid än att ha den sparad till det tillfälle, då kriget en gång möjligen åter kommer. För den som minnes den orda, som rädde och den oro som frambragtes, då kriget kom 1914, är det tydligen bättre att ordna krigsberedskapen i fredstid än om man skulle bli tvungen att göra det under krigstid. Men detta kan även en mindre kommission uträtta.

Jag har således, herr talman, ingenting att anföra mot detta krigsbered-

skapsställande annat än från billighetssynpunkt. Det skulle kunna göras med mindre kostnader, och av denna orsak yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag under förhoppning att propositionen återkommer men med förminskade årliga utgifter.

Herr Widell: Herr talman! Statsutskottets avslagsskäl ha redan blivit bemötta av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Jag kan därför inskränka mig till att till bemötande upptaga endast vad som i debatten anförts till förmån för utlåtagandet.

Jag dröjer då helt naturligt vid herr Johan Nilssons i Malmö yttrande, då det egentligen är han, som står för utskottets mening. Det egentliga skälet till hans och den tillfälliga utskottsmajoritetens ståndpunktstagande — ty majoritet är det ju endast på papperet, då jämnt halva statsutskottet står som reservanter — det egentliga skälet för deras ståndpunktstagande framgick i slutet av hans anförande, då han förklarade: vad tjänar det till att ordna på det sättet för eventualiteten av ett krig, som kanske bara kommer en gång vart hundra år, och vad är det för mening att ständigt hålla det här i ordning, då det icke behöver användas? Ja, men den motiveringen kan naturligtvis anföras mot att över huvud ha något försvar alls, ty det gäller ju alldeles precis detsamma där. Men då vi icke äro säkra på att krig kan inträffa bara en gång vart hundra år, såsom herr Nilsson tror, nödgas vi hålla en försvarsberedskap, och till denna försvarsberedskap hör som en viktig länk just denna ekonomiska försvarsberedskap. Det har icke minst från den sida, som herr Nilsson tillhör, med styrka gjorts gällande, att i ett krig kommer det icke bara an på de direkta försvarsmedlen, utan ett krig blir en hela folkets sak. Det kommer an på, hur folkförsörjningen kan ordnas, hur förnödenheter kunna aaskaffas o. s. v. Det är lika viktigt detta som de egentliga stridsmedlen, men då är det väl nödvändigt, att man också tänker på denna sak. Herr Nilsson har icke föreslagit, att man skall avskaffa de egentliga stridsmedlen, ty vi ha ju redan bifallit fjärde huvudtiteln.

Nu började herr Nilsson emellertid sitt anförande med en del invändningar mot Kungl. Maj:ts förslag. Han förklarade till att börja med: det arbete, som denna rikskommission har att utföra, är alldeles för vidlyftigt; det spänner över hela samhällslivet. Ja, det är sant, men vi ha aldrig ifrågasatt, att detta arbete skulle utföras på en gång. Det är ju meningen, att kommissionen skall arbeta för avsevärd tid framåt och efter hand utföra det arbetet. Att det så mycket som möjligt ständigt skall hållas uppe, är en annan sak, men när en gång planen är uppgjord, de olika förslagen utarbetade, är det ju en relativt enkel sak att hålla detta i ordning, lika väl som i fråga om arméns mobilisering planerna ständigt hållas i ordning. Uppläggandet av mobiliseringsplanerna är ett oerhört arbete, men att hålla dem i ordning är ett jämförelsevis mindre arbete. Det sker kontinuerligt.

Nu anser herr Nilsson den föreslagna kommissionen vara alldeles för stor. Ja, men för att alla viktiga och betydelsefulla intressen skola bli företrädde, måste kommissionen nödvändigtvis få en viss storlek, och jag vill betona, att det aldrig ett ögonblick varit förutsatt, att alla dessa medlemmar och extra medlemmar skulle sitta tillsammans och arbeta. De ordinarie ledamöterna komma naturligtvis att arbeta tillsammans då och då, men för övrigt kommer arbetet, såsom det också framgår av propositionen, att fördelas på särskilda utskott, som komma att behandla var sina frågor.

Så var herr Nilsson ganska orolig för kostnaderna. Han förklarade, att det är alldeles uppenbart, att denna kostnadsram icke håller för många år. Här skulle det fordras mycket mera penningar utöver detta. Till att börja med är det här icke beräknat penningar för ämbetsverkens utredningar. Ja, det är

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.

(Forts.)

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.

(Forts.)

ju så, att Sveriges ämbetsverk dagligen och stundligen få utföra utredningar i alla möjliga ämnen, som ligga inom deras ämbetsförvaltning, och dessa utredningar kunna i vanliga fall utföras med användande av ämbetsverkens normala arbetskrafter, ty de äro beräknade för detta. Men skulle de normala arbetskrafterna ej räcka till, är det ju så, som det förutsättes i propositionen, att de kostnader, som härigenom uppkomma, skola bestridas av kommissionen från det anslag på 15,000 kronor, som här är begärt skola ställas till förfogande. Det kan jag bestämt försäkra herr Nilsson, att så är det avsett. Det är ej ifrågasatt, att vid sidan av de 78,000 kronor det skall komma några ytterligare krav på anslag till ökade arbetskrafter hos ämbetsverken, utan i den mån ökade arbetskrafter erfordras, kommer det att bestridas av kommissionens medel.

Vidare förklarade herr Nilsson, att det dessutom krävdes åtskilliga andra kostnader. Han nämnde dyrtidstillägg, han nämnde resekostnader och han nämnde tryckningskostnader. Något annat hade han icke att anföra. Ja, till att börja med ha dessa kostnader av statsutskottet anförts vid en jämförelse med den beräkning av kostnaderna till 120,000 kronor, som skedde 1925, men som statsrådet redan påvisat, är det så, att samma extra kostnader, som nu skulle uppkomma, lågo även 1925 utanför anslagsberäkningen. Jämförelsen mellan 120,000 och 78,000 kronor står fullkomligt kvar. Den rubbas i ingen mån. Vad kostnaderna för dyrtidstilläggen angår ligger det i sakens natur, att de komma att gå in i de allmänna dyrtidstilläggsanslagen, och något annat har aldrig varit ifrågasatt. Vad resekostnaderna beträffar, måste de givetvis bli ganska obetydliga, då de i huvudsak inskränka sig till rese- och traktementskostnader för det sannolikt icke så stora antalet ledamöter av kommissionen, som äro bosatta utanför Stockholm. Också 1925 var det aldrig tänkt annat än att dessa kostnader skulle gå in i det vanliga resekostnadsanslaget, fast intet särskilt sades därom. Vad tryckningskostnaderna beträffar, kan man förutsätta, att dessa bliva mycket obetydliga. Man har aldrig ett ögonblick i propositionen förutsatt annat, än att dessa kostnader skulle utgå av det anslag på 4,500 kronor, som avsetts för expenser. I dessa expenser ingår även tryckningskostnaden.

Herr Nilsson slutade med att redogöra för frågans behandling på statsutskottets första avdelning. Jag måste för min del djupt beklaga, att det tycks ha blivit brukligt nu i riksdagen att draga fram i detalj, hur ärendena ha behandlats inom utskotten och på deras särskilda avdelningar. Jag tror icke, att den utvecklingen är lycklig. Jag tror, att utskottsarbetet bör få ske förtroende-fullt, utan att de yttranden, som fällas, och de meningar, som möjligen på ett tidigare stadium framkomma, sedermera dragas fram under kammardebatten. Jag tror icke, att en sådan utveckling är lycklig, men då nu herr Nilsson dragit fram vad som förekom där, måste jag korrigera hans uppgift. Den tveksamhet, som förelåg hos en av ledamöterna på första avdelningen, gällde framför allt, att enligt hans mening jordbrukets intressen icke voro tillräckligt tillgodosedda. För min del fann jag denna synpunkt fullt befogad, och jag har med mina meningsfränder överlagt om saken, och vi ha kommit till det förslag, som innefattas i motiveringen till den reservation, som här är avgiven.

Nu säger herr Johan Nilsson: ja, men det här går helt enkelt icke. Vad är det då, som vårt förslag innefattar? Jo, det ena är, att en av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna skulle väljas bland speciellt jordbrukssakkunniga efter förslag av Sveriges allmänna lantbrukssällskap. Det har herr Nilsson ej kunnat påstå vara omöjligt på något sätt. Vi säga vidare, att även i kansliet bör livsmedelsförsörjningen få sin målsman, då livsmedelsförsörjningen är av eminent betydelse för hela försvarsberedskapen. Detta bör ske genom att den får en företrädare i kansliet. Då säger herr Nilsson: detta är omöjligt, ty vad

består kansliet av? Jo, det består till att börja med av en kanslichef. Det kan icke vara han. Ja, det är riktigt. Vidare består det av två föredragande tjänstemän, en för militära och organisationsfrågor och en för tekniska frågor. Jag beklagar, att herr Nilsson icke velat vara vänlig att läsa propositionen, innan han yttrade sig, ty det är ett gammalt förslag, som nu icke föreligger. Kungl. Maj:t har gått ifrån det förslaget. Det är icke föreslaget en sådan uppdelning på avdelningar, ty de två föredragande ledamöter, som föreslås, ha icke sådana speciella uppgifter. Det finns ej minsta hinder för att genomföra en sådan anordning, som reservanterna föreslagit.

Jag tror, att jag har gått igenom de skäl, herr Nilsson anfört för sin ståndpunkt. Jag kan inskränka mig till att nu, herr talman, yrka bifall till den reservation, som avgivits av halva statsutskottet.

Herr statsrådet **Rosén**: Herr Nilsson i Malmö yttrade, att det vore ett olyckligt beslut för landet, om den ifrågasatta kommissionen inrättades. Jag får lov att säga, att det var en mycket hård dom över den senaste socialdemokratiska regeringen. Dåvarande departementschefen uttalade — och däri instämde övriga ledamöter av den regeringen — i sin motivering för inrättandet av en rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen, men han ville icke begränsa kommissionens uppgift till ett tillgodoseende av den industriella beredskapen. »Det gällde», yttrade han, »att förbereda en anpassning i förevarande avseende av hela det ekonomiska livet. Man måste», fortsatte han, »nödvändigt räkna med en övergång från beroendet av internationellt utbyte till ekonomisk självförsörjning i större eller mindre grad.» Han fann det vara en ganska självklar sak, att man redan i fredstid måste planlägga denna övergång, om den överhuvud skall kunna genomföras med ordning och reda samt inom rimlig tid. — Detta var den föregående regeringens uppfattning i denna fråga.

Men den regeringen gick åtskilligt längre än den nuvarande. Departementschefen 1925 uttalade ytterligare, att det till en början icke syntes vara erforderligt, att antalet ledamöter i rikskommissionen bestämt fixerades till det av krigsberedskapskommissionen angivna eller att rikskommissionens kanslipersonal omedelbart uppfördes med avlöningsförmåner å stat. Försiktigheten bjöde nämligen att icke från början skapa en alltför stor organisation, och kostnaderna ansåg han då, som jag förut nämnt, böra beräknas till 120,000 kronor.

Hur såg då den år 1925 föreslagna organisationen ut, när det gällde den personal, som skulle arbeta i kommissionens kansli, och hur ser den nuvarande ut i jämförelse med densamma? I båda fallen, både 1925 och 1928 föreslås en kanslichef med 15,000 kronors arvode. 1925 föreslogos 4 avdelningschefer à 11,460 kronor vardera. Nu föreslås 2 föredragande à 10,980 kronor. Då föreslogos arvoden åt icke fast avlönade ledamöter med 10,000 kronor. Motsvarande post är i nu föreliggande stat ungefär lika med noll. Ersättning åt särskilt tillkallade sakkunniga föreslogos då till 20,000 kronor, nu 15,000 kronor. Sekreteraren skulle enligt 1925 års förslag ha 8,580 kronor, nu 7,212 kronor. 1925 års förslag upptog kvinnlig registrator; detta förslag upptager ingen sådan befattningshavare. 1925 förslagos 4 kvinnliga biträden à 2,436 kronor, tillsammans 9,744 kronor. Nu föreliggande förslag upptager ett kansli-bitråde och ett skrivbitråde med tillsammans 4,356 kronors arvode. Det är sålunda en så pass betydande skillnad i dessa båda förslag till organisation, att man nog kan säga, att den av 1925 års riksdag önskade beskrifningen skett.

För min del anser jag, att det skulle nästan kunna betraktas som ett demokratiskt krav att det i tid sörjes för att folkförsörjningen ordnas, ifall

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.
(Forts.)

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)

det skulle bli ofred. Särskilt för manskapet bör detta vara av vikt. Men det är ju ej så, att den ifrågasatta organisationen behöves endast för den händelse att landet skulle råka i krig. Att den kan behövas, även om vi hålla oss utanför, ha vi ganska färsk erfarenhet av, och jag kan icke förstå, att herr Nilsson i Malmö redan kan ha glömt detta.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! När 1925 års riksdag hade att behandla frågan om krigsberedskapen, vilket var samma fråga, som nu återkommer under namn av ekonomisk försvarsberedskap, gick ju det särskilda utskottet i princip in för en sådan beredskaps anordnande, och jag har svårt att förstå, hur de som då voro med om ett sådant beslut, nu skulle kunna undandraga sig följderna och konsekvenserna av ett sådant beslut. Det har ju dock skett i den formen, att man dels begärt ny utredning angående vissa frågor och dels vänt sig emot kostnaderna. Allmänt erkänner man emellertid, att den uppgift, som denna rikskommission skulle ha, är synnerligen viktig och nödvändig.

När jag hade äran tillhöra 1925 års särskilda utskott, var jag emellertid inom utskottet reservant på denna punkt och ensam. Jag ansåg nämligen, att, hur kätterskt det må låta, *uppgiften var och är olöslig*. Jag kan icke hjälpa, att det förefaller mig överhuvud, som om, när man nu rör sig på detta område, man går som katten kring het gröt. Man erkänner vikten och betydelsen av dessa frågor, anordnar kommissioner och institutioner för deras utredning, men jag kan icke finna överhuvud, att man verkligen kan svara jakande på frågan, om det resultat, som arbetet kommer att framkalla, blir annat än ytterst efemära resultat och resultat, som knappast kunna i stor utsträckning användas, när det på allvar gäller. För mig ställer sig därför saken så, att om jag vore övertygad, att rikskommissionen kunde lösa de uppgifter, som föreläggas densamma, skulle jag icke fästa mig vid kostnaderna och icke begära vidare utredning. Men när jag nu har den övertygelsen, att åtskilliga av de uppgifter, som läggas för kommissionen, icke kunna av densamma lösas, och att det i längden ej kommer att finnas människor, som vilja sätta sig till att lösa uppgifterna, när de veta, att deras lösning ögonblicket därpå kanhända är alldeles omöjlig, och då jag anser, att de uppgifter, som möjligen kunna lösas, i själva verket borde lösas av några ämbetsverk, har jag för min del icke kunnat komma till annan uppfattning nu, än den jag hade 1925, och jag skall be att i korthet få ange skälen för densamma genom att åberopa ett utdrag av den reservation, som jag då tillät mig anföra till utskottets betänkande, i vilken jag helt kort yttrade följande: »Efter min uppfattning innebär propositionen ingenting annat än tillskapandet av ett nytt ämbetsverk, vars uppgifter bliva praktiskt olösliga och i längden teoretiskt intresselösa. Kungl. Maj:t har dels genom inrättandet av den utan särskild kostnad arbetande s. k. industrieredskapskommissionen på sätt redan skett, dels genom nödig förstärkning av arbetskrafterna i vederbörande bestående ämbetsverk slagit in på den riktiga vägen, och det synes, som borde t. v. kunna vid denna åtgärd förbliva. En dylik kommission, som bland annat avser att ordna industriens anpassning vid krigsutbrott till krigsindustriell verksamhet är, för krigsmaktens oavbrutna förseende med förbrukningsmateriel, nödvändig. Men den av Kungl. Maj:t tilltänkta s. k. rikskommissionen, vars uppgifter omfatta allting, — utan att någonsin nödiga faktiska förutsättningar ens kunna förefinnas för uppgifternas lösning på ett sätt, som vid krigsutbrott blir av någon som helst betydelse — därför att de då förhandenvarande faktiska förutsättningarna icke kunna på förhand fixeras eller uttömmande beräknas — måste anses, om den inrättas, i längden bliva antingen sitt eget ändamål och intet annat, eller också begynnelsen och stommen till

en ny vidlyftig kris- och krigstidsbyråkrati av samma kända art som den tidigare. Anses en central rikskommission alldeles nödvändig, torde den för övrigt kunna bildas på samma kostnadsfria och därför även tämligen ofarliga sätt som industriberedskapskommissionen.»

Jag yrkade då avslag på den framställning, som från Kungl. Maj:ts sida var gjord. Herr talman! Jag yrkar allt fortfarande i samma anda avslag på den nu föreliggande propositionen.

I detta anförande instämde herr *Holmgren*.

Herr Lindhagen: Jag trodde, att jag skulle komma att stå ensam om att yrka rent avslag å propositionen, men eftersom den föregående ärade talar- ren, mot vilken jag ofta haft avvikande mening, denna gång kommit till samma ståndpunkt som jag, är det så mycket större tillfredsställelse för mig att kunna framföra ett sådant avslagsyrkande, utan att anses bara vara en enda ropandes röst i öknen.

Det gäller här ett ömtåligt ämne eller, som riksdagen brukar kalla det, in- rättandet av ett nytt ämbetsverk. Man brukar ju inte inrätta ordinarie ämbets- verk annat än för ordinarie, årliga behov för landet. När för undantagsfall svåra kristider inträda och kasta sin skugga framför sig, kan man vara för- tänksam i tämligen god tid. Man inrättar emellertid inte något ordinarie ämbetsverk för sådana ändamål, utan skapar en tillfällig kristidsinrättning. Ända sedan år 1814 — sista gången vi voro med i krig — ha vi dock haft ett ordinarie ämbetsverk för krigsberedskap, och det måtte väl vara gudi nog! Skola vi nu inrätta ett nytt ordinarie ämbetsverk även för så kallad ekonomisk krigsberedskap, hur många tidsåldrar komma vi då att få an- vända det utan någon nytta?

Såväl Amerika som England införde allmän värnplikt bara för ett ak- tuellt krigsändamål. Men, så snart krisen var över, avskaffade dessa länder sin allmänna värnplikt. Om det nu här på ett hotande sätt föresloges att följa dessa länders exempel och avskaffa den allmänna värnplikten, skulle nog en våldsam indignation uppstå. Så mycket borde vi väl i alla fall vara på det klara med, att ett ordinarie ämbetsverk icke får inrättas för det nu ifrågasatta ändamålet.

Herr Widell, som ju är en krigsman ex professo och aldrig spelar annat än på denna enda sträng och som därför väl också blivit krigskommissarie eller vad det kallas, kan icke intressera sig för annat än alla möjliga slag av krigsberedskap, och det åligger honom också i hans tjänsteutövning. Det var nyligen fråga om avrustning — det finns en mängd människor, herr Wi- dell, i landet, som tycka att Sverige bör överväga den saken — och man begärde från denna talarstol ett övervägande och erinrade att Tyskland redan avrustats och att Ryssland till och med ifrågasatt allmän och total avrust- ning. Varför kunna vi då icke förstärka denna situation och reflektera något över de nya händelserna i tiden, spordes det? Då uppträdde Widell i samma talarstol och yttrade: »Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets av- slagsyrkande.» Med andra ord, han vägrade att sätta sin tankeförmåga i rörelse.

Jag förstår mycket väl, att de olika svenska regeringarna bundit varandra, och den nuvarande försvarsministern har ju också kunnat ge de socialdemo- kratiska ministrarna en erinran om, att de en gång voro som sammanbragta barn om den här saken. Jag har icke någon trasa med i den byken, och därför kan jag få tala fritt, och därför yrkar jag på avrustning även av den ekonomiska krigsberedskapen, vilken mina kommittenter absolut icke vilja vara med om. Det är för dem jag för talan, och här står jag således icke såsom en ensam

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.
(Forts.)

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.

(Forts.)

person. Mina kommittenter och mina valmän vilja icke veta av ett sådant ämbetsverk. Absolut icke!

En annan sak, som det är ganska intressant att lägga märke till i detta sammanhang, är att, när det i riksdagen är fråga om att ordna den sociala jordfrågan, säges det från det ena hållet: »ja, för denna ofantligt viktiga fråga behöva vi ett centralt ämbetsverk, men naturligtvis ett mycket litet sådant!» Det sista måste vi ju hoppas, ehuru man aldrig kan veta något visst, när man inrättar ett ämbetsverk. Från det andra hållet säges det emellertid: »Det går icke an, nya ämbetsverk vilja vi ej veta av!» Är då icke detta däremot ett ordinarie behov för landet varje år, och i den mån arbetslösheten växer och emigrationsmöjligheterna förminskas, gör sig behovet av en sådan inrättning mer och mer gällande. Nu har det kommit fram ett förslag därom, men de, som stå i reservanternas läger i den föreliggande frågan, ha åtminstone tidigare alltid sagt: »Nej, bort det, inte något nytt ämbetsverk!»

Det hela är bara politik, herr talman. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, dock för min del med ogillande av den del av motiveringen, som innebär, att vi skola utreda denna fråga för att få fram ett annat förslag än det som nu föreligger. Ja, jag kan gärna, herr talman, helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan med ogillande av dess motivering.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet började sitt första anförande med att konstatera, att statsutskottet icke bestridit behovet av åtgärder i den riktning som avsågs med propositionen. Det måste således anses fastslaget, att särskilda åtgärder erfordras för att i händelse av krig ordna de ekonomiska förhållandena och att dessa åtgärder äro av vikt icke endast för att tillgodose krigsmaktens behov utan även i lika hög och sannolikt i än högre grad för att tillgodose befolkningens behov och intressen. Det måste likaledes anses fastslaget, att dessa åtgärder, så långt ske kan, vid krigstillfällen böra vidtagas av de ordinarie ämbetsverken. Sålunda, i motsats till vad herr Nilsson från Malmö gjorde gällande, är det icke meningen att anordna en kristidskommission, utan att undvika kristidskommissioner. Det är likaledes fastslaget, att dessa ämbetsverk böra vidtaga förberedelser i fredstid för det viktiga och omfattande arbete, de ha att utföra i händelse av krig, och det är likaledes tydligt, att det behövs en institution för att ordna och leda detta arbete, d. v. s. den kommission, som är föreslagen av de olika sakkunniga och upptagen i propositionen.

Utskottets erinring innebär att det saknas utredning. Det första utredningen borde omfatta är de uppgifter, vilka skola tillkomma vederbörande myndigheter ävensom de kostnader myndigheterna i fråga kunna komma att få vidkännas i detta sammanhang.

Departementschefen har redan framhållit, att en dylik utredning föreligger och att en ytterligare utredning i detta syfte nu icke kan leda till något resultat. De arbetsområden, det här är fråga om, äro så nya och så ovissa, att det icke lärers blija möjligt att komma längre, förrän arbetet inom kommissionen kommit igång och förrän erfarenheten givit ytterligare hållpunkter. Den andra punkten, beträffande vilken statsutskottet önskar utredning, är huruvida en särskild kommission erfordras för tillgodoseendet av ifrågavarande ändamål. Det är ett flertal ämbetsverk, som skola vidtaga ifrågavarande åtgärder, och det är inte klart, till vilket ämbetsverk var och en av dessa uppgifter närmast hör. Vissa av dessa uppgifter beröra varandra dessutom ganska nära, och om man fritt överlämnar åt de särskilda ämbetsverken och styrelserna att vidtaga förberedelserna, löper man dubbel risk. Man riskerar att vissa uppgifter icke blija tillgodosedda, d. v. s. att krigsberedskapen i detta fall icke blir betryggande, men man vedervägar tillika, att ämbetsverkens och styrelsernas arbets-

områden komma att skära varandra, d. v. s. att ett dubbelarbete kommer att utföras, som kan förorsaka ämbetsverken ytterligare arbete och möjligen även kostnader. Det är en ur dessa synpunkter erforderlig reglering kommissionen har att utföra, och det är därför det måste anses viktigt att inrätta densamma.

Herr Johan Nilsson i Malmö sade i början av sitt anförande, att det sannolikt snart skulle komma att göras gällande, att kommissionen behövde ökas. Men i en senare del av sitt anförande yrkade han, att den nu borde minskas. Det är väl större anledning, att den kommer att ökas, i samma mån man från början gör den liten.

Jag inskränker mig i övrigt till att yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Olof: Jag tror, herr talman, att herr Pålsson har tämligen så rätt i sina allmänna erinringar. Vi ha hitintills varit synnerligen varsamma, då det gällt att upprätta nya ämbetsverk, och om det hänt någon gång, ha vi också låtit dem börja blygsamt för att vi skulle få se, vad tiden och utvecklingen kunde föra med sig. Men nog måste man väl säga, att det, som det här gäller, är någonting som är ganska dyrt, även om det ställer sig billigare än man från början tänkte sig. Därtill kommer ju, att man kanhända inte kan vara alldeles säker på att det för med sig den nytta som man väntar sig. Personligen har jag ingenting emot själva principen, men jag ställer mig ytterst tveksam mot det sätt, på vilket denna princip skall träda i verksamhet.

Är det verkligen nödvändigt, frågar jag mig, att vi för det, som vi på detta område vilja vinna, ska behöva ha denna stora rikskommission, som skall sitta och sitta och sitta och värma vissa erfarenheter. Livet är ju rätt växlande inte bara på det tekniska området utan även på det ekonomiska, och på grund därav äro ju våra erfarenheter också av det slaget, att de måste föra ett synnerligen växlande liv. Kan man verkligen inte tänka sig, att man på något annat sätt än genom en ständig kommission skulle kunna lösa det problem, som vi här ha framför oss? Personligen har jag den förtröstan till den mänskliga förmågan och den mänskliga uppfinningsrikedomen, att jag anser, att den nog — för den händelse den inte tvingas att bita sig fast vid ett enda sätt eller en enda utväg — till sist finner det lämpligaste, alldeles som det ju ibland händer, att vi människor så småningom bli klokare.

Herr Trygger: Endast några ord, herr talman! Överallt i världen gör man förberedelser av denna art. Om vi t. ex. tänka på Frankrike, veta vi, att det där vidtagits synnerligen omfattande åtgärder just för att kunna ekonomiskt förbereda Frankrike i händelse av att det blir krig. Vi ha själva ifrån kristiden erfarenheter av stort värde. Vi ha funnit, att miljoner, ja hundratals miljoner kronor säkerligen gått förlorade genom att vi ej voro förberedda på krigssituationen. Mycket hade kunnat göras betydligt bättre och betydligt billigare, ifall man i lugn och ro kunnat förbereda sig och kunnat göra upp en verklig plan för hur man skulle handla i en dylik situation. När vi nu ha denna sorgliga erfarenhet, måtte det väl i alla världens dagar vara en plikt att vi för framtiden bättre förbereda oss. Detta är väl ett behov för dagen!

När det gäller att förbereda sig för något ovisst, som kan komma att inträffa i framtiden, och när man ej vet vid vilken tidpunkt detta kan inträffa, gäller det ju att göra sig i ordning så fort som möjligt. Det är således ett oavvisligt behov att omedelbart taga itu med saken. Det har regeringen gjort i överensstämmelse med vad som beslöts år 1925, och därför äro vi väl regeringen tack skyldiga.

Nu säges det visserligen, att det är dyrbart att genomföra detta. Vad är icke det för en struntsumma, denna summa, om man jämför den med alla de förluster, som vi gjorde under kristiden, därför att vi ej voro förberedda! Vidare säges det, att det icke är säkert, att man får den nytta av detta, som man väntar. Det beror naturligtvis på hur mycket man väntar. Om man

Ang. den ekonomiska försvarsberedskapens organisation.
(Forts.)

*Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)*

väntar något rimligt, och man kan i alla fall vänta ganska mycket, ligger det i sakens natur, att man skall ha nytta av denna förberedelse.

Vidare har man sagt, att det här skulle vara fråga om att inrätta ett ordinarie ämbetsverk, något som herr Lindhagen sade. Herr Lindhagen måtte icke ha läst den kungl. propositionen, ty det står där, att det skall beräknas ett extra anslag för ändamålet och det är sålunda icke alls fråga om att inrätta något ordinarie ämbetsverk. Det är icke heller fråga om att överhuvud taget inrätta något ämbetsverk. Jag har icke förut hört här i riksdagen, när det gällt att tillsätta kommittéer, kommissioner och utredningsanordningar, att man satt sig emot detta på grund av att det vore detsamma som att inrätta ett ämbetsverk.

Jag får verkligen säga, att jag skulle känna det såsom ett tungt ansvar, ifall vi ej gjorde allt vad vi kunde för att förbereda oss på situationen av ett krig, vare sig vi själva bli inblandade eller vi få stå utanför. Ty i båda fallen behövs det att vi äro förberedda.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Petrus: Även om man inte kan uppgöra en krigsberedskap, som på alla områden tillfredsställande kan tillgodose de krav, som vid ett eventuellt krig böra ställas därpå, är det givet, att något i här föreliggande avseende behöver göras, och jag kan inte förstå, att den bättre kan tillgodoses på annat sätt än genom en kommission. Det tör ju hända, att en nu organiserad beredskap i framtiden likväl icke blir fullt tillfredsställande eller vid ett krig, som man icke vet när eller hur det kan inträffa, tillfredsställande fungera. Men något bör naturligtvis i alla fall göras, och utskottets ledamöter ha nu icke kunnat anvisa några bättre utvägar, än vad som föreslagits. Men när utskottets majoritet säger, att man eventuellt för här ifrågavarande ändamål i stället för en kommission skulle kunna anlita de nuvarande ämbetsverken, så är det väl att föra frågan alltför långt ut i det ovissa och fördröja den. Och därmed giv-
ves ej anvisning på några bestämda vägar till en lösning. En koncentration av ledningen för denna beredskap är vad som framför allt behöves. Om sedan krigsberedskapskommissionen i framtiden inte blir fullt tillfredsställande, så som den nu organiseras, så kunna naturligtvis sedan ändringar vidtagas, och om därvid några besparingar skulle kunna göras, torde man nog icke underlåta att vidtaga dem. Då vi offra så mycket på försvaret, så kan det fordras, att försvarsanordningarna äro i full effektivitet; icke minst viktigt är, vilket vi från världskriget för några år sedan ha kännedom om, att förhållandena inom landet, så att säga bakom fronten, fungera. Ja, det torde vara lika viktigt som att försvarsorganisationerna äro så ordnade att de fylla sina funktioner. Det skälet anser jag är tillräckligt för att man nu bör vara med om att göra något åt saken. Kostnaderna för den föreslagna kommissionen äro i varje fall icke så avskräckande, att ens socialdemokraterna därför skola behöva känna några skrupler om de rösta för ett bifall, i synnerhet som de på ett tidigare stadium framhållit, att denna krigsberedskap kanske icke var den minst viktiga i vår försvarsorganisation.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag förstår så väl, att herr Widell icke tyckte om att jag talade om hur frågan låg till inom statsutskottets första avdelning. Det är klart, när det fanns starka betänkligheter emot förslaget ifrån lantmannarepresentantens sida, att det icke var så intressant att få höra detta. Jag vill emellertid fråga herr Widell om han vet, var man egentligen skall passa in en lantmannasakkunnig i kansliet, som man önskar och uttalar sig för i utskottets motivering? Ty även om jag av förbiseende i mitt

förra anförande icke angav, att departementschefen ändrat de två facktjänstemännen till att bli vanliga tjänstemän, så finns i kansliet ändå icke utrymme för någon lantbrukskunnig befattningshavare.

Herr statsrådet har sedan yttrat sig om vad den socialdemokratiska regeringen på den punkten föreslog. Jag vill nu endast säga, att den socialdemokratiska regeringen naturligtvis drog fram denna sak liksom mycket annat i samband med 1925 års försvarsorganisation, men frågan var, ansåg man, den gången inte tillräckligt utredd. Därför beslöt försvarsutskottet, liksom riksdagen, att frågan borde utredas eller att kommissionen ersattes med andra åtgärder. Några andra åtgärder har man, synes det mig, inte prövat, utan gått fram uteslutande med den stora rikskommissionen. Vad jag avser med uttrycket »andra åtgärder» det är t. ex. att man tillsätter en mindre kommitté, som omhänderhar dessa uppgifter under fredstid, och att vi, när vi komma fram till tider, då det kan befaras oro i världen, kunna öka på denna kommitté. På det sättet kan det komma till stånd en utredning, som bättre motsvarar det aktuella läget. Nu skall man däremot göra en mängd utredningar, utredningskvarten skall gå, och då de verkställda utredningarna icke längre anses aktuella, skola de kastas och man skall göra nya undan för undan. Jag tycker, att man borde kunna använda det förra sättet.

Jag måste till sist ännu en gång varna för tillsättandet av ett nytt ämbetsverk. De av herrarna, som tillhöra den borgerliga sidan, måste väl erkänna, att de blott på en aning om att det kan behöva anställas nya befattningshavare uttala sina betänkligheter. Jag minns hurusom, när vi för någon tid sedan diskuterade frågan om det civila flyget, t. ex. herr Kvarnzelius såg i den omständigheten, att staten skulle ha rätt att övertaga hangaren nere i Malmö, icke en skyldighet, en utsikt till anställandet av nya befattningshavare på stat. Han varnade och ville icke vara med härom. Med tanke på den rädsla, man allmänt hyser för inrättandet av nya ämbetsverk, borde man sannerligen ha anledning taga sig en mycket lång funderare på frågan, huruvida man icke för tillfället borde avvisa detta förslag och försöka få fram ett förslag, som vore gjort efter betydligt enklare och billigare linjer.

Jag ber således få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o att vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o att utskottets hemställan skulle bifallas med ogillande av motiveringen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till det under 2:o här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö, begärde votering i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till utskottets hemställan, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 82 och antager det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Ang. den ekonomiska försvärsberedskapens organisation.
(Forts.)

Ang. den
ekonomiska
försvars-
beredskapens
organisation.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr statsrådet *Rosén* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 246, angående anslag till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m.

Propositionen föredrogs och hänvisades till statsutskottet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 136, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till hörsal och verkstadslokal m. m. vid centralfängelset i Härnösand.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln framlagda förslag angående det ordinarie förslagsanslaget till skolöverstyrelsen, dels ock Kungl. Maj:ts under punkt 225 därsammastädes gjorda framställning angående yrkespedagogiska centralanstalten ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 217 av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel framlagda förslag angående understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 90, i anledning av riksdagens år 1927 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927;

bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av väckta motioner angående upphävande av förbudet mot tillsättning av sackarin till maltdryck;

första lagutskottets memorial nr 31, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 21 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arv m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 28, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 6 § i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckt motion om beredande åt sådana kommuner i Norrland och Dalarna, där s. k. kronotorp i större utsträckning äro belägna, av visst understöd till skolväsendet;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område å kronan tillhöriga lägenheten Sandskäret nr 2 i Nedertorneå socken av Norrbottens län;

nr 52, i anledning av väckt motion angående sättet för och tillsynen över brytningen av granit å kronan tillhöriga berg; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa områden av kronoegendomen Ribbingelund nr 2 i Södermanlands län.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.05 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 21 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Gävle stad;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Uppsala stad jämte en i ämnet väckt motion;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för fast anställt manskap vid försvarsväsendet;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för åtskilliga officers- och underofficerskärer från skyldighet att återbetala vissa lån m. m.; samt

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för arméns truppförband.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om införande i riksdagsordningen av bestämmelser angående interpellations- och dagordningsinstitut. *Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 245 i första kammaren av herr *Thulin* m. fl. och nr 421 i andra kammaren av herr *Anderson* i Linköping, i vilka motioner hemställets,

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.

(Forts.)

a) i motionen I:245, att riksdagen såsom vilande måtte antaga följande ändrade lydelse av riksdagsordningen:

§ 53.

Ej må — — — övervara.

Ledamot av statsrådet, som äger i kammares överläggningar deltaga, vare skyldig att på till honom riktat spörsmål, vars framställande kammaren medgivit, senast inom tio dagar från den, då han av spörsmålet undfått del, avgiva svar inför kammaren.

§ 55.

Motion i ämne — — — genast avgöras.

Väckes i endera kammaren fråga om uttalande av kammaren i anledning av svar, som någon statsrådets ledamot lämnat jämlikt § 53, eller på grund av meddelande, som avses i § 56, må dylik fråga av kammaren avgöras först vid ett nästföljande sammanträde.

b) i motionen II:421, att riksdagen måtte besluta, att rätt för riksdagens ledamöter att till Konungens rådgivare framställa spörsmål skulle införas i riksdagsordningen och att konstitutionsutskottet måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagändring. Alternativt hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående interpellationsinstitutets utvidgning i av motionären angiven riktning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

- 1) att motionen I:245 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen II:421 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av, utom andra,

1) herrar *Thulin* och *Ljunglund*, vilka med instämmande av herrar *Strömberg*, *G. W. Hansson*, *Vennerström* och *Alkman* på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att i anledning av motionen I:245 riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående interpellationsinstitutets utvidgning i av motionärerna angiven riktning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) herr *Engberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Starka skäl synas utskottet tala till förmån för införande i riksdagsordningen av bestämmelser angående interpellations- och dagordningsinstitut. Det förstnämnda institutet är redan så fast förankrat i praxis, att en reglering i grundlag av dess ställning och användning är påkallad. Förslaget om dagordningsinstitutets införande har sitt berättigande framför allt däri, att behovet att fristående kunna behandla och avgöra den politiska förtroendefrågan blivit allt starkare. Den politiska förtroendefrågan bör emellertid avgöras av den kammare, som är ett uttryck för vad folket i val vill. Dagordningsinstitutet bör följaktligen förbehållas andra kammaren.

Utskottet hemställer därför, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om grundlagsfästade av interpellationsinstitutet och — med därav föranledd ändring i den i § 1 riksdagsordningen uttryckta principen beträffande kamrarnas lika behörighet och myndighet i alla

förekommande frågor — om införande i grundlagen av bestämmelser rörande dagordningsinstitut för andra kammaren»;

3) herr *Reuterskiöld* beträffande viss del av motiveringen.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitut.
(Forts.)

Herr **Thulin**: Herr talman! Detta betänkande avser två motioner. Den ena motionen innebär en utvidgning av interpellationsinstitutet på visst sätt, dess grundlagsfästade och möjlighet av uppdelning av interpellationsinstitutet i två olika former, den andra åsyftar interpellationsinstitutets sammanknytande med ett dagordningsinstitut. Den senare motionen är väckt av mig jämte två ledamöter av denna kammare. Det är till förmån för denna motion, som jag nu håller mitt anförande.

Enligt den sistnämnda motionen skulle bestämmelser om interpellationsinstitutet införas i riksdagsordningen och i samband därmed bestämma, att vederbörande statsråd, till vilken en interpellation riktats, skulle vara skyldigt att inom viss tid — vi ha föreslagit tio dagar — besvara interpellationen. Vidare ha vi föreslagit ytterligare en ändring i riksdagsordningen av innehåll att, om det väckes förslag till uttalanden i anledning av interpellationssvar eller i anledning av meddelande lämnat jämlikt 53 § riksdagsordningen, beslut om uttalandet icke får fattas förrän vid ett nästpåföljande sammanträde. Därmed har man öppnat möjlighet för riksdagens kamrar att besluta uttalanden i samband med interpellationsdebatter eller i anledning av meddelanden, lämnade till riksdagens kamrar av någon statsrådets ledamot jämlikt 56 § riksdagsordningen.

Den föreliggande motionen har blivit avstyrkt av konstitutionsutskottet, men vid det avstyrkande betänkandet ha några av denna kammarens ledamöter fogat en reservation, däri det begäres en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i motionens syfte.

Med ett dagordningsinstitut har det i allmänhet menats en rätt för en parlamentarisk församling att göra ett uttalande i anledning av ett på föredragningslistan förekommande eller under överläggningen uppkommet spörsmål. Det uttalande som göres knytes vanligen till debattens avslutning och övergång till nästa punkt på dagordningen. Den svenska riksdagen har emellertid inte rätt att göra slika uttalanden med ett undantag, som jag skall omtala längre fram under min framställning.

Jag tror att man gott kan säga, att varje samling av medborgare i detta land har en dylik rätt. Kommunerna torde ha en dylik rätt, och det förekommer också, att de kommunala församlingarna göra uttalanden, men den svenska riksdagen, som skall vara den yppersta församlingen i detta land, saknar befogenhet att göra uttalanden i anledning av ett behandlat spörsmål, som inte gjorts till föremål för utskottsbehandling. Varje parlament i hela världen torde ha denna mycket primära rätt. Det är onekligen egendomligt, att ett av världens äldsta parlament, det svenska, saknar denna rätt. Ja, det har ju till och med gått så långt, att majoriteten av det utskott, som skulle hålla vård och vakt om riksdagens prerogativ och rättigheter, har motsatt sig att riksdagen skulle skaffa sig denna rätt.

Jag måste emellertid med tillfredsställelse konstatera, att majoriteten av denna kammarens representanter inom utskottet icke höra till dem, som vilja förvägra det svenska parlamentet en sådan naturlig rätt som att säga ifrån sin mening i ett uppkommet spörsmål. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att reservanternas på grund av taktiska skäl icke ha sträckt sitt krav därhän, att den svenska riksdagens kamrar skulle ha rätt att göra uttalanden vid vilket tillfälle som helst, utan vi ha begränsat oss till att yrka, att rätten till uttalanden väsentligen skulle knytas vid debatter i anledning av interpellationer.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Vad är nu anledningen till att man motsätter sig en så naturlig sak som rätt för riksdagens kamrar att göra uttalanden i uppkomna spörsmål i samband med en interpellation? Utskottet anför att man inte behöver dagordningsinstitutet. Utskottet framhåller, att den svenska riksdagen har två vägar, på vilka man kan nå samma syfte som genom ett dagordningsinstitut. För min del har jag inte, och, som jag föreställer mig, ingen av herrarna heller sett dessa vägar befaras. Åtminstone ha mig veterligt aldrig dessa vägar, hittills åtminstone, ansetts såsom någon ersättning alls, ännu mindre som någon sorts fullgod ersättning för ett dagordningsinstitut. Dessa vägar, som man har anvisat, måtte vara bra ofarbara, eftersom man inte har använt dem förut. Vilka äro dessa två vägar? Jo, den första vägen, utskottet anvisar, är massinstämmanden efter partiledares eller andra talareshänvisningar vid en interpellationsdebatt; därigenom skulle en opinionsyttring åstadkommas. Den andra vägen anges vara en användning av vårt ansvarighetsinstitut, det så kallade anmärkningsanledningsförfarandet inom vårt ministeransvarighetsinstitut.

Jag skall ta den första vägen sist. I 57 § riksdagsordningen bestämmes att, därest av riksdagsman eller av annat utskott än konstitutionsutskottet fråga hos kamrarna väckes, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på ett obehörigt sätt utövat, böra därvid endast följande ordalag nyttjas: »Det är anledning till anmärkning mot statsrådet, eller den eller den ledamoten eller föredraganden, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skall uppgivas.» Sådan remiss skall då genast ovägrigen verkställas. Det är denna form, som utskottet synes anse, att man nu skulle använda och som skulle utgöra en av de vägar, på vilka man skulle nå samma syfte som genom ett dagordningsinstitut. Ja, jag tror inte, herr talman, att man behöver anförä någon statistik för att fastslå, att detta anmärkningsanledningsinstitut så gott som aldrig användes. Jag vill för min del ingalunda förneka, att 57 § innehåller bestämmelse om ett slags dagordningsinstitut, men det är en mycket ofullgången form av ett dagordningsinstitut. Det är ett institut, som man kan karakterisera som både klumpigt och föråldrat. Det lider av samma fel som vårt ministeransvarighetsinstitut överhuvud taget. Att detta lider av åtskilliga fel, det är ju allmänt bekant. Bristerna hos vårt ministeransvarighetsinstitut finnas utvecklade i motionen, och jag skall i anslutning till vad som anförts i motionen framhålla några av dessa brister till belysning av detta institut, som utskottet dragit fram ur glömskans natt.

En anmärkningsanledning måste alltid anknyta sig till en viss positiv åtgärd av en regering. Man kan sålunda aldrig komma fram med en anmärkningsanledning i anledning av en underlåtenhet ifrån en regerings sida att göra någonting. Anmärkningsanledningsinstitutet har vidare en del hakar, som framträda under anmärkningsanledningens fortsatta behandling. Det är nämligen så, att, som framgår av den nyss återgivna 57 § riksdagsordningen, att anmärkningsanledningen måste remitteras till konstitutionsutskottet. När remissen har skett till konstitutionsutskottet och ärendet där behandlas, föreligger den egendomligheten, att det icke finns någon möjlighet att i konstitutionsutskottet ställa vederbörande regeringsledamot gentemot den gjorda anmärkningen, utan konstitutionsutskottet sitter som en konklav och överlägger, utan någon möjlighet att komma till tals med den, mot vilken anmärkningen är riktad. Det finns med andra ord under den tid, då anmärkningsanledningen prövas i utskottet, icke någon kommunikation emellan utskottet, som skall göra domslutet, och statsrådets ledamot, vars handlingar och rådslag skola rannsakas. Först sedan anmärkningsanledningen behandlats och dom fällts av utskottet, blir det tillfälle till en sådan kommunikation, men då kan det

vara alldeles för sent för att komma till en riktig uppfattning av saken. Det blir emellertid aldrig tillfälle till någon kommunikation med statsrådet för den händelse utskottet gjort ett frikännande uttalande. Har utskottet frikänt, är saken ur världen, och även om det i en kammare finns en aldrig så stark majoritet till förmån för en åtgärd gentemot ett statsråd, mot vilket en anmärkningsanledning är framställd, är varje åtgärd omöjlig på grund av att konstitutionsutskottet genom avvisande av anmärkningen avklippt möjligheten för kammaren att besluta om anmärkningsanledningen. Först i det fallet, att utskottet går med på anmärkningsanledningen, kunna riksdagens kamrar ingå i prövning av huruvida anmärkningen skall fullföljas genom ett beslut enligt 107 § regeringsformen, eller om den skall läggas till handlingarna.

Hela denna nu skildrade procedur är för en modern människa så pass besynnerlig, att den väl näppeligen kan tänkas komma till någon användning. Det är betecknande, att en av våra grundlagsexperter, som sitter i konstitutionsutskottet, herr Reuterskiöld, just genom sin reservation tagit avstånd ifrån att detta institut skall åberopas som en av de vägar, på vilka man kan nå samma syfte som med ett dagordningsinstitut. Jag vågar påstå, att man på denna väg inte kan nå samma mål som med ett dagordningsinstitut. Det måste anses betecknande för bristen på argument hos det nuvarande konstitutionsutskottets majoritet, när man anför förefintligheten av detta i själva verket avsmnade institut såsom ett skäl för obehövligheten av ett dagordningsinstitut. Utskottet ger stenar i stället för bröd. Genom att framhålla detta anmärkningsanledningstinstitut har utskottet, som vi strax skola se, i själva verket slagit sig självt på fingrarna. I annat sammanhang har utskottet anfört sin särskilda oro över de förmodade konsekvenserna av ett dagordningsinstitut, nämligen att det skulle framkalla konflikter emellan kamrarna. Om det nu är så, att man fullföljer tanken i anmärkningsanledningsinstitutet och sålunda kamrarna få fatta beslut, — andra kammaren anser exempelvis att det och det statsrådet bör avgå och besluter en skrivelse till Konungen med hemställan i sådant syfte, och första kammaren beslutar att lägga en sådan anmärkning från konstitutionsutskottets sida till handlingarna — så ha vi ju, mina herrar, en konflikt mellan kamrarna. Det är sålunda, såvitt jag förstår, så, att utskottet kommer till fullkomligt samma svårigheter i avseende å konflikter emellan kamrarna med ett anmärkningsanledningsinstitut som motionärerna med ett dagordningsinstitut, allt under förutsättning att anmärkningsanledningsinstitutet skall komma till någon användning.

Det andra skäl, som utskottet har anfört emot ett dagordningsinstitut, det är, som jag förut nämnde, att det skulle stå öppet för riksdagens kamrar att genom massinstämmanden efter partiledares eller andra talaresh anföranden vid en interpellationsdebatt åstadkomma en opinionsyttring. Jag måste för min del karakterisera detta sätt att åstadkomma massinstämmanden och på det sättet få fram formen för ett beslut ifrån en kammars sida såsom en bakväg. Förfarandet kan, såvitt jag förstår, aldrig med det svenska statsskickets karaktär få samma betydelse som ett formligen fattat beslut. Jag skulle hålla före, att denna form med massinstämmanden, som utskottet tycks anse vara rekommendabel, alltid kommer att kunna föranleda diskussion om vad som verkligen har skett, om en partiledare verkligen har sitt parti med sig, om varför den och den, som tillfälligtvis inte var inne i kammaren, inte deltog i denna opinionsyttring o. s. v. Det är med andra ord efter min mening ett mycket tve tydligt och ett mycket olämpligt vapen, om det gäller att åstadkomma klarhet på detta område. Och det är det som eftersträvas från reservanternas sida.

Nu har utskottet anfört, att detta system med massinstämmanden efter partiledares eller andra talaresh anföranden i en interpellationsdebatt skulle skapa en garanti emot förhastade beslut, därigenom att det krävdes en organisation

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

av massinstämmandena. En dylik garanti skapas enligt min mening i ännu högre grad genom det förslag till dagordningsinstitutets utformning, som reservanterna ha framlagt. Vi ha ju påyrkat, att ett förslag till uttalande skall bordläggas och kunna komma upp först vid ett påföljande sammanträde. Det kan ju mycket väl tänkas, att vid massinstämmanden en person lyckas driva fram under sittande plenum en förhastad opinionsstämmning, som utlöser sig i ett massinstämmande; den skulle icke hava ägt rum, därest vederbörande hade fått tillfälle att sova på saken. Jag kan icke förstå annat än att reservanternas och motionärernas förslag bättre tillgodoser de av utskottet betonade synpunkterna än massinstämmanden göra.

I den svenska riksdagspraxis har insmugit sig ett förfarande, som icke är omnämnt i grundlagen, att göra uttalanden. Detta gäller endast andra kammaren. Då decharge-memoriet behandlas, plägar nämligen andra kammaren lägga memorialets anmärkningspunkter till handlingarna, ibland *med gillande* och i bland *med ogillande*. Detta är en form för uttalanden ifrån en kammars sida, som i realiteten är att jämställa med ett dagordningsbeslut. Det har emellertid icke med ett ord omnämnts av utskottet. Jag känner icke, om utskottet ansett det inopportunt att nämna det eller om utskottet har förbisett det. Genom den omständigheten, mina herrar, att andra kammaren har infört sagda praxis men första kammaren har förvägrat sig den har det uppkommit en olikställighet mellan kamrarna. Jag har varit med i denna kammare, — jag vill påminna mig vid två tillfällen — då det varit fråga om att lägga en dechargepunkt med gillande eller ogillande till handlingarna, men talmannen har vägrat proposition på ett framställt yrkande därom; på grund av omständigheterna i det aktuella fallet ha kammarens ledamöter ställt sig bakom talmannens propositionsvägran. Första kammaren är sålunda avskuren från möjligheten att göra något som helst slags uttalande i samband med dechargen.

Kan man sålunda anföra, att utskottets positiva uppslag till någon sorts ersättning för ett dagordningsinstitut äro skäligen skruvade, så måste man säga, att dess kritik av dagordningsinstitutet förtjänar samma omdöme. Utskottet säger på ett ställe i sin motivering: »De länder, där dagordningsinstitutet — med vilket skyldighet för regeringsledamot att besvara interpellation nära sammanhänger — spelar någon större roll, särskilt i Frankrike, synas icke vara ägnade att i detta hänseende tagas som förebild.» Jag vill påstå, att det är ingen, åtminstone från motionärernas och reservanternas håll, som har sagt, att man skulle taga förhållandena i utlandet till förebild. Motionärernas mening har varit, att man skulle använda institutet och utbilda det med hänsyn till de särskilda svenska författningsförhållandena, men inte alls att söka någon sorts onaturliga förebilder i utlandet.

Utskottet anför också såsom skäl emot dagordningsinstitutet: »Även om institutet skulle kunna påvisas hava medfört en del goda verkningar beträffande de parlamentariska förhållandenas gestaltning i vissa länder, är därmed ingalunda givet, att samma verkningar skulle göra sig gällande hos oss.» Detta är ett enligt min mening mycket tvivelaktigt uttalande, och jag skulle vilja karakterisera det såsom en truism, ty man kan lika bra vända denna sats på följande sätt: även om institutet medfört en del mindre gynnsamma verkningar i andra länder, så är därmed ingalunda givet, att samma ogynnsamma verkningar skulle göra sig gällande hos oss. Om det förhåller sig på det sättet, att utskottets sats är sann, då vill jag påstå, att den sats jag nyss läste upp är fullkomligt lika sann. Det anförda torde visa, att man icke med en skymt av något berättigande kan resonera på det sätt, som utskottet gjort. Detta resonemang har något av det snusförnuft i sig, som man ibland finner i utskottsutlåtanden, när argumenten tryta.

Det skulle vara frestande att gå in på vad utskottet anfört beträffande Frank-

rike. Då det icke är uteslutet, att den saken kommer att behandlas av en av mina medreservanter, och att jämväl frågan om konflikten mellan kamrarna kommer att belysas av andra talare, skall jag övergå till frågan om, varför man kan anse, att ett interpellationsinstitut behöves.

De skäl, som enligt min mening kunna anföras för ett utvidgat interpellationsinstitut i riktning mot ett dagordningsinstitut, äro följande.

Man ernår genom ett dagordningsinstitut möjlighet till en diskussion mellan regering och riksdag med uttalanden från riksdagens sida i frågor, som icke kunna förebibras i motioner eller propositioner. Jag vill i detta avseende nämna sådana frågor, som finnas angivna i 56 § riksdagsordningen. Det är vidare enligt min mening önskvärt, att man kan, när så behöves, få en naturlig avslutning på en interpellation. För närvarande är interpellationsinstitutet så beskaffat, att det löper ut i det tomma intet. Det finns, statsrättsligt sett, ingen möjlighet att, när så behöves, få den avslutad genom något slags beslut av riksdagen. Jag vill inte påstå, att *alla* interpellationer böra eller skola hava en sådan avslutning. Men det kan i vissa fall vara lämpligt eller rent av nödvändigt att få en avslutning på debatten genom att en kammare — särskilt om en interpellation av större räckvidd framställts — kan uttala sin tillfredsställelse respektive sitt missnöje med det lämnade svaret.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det icke är avsett att med det föreslagna dagordningsinstitutet åstadkomma någon som helst ändring i det nuvarande interpellationsinstitutets utövning. Såsom framgår av det anförda torde dagordningsinstitutet vara lämpligt såsom ett medel att utröna uppfattningarna inom riksdagen i en viss fråga t. ex. angående framläggandet från regeringens sida av lagförslag eller vidtagande av viss åtgärd: genom en interpellation, avslutad med ett dagordningsbeslut, får man fram en uppfattning i den ena eller andra riktningen från en kammars sida.

Ett interpellationsinstitut har också betydelse för att skaffa en regering visshet, huruvida den fortfarande är i åtnjutande av förtroende hos riksdagen eller någon av dess kamrar. Det är särskilt betydelsefullt, att det finns en sådan möjlighet här i Sverige, på grund av den specialbehandling av ärendena, som här förekommer. I högre grad än annorstädes torde det vara så, att den svenska riksdagen ger sig in på en detaljbehandling av de förelagda frågorna, ändrar i detaljer såväl i fråga om anslag som i fråga om lagar och författningar; de ändringar, som av riksdagen vidtagas, anföras ofta såsom skäl för att en regering börjar att förlora förtroendet hos riksdagen. Det kan då vara betydelsefullt, att det finns ett institut, varigenom regeringen har möjlighet att ställa riksdagen inför frågan: Äro herrarna benägna att fortfarande hava förtroende till oss, eller ha ni icke förtroende till oss? Om då riksdagen i en sådan situation ger ett förtroendevotum, är det ju klart, att detta kan bli ett betydande tillskott till regeringens prestige, så att man därigenom stärker regeringsmakten. Är det så, att regeringen icke får förtroendevotum utan ett misstroendevotum, så blir pinan kort, och regeringsstörtarna tvingas fram på skådebanan på ett helt annat sätt än nu. Genom dagordningsinstitutet kan det i själva verket öppnas möjligheter, såsom skett i några andra länder, att regera genom att gång efter annan ställa riksdagen inför kravet på ett förtroendevotum och därigenom undanröja en del svårigheter, som annars uppkomma, när en regering icke har en sådan möjlighet till förfogande.

Slutligen möjliggör ett dagordningsinstitut för en riksdagsmajoritet att klart säga ifrån, att den anser, att ett fortsatt regerande från en sittande regerings sida icke är önskvärt. Alldeles särskilt nödvändigt är detta i sådana fall, då det är fråga om minoritetsregeringar, som fallet ju emellanåt varit i vårt land. Det kan nämligen tänkas inträffa, att en sådan minoritetsregering har en så bristande uppfattning om situationen, att den tror sig gagna landet

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.

(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

genom att sitta kvar. Det synes då vara synnerligen lämpligt, att den svenska riksdagen har till sitt förfogande möjlighet att säga ifrån, att den för sin del anser, att det icke är någon lycka för landet, om en sådan regering fortfarande regerar.

Såsom jag, herr talman, i början av mitt anförande framhöll, åsyftar den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande och är avgiven av under-tecknad och herr Ljunglund med instämmande av herrar Strömberg, G. W. Hansson, Vennerström och Alkman, allenast en undersökning och ett öfvervägande av denna fråga från Kungl. Maj:ts sida. Det är till denna reservation som jag, herr talman, nu ber att få yrka bifall.

Herr Ljunglund: Herr talman! Självfallet är det av rent objektiva grunder, som jag för min del har biträtt den motionsvis framförda önskan om ett dagordningsinstitut också i den svenska riksdagen. Jag är för min del viss om, att det icke kommer att dröja länge, innan en — vad grundlagsfrågor beträffar — väl grundad konservatism kommer att erkänna ett sådant institut som både nödigt och nyttigt. I denna visshet stärkes jag bl. a., när jag läser den motivering, som konstitutionsutskottet åvägabragt för sitt avstyrkande av förslaget, en motivering, vars svagheter den föregående talaren påpekat och som jag sålunda inte för ögonblicket behöver gå så synnerligen djupt in på.

Kravet på att riksdagen med vaken uppmärksamhet och kontroll skall följa regeringens göranden och låtanden är lika gammalt som själva vår författning. Men det var inte först i går, som man i riksdagen upptäckte, att de metoder, som författningen för denna kontroll ställer till riksdagens förfogande, äro ganska otillfredsställande. Redan för 58 år sedan skrev den gamle briljante journalisten, bruksägaren och riksdagsmannen Bergstedt — jag tror till och med, att han yttrade det i riksdagen — i bitande ordalag några satiriska ord över att 20 personer, som uppnått myndig ålder, de flesta hade väl uppnått något mera, skulle i flera veckor vara sysselsatta med att läsa titlarna på statsrådsprotokollen. Det är sannerligen förlåtligt, om en person, som ägnar sig åt allmänna värv, börjar fundera en smula, om han möjligen inte skulle kunna ägna sig åt en lämpligare och betydelsefullare sysselsättning. Allbekant är också, att statsrättsläraren Rydin utdömde konstitutionsutskottets protokollsgranskning såsom ur politisk synpunkt tämligen betydelselös. Rydin förklarade för sin del, att han ansåg, att det borde tillkomma den svenska pressen att påtala, klandra och värdemäta regeringens handlingar.

Såsom pressman kan jag ju glädjas åt detta förtroende. Då jag har den stora äran att tillhöra denna höga församling, måste jag å andra sidan erkänna, att vi å våra huvudmäns — väljarnas, och den svenska allmänhetens — vägnar ha fullt fog att av riksdagen själv kräva ett bevakande av dessa väljares och denna svenska allmänhets intressen. Hos en ärad norsk kollega läste jag i går på första sidan en fet rubrik så lydande: Regeringen efterlyses. — Man kan nog våga påstå, att en sådan efterlysning är aktuell i åtskilliga av Europas stater. Det är sant, att man i några länder blivit bönhörd över hövan, men till gengäld har man i många andra ett tillstånd, som betänkligt vittnar om regeringslöshet. För min del kan jag icke förlika mig med den föreställningen, att en regering skulle vara stark, vilken likt en kokett skönhet söker vinna tillbedjare genom att ge ett ynnestbevis den ena gången åt kavaljeren till höger och den andra gången åt kavaljeren till vänster. Det är min övertygelse, att de betydelsefulla inrikes- och utrikespolitiska problem, som en regering i våra dagar har att lösa, kräva en styrka och målmedvetenhet, som icke kan komma till sin rätt, om regeringen befinner sig i en fortgående dragkamp med de olika partierna i stället för att gå fram, stödd av en pålitlig majoritet. Jag sade »i våra dagar», ty till-

ståndet var ju ganska annorlunda på den tiden, då bakom regeringarna stod en mycket stark konungamakt.

Men det är allenast att göra rättvisa åt de verkliga existerande förhållandena, om man konstaterar, att allt sedan mitten av det förra seklet har regeringsmakten fortfarit att beständigt glida över i riksdagens händer. Det senaste starka skredet var ju 1918. Denna parlamentariska utveckling betraktas av många såsom en olycka, och starka skäl för en sådan uppfattning kunna säkerligen anföras. Men på alla olika mänskliga områden gäller — och detta icke minst inom politiken — att det är klokt att göra det bästa möjliga av förhållandena sådana de äro i stället för att sticka huvudet i busken och drömma, att de gamla sköna dagarna i Aranjuez ännu äro förhanden. Det bästa möjliga — ja, vad är det *politiskt* bästa möjliga? Under den politiska ordning, dit utvecklingen har fört vårt folk som så många andra, torde det »bästa möjliga» vara att främja ett förhållande av god samverkan mellan regering och riksdag, att ett sådant förhållande normalt råder i stället för en öppen eller latent dragkamp. Det kan emellertid — sådan är de mänskliga tingens natur — icke undgås att fnurror på tråden uppstå även emellan de av den bästa vilja besjälade parter. Då så är förhållandet, har man i alla modernt styrda stater, såvitt jag har mig bekant med Sverige såsom enda undantag, funnit det vara av nöden att hava till hands ett politiskt instrument som mäter den aktuella värmegraden mellan riksdagen och regeringen. Det är påtagligt, att när de inbördes känslorna sjunkit ned till nollpunkten eller kanske till och med kommit därunder, kan en sådan kyla icke vara gagnelig för ett gott och normalt samarbete. Det blir då bättre, därest man vill, att regeringens auktoritet och styrka icke skall för mycket äventyras, att ett regeringsskifte äger rum. Jag är fullständigt ense med konstitutionsutskottets majoritet därom, att täta regeringsskiften icke äro någon nåd att bedja om, vare sig stilla eller högljutt. De komma nog vår bön förutan i den moderna s. k. folkstaten.

Men liksom det naturligtvis vore en ren vidskepelse att tro, att, när det är kallt på dagen eller fram på nattkröken, detta då beror på termometern, som visar värmegraden, lika visst vore det en vidskepelse att tro att konflikter mellan regering och riksdag kunna uppstå av ett sådant institut som dagordningsinstitutet, som endast skall konstatera den aktuella värmegraden. Jag är också övertygad om — och jag har för resten förvissat mig därom genom att studera vad som hänt under de senare åren — att det högvärdiga konstitutionsutskottet ser bra ytligt på tingen, då utskottet tror, att dagordningsinstitutet i Frankrike i och för sig bidragit till de talrika regeringsskiften, som hittills varit utmärkande för det politiska livet därstädes. Betraktar man närmare de politiska företeelserna i nämnda land, finner man, att starka och stabila regeringar där långt mer än i Sverige befrämjats av den politiska utvecklingen. Det är sant, att efter världskriget har Frankrike haft flera regeringsväxlingar än Sverige, men åtskilliga av regeringarna hava haft betydligt större livslängd. Man kan nog också säga betydligt större livsenergi än de regeringar, som hava förekommit här i landet. Jag skall fatta mig ganska kort, då jag anför siffror, så det är icke någonting, som kommer att bli trötande. Sålunda har sedan år 1918 två regeringar funnits i Frankrike, som suttit i $2\frac{1}{2}$ år: Clemenceaus regering 1917—1920 och Poincarés regering januari 1922—juni 1924, varjämte en andra Poincaréregering som bekant suttit från senare delen av sommaren 1926 och ännu fungerar. Sverige har sedan 1918 endast haft en enda regering, som suttit i $2\frac{1}{2}$ år, nämligen den Edénska åren 1917—1920 och en som suttit nära två år samt fortfarande fungerar. Alla andra svenska regeringar under detta tidsavsnitt hava haft mycket kortare livslängd. Att åtskilliga regeringar mycket snabbt avfärdats i Frankrike, är näppeligen ur parlamentarisk synpunkt att beklaga för Frankrikes

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

del, då dessa regeringar, som så snabbt hava måst gå, hava befunnits i kritiska ögonblick sakna den duglighet och kraft, som behövdes för att lösa de föreliggande politiska problemen. Ett sådant snabbt avfärdande av en regering ha vi förresten helt nyligen bevittnat i ett av våra grannländer, och jag tror, att konstitutionsutskottet anser detta vara lyckligt, ty konstitutionsutskottet talar om dagordningsinstitutets goda verkningar såsom möjliga. Jag tror, att denna erfarenhet i vårt grannland bör räknas till kategorien av de goda verkningarna.

Som jag redan erinrat, verkar det nämnda institutet visserligen icke regeringsupplösande, men det erbjuder en mera klar och rakt på sak gående metod att avgöra konflikter mellan riksdagen och regeringen än de medel, som utskottet anvisar. Därom har redan den föregående talaren yttrat sig så vidlyftigt, att jag knappast behöver bliva utförlig i detta hänseende.

Vad beträffar massinstämmandena äro ju sådana i första kammaren parlamentariskt verkningslösa, då de förekomma i sammanhang med decharge-debatten. Här föreligger verkligen just den olikhet mellan kamrarna, som utskottet på föga övertygande grunder befarar av dagordningsinstitutet. Vad beträffar förslaget att inblåsa en levande ande i konstitutionsutskottets kraftlösa anmärkningsinstitut har den mycket sakkunnige ledamoten av utskottet professor Reuterskiöld i sin reservation visligen tagit avstånd från denna fantasi.

Det är mig omöjligt att se annat än att en ökad möjlighet till snabbare och mera korrekt avgörande av eventuella brytningar mellan regering och riksdagsmajoritet snarast vore att hälsa välkommen. Vi se i dessa dagar vilka led samma och vilseledande utläggningar i pressen, som förorsakats i anledning av att konstitutionsutskottets majoritet icke funnit sig kunna tillstyrka en regeringsproposition, som handlar om förstakammarproblemets lösning. Jag biter nog inte tungan av mig, eller talar om någonting som bör hemligt hållas, om jag säger, att här är dock icke frågan om någon sammansvärjning mot regeringens liv.

En klassisk anekdot rinner mig i hågen. Det berättas om Euklides' klarläggande av det geometriska problem, som vi sedan våra helt unga dagar känna från geometrien under namn av åsnebryggan, att när detta teorem var framlagt, så blev följden närmast en entusiastisk hyllning åt gudarna i form av offret av en hekatomb, hundra oxar, och det påstås, att sedan dess darra alla oxar när någon sanning kommer i dagen. Nu vill jag under inga omständigheter förlika dagordningsinstitutet med någon ny sanning. Men om dagordningars införande skulle komma någon till taburetten trånande parlamentarisk personlighet att frukta, att detta institut skulle kunna innebära ett hot mot bildandet av alltför svaga regeringar, tror jag detta icke är någon skada. Det är efter min mening en sund tendens i vårt parlamentariska liv, att de partier, som i huvudsaker tänka lika, börja tänka på att närma sig varandra. Ingalunda döljer jag för mig, att en röd koalitions övertagande av makten ligger lika nära inom synhåll som en melerad borgerligs. Men sådana eventualiteter måste i alla händelser tagas i betraktande och — om så nödvändigtvis påfordras — också genomlidas.

Koalitioner äro, tror jag, den enda möjlighet, som under så starka tendenser till splittring, som råda inom nutidens politiska liv, kan lindra parlamentarismens svårigheter. De bidraga till att i någon mån trubba av benägenheten för alltför skarpa och tillspetsade partimotsättningar. Men sådana koalitioner äro naturligtvis, liksom allt annat mänskligt, av förgånglig art. När de förvittra, är det allenast nyttigt att ha metoder för skyndsamt undanröjande av gruset, så att plats kan lämnas för nya livskraftigare bildningar.

Av anförda skäl, herr talman, finner jag mig kunna rekommendera dagordningsinstitutet såsom ett för den politiska sundhetens befrämjande nyttigt instrument. Jag yrkar bifall till herr Thulins m. fl:s reservation.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.

(Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr von Geijer: Herr talman! Den siste ärade talaren visste att förmåla, att när en ny sanning uppenbarade sig på jorden, så darrade oxarna. Jag vet inte riktigt om den ärade talaren menade, att de fynd, som han och hans medmotionärer gjort i sin motion, skulle vara en av de märkliga sanningar, som komma denna stora effekt åstad. Jag måtte då emellertid icke glädjande nog för mig höra riktigt till oxarnas släkte, ty jag darrar sannerligen icke, varken för motionen eller den våldsamma attack, som presterats av de båda ärade talarna mot utskottets utlåtande.

Jag skall emellertid med herr talmannens tillåtelse ingå i svaromål på en del av de anmärkningar, som framställts från motionärernas sida. Jag skall därvid till en början icke bespara mig nöjet att säga, att jag mycket väl förstår det taktiskt riktiga av att överföra kriget på annans mark. Det är nämligen inte mycket, anser jag, som de presterat till försvar för sina synpunkter, under alla förhållanden inte på den punkt, som är den för mig och för majoriteten i utskottet avgörande, och till vilken jag om en liten stund skall komma, det är mer en polemik mot utskottets skäl.

Herr Thulin nämnde i sitt anförande, att Sveriges riksdag ingen rätt har att göra ett uttalande — så föll hans ord. Alla församlingar i övrigt i vårt land kunna göra ett uttalande, endast riksdagen saknar denna rätt. Ja, det beror på vad man menar med ett uttalande, och därmed sammanhänger också utskottets yttrande i de punkter, som här blivit attackerade. Utskottet bestrider på det allra bestämdaste, att den svenska riksdagen icke skulle ha både rätt och möjlighet att göra mycket tungt vägande uttalanden. Det är dessa omständigheter, som vi ha pekat på, i den mån nu frågan allenast gäller möjligheten att göra ett uttalande. Herr Thulin stödde sitt påstående med ett exempel. Svenska riksdagen skulle icke, ansåg han, kunna göra ett uttalande med anledning av att ett lagförslag uteblivit. Jag undrar emellertid, om icke det interpellationsinstitut, som införts hos oss, skulle kunna möjliggöra ett bestämt uttalande från riksdagens sida även i ett sådant fall, genom en förfrågan med ett uttryckande av ett beklagande, eller med ett uttryckande av en önskan, vilket man vill, att ett dylikt förslag lägges fram. Jag undrar om icke ett dylikt uttalande i själva verket skulle ha ett stort inflytande.

Den siste ärade talaren var jämväl inne på samma tema. Konstitutionsutskottet skulle gång på gång ha framhållit, att dechargeformen, sådan den nu är, av utskottet rekommenderats i stället för dagordningsinstitutet. Jag vill då här gärna framhålla, att ändamålet att åstadkomma ett uttalande tjänar denna form enligt min mening synnerligen bra. Den tjänar även, förmenar jag, ändamålet att utkräva det politiska ansvaret i en långt vidsträcktare mån än de två ärade talarna tyckas vilja erkänna. Det tycks ha förbigått dem, att utvecklingen under de två senast decennierna, eller de nära tre decennier, som förflutit av detta århundrade, har givit en helt annan politisk färg åt dechargen än den under närmast därförut gående tiden hade. Möjligheten att utkräva det politiska ansvaret skulle även kunna utvecklas med användande av ett redan befintligt institut, det är detta utskottet pekar på i sista punkten: den enskilde riksdagsmannens rätt att framställa anmärkning.

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

Men att utskottet därmed ens för ett ögonblick skulle ha ansett eller påstått, att motionärerna därmed också hade fått vad motionen syftat till, är icke riktigt. Det har utskottet visst icke. Vi ha på det allra livligaste opponerat mot vad i motionen avses, men det ha de båda ärade talarna samvetsgrant gått förbi, nämligen införande av ett misstroendevotumsinstitut. Det är detta institut, som konstitutionsutskottets majoritet vänt sig emot.

Det är emellertid icke riktigt att påstå, att den nuvarande formen för dechargen saknar betydelse. Konstitutionsutskottets dechargebetänkande avvaktas med spänning, intresset för detsamma är stort både inom riksdagen och i pressen. Regeringsmedlemmarna lägga stor vikt, det vågar jag påstå, vid gjorda anmärkningar. Jag kan hänvisa till ett fall för om jag icke minns fel fyra år sedan, då ett uttalande i en dechargefråga gjordes till kabinetsfråga av en minister. Och utvidga vi dessutom institutet »det är anledning till anmärkning», och detta flitigare använt, kan behovet av medel för utkrävande av ministeransvar anses ganska bra tillgodosett.

Det finns alltså, jag upprepar detta, en möjlighet för svenska riksdagen att göra uttalanden med stor styrka. Men misstroendevotum kan svenska riksdagen ej avgiva på det sätt som motionärerna önska, och det är på denna punkt, som konstitutionsutskottet vänt sig mot motionen.

Jag skall med herr talmannens tillstånd, när flera talare varit så stygga mot konstitutionsutskottet, jämväl tillåta mig en liten kritik av de båda motionärerna. Herrarna vände sig båda två så starkt emot, att konstitutionsutskottet pekat på att de förhållanden, som gjort sig gällande i Frankrike, icke skulle vara så synnerligen eftersträfvansvärda. Varför har konstitutionsutskottet gjort detta? Jo, därför att motionärerna själva ha hänvisat till Frankrike. Annars hade vi för vår del alls ingen anledning att söka analogier i utlandet, ty vi anse att vi i vårt land på detta område, där förhållandena äro så säregna, så utdanade på nationell grund genom ett mycket långt parlamentariskt liv, mycket väl kunna sköta oss själva i enlighet med vad vi funnit gott och lämpligt. Det är motionärerna själva, som dragit in dessa utländska förhållanden i debatten, och då vågar jag förklara, trots herr Ljunglunds senaste anförande, att det väl ändå är för djärvt att påstå annat än att just denna form av misstroendevotum bidragit i väsentlig grad att göra regeringarna instabila. Är min slutsats därvidlag oriktig, kan det inte hjälpas, men jag hyser allt fortfarande den meningen.

Det har vidare påpekats, att konstitutionsutskottet sedermera i detta sammanhang i alla fall sagt, att institutet möjligtvis kan ha medfört en del goda sidor. Vi anse varken det ena eller det andra! Vi ha ingen anledning att gå in på detta. Vi känna icke förhållandena, varunder det utdanats. Vi ha icke heller gjort något erkännande på denna punkt, eller gjort något medgivande med avseende på lämpligheten av ett misstroendevotumsinstitut. Men det är och förblir ändå ovillkorligen något, som ger rum för intriger och överraskningar. Herrar motionärer, särskilt herr Thulin, voro särskilt inne på denna sak. De ansågo, att faran för överraskningar hade de själva förekommit genom det yrkande, som de här framställde. Nu är det ju sant, att motionärerna ha frånträtt sin egen motion och begärt en skrivelse. Men reservationen anger ingen enda linje, efter vilken utredningen skulle läggas. Om jag icke missuppfattade herr Thulin, hänvisade han emellertid, när han yrkade bifall till kravet på en skrivelse, att den måtte ske i motionens syfte. Det är sålunda de riktlinjer, som äro uppdragna i motionen, som vi härvidlag skulle ha att följa.

Vad ha då herrar motionärer givit för sorts garanti mot de obehagliga överraskningarna, som jag förmenar ligga i detta institut? Ty herrarna kunna icke komma ifrån, det hjälps inte, att intrigerna här ha fritt spel! Jo, det

är den garantien, att riksdagen icke kan fatta beslut samma dag som ett dagordningsförslag göres. Herrar ministrar skulle vara skyldiga, att inom tio dagar efter det interpellationen blivit framställd, besvara den. Detta är ju en jämförelsevis kort tid, om det är en vittgående fråga som regeringen har att besvara. Jag tänker mig nu, för att hålla oss till vår nuvarande arbetsordning, att en interpellation framställs på lördagen, och att ministern icke har möjlighet att bli färdig med sitt svar förrän efter tio dagar. d. v. s. på tisdagen. Redan följande dag kan alltså ett misstroendevotum föreligga. Motionärerna ha pekat på att det är synnerligen olämpligt att sådant inträffar som kan ske i Frankrike, så att en minister, som på förmiddagen beger sig till parlamentet, kanske redan när han lämnar det på kvällen kan ha fått sitt testimonium abeundi. Där kan det alltså ske på en dag. Här skulle det enligt motionärerna kunna ske på en natt! Jag förstår icke att detta skulle innebära någon större skillnad; nog är här rum för osäkerhet i långa, långa banor.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Emellertid — låt med dessa saker vara hur det vill! Det är motionärerna, som fört in detta i polemiken, direkt emot vad utskottet har skrivit.

Som jag i början av mitt anförande antydde, är den för mig och för utskottets majoritet avgörande punkten den, att detta system med misstroendevotum icke lämpar sig för vår konstitution med dess bägge kamrar med lika befogenhet. Den situationen är icke otänkbar, utan tvärtom högst antaglig, därest majoriteten i de båda kamrarna har olika färg, att den ena kammaren bifaller ett misstroendevotum, medan den andra stunden efter tvärtom antar ett förtroendevotum. Då stå vi vid konflikten! Icke heller blev jag lugnare i mina farhågor, när herr Thulin framhöll vad som inträffat i Frankrike, där Poincaré upprepade gånger skaffat sig själv sin position, sin regering och sina åskådningar styrka genom att tvinga fram förtroendevotum.

Jag tänker mig den situationen, att vi ha en högermajoritet i första kammaren och en vänstermajoritet i andra kammaren, och att en ministär söker och också erhåller förtroendevotum i första kammaren. Jag är livligt övertygad om att andra kammaren skulle samma dag, eller i varje fall inom den tid, som enligt den av motionärerna föreslagna lagtexten skulle medgivas, avge ett misstroendevotum. Det är möjligt, och enligt min mening alldeles ofrånkomligt, att det på detta sätt måste uppstå en konflikt mellan första och andra kammaren. När de strider, som jag upplevat här i riksdagen under 26 år, äntligen börjat domna, när faktiskt förhållanden inträtt, som vi näppeligen hade för en del år sedan och icke heller vågade hoppas på, då är det icke heller underligt att vi finna det olämpligt att nu kasta in ett nytt tvisteämne, som ovillkorligen måste föra till en strid med avseende på de bägge kamrarnas befogenhet.

Den som icke tror på denna sats därför att jag nu säger den, kan jag ge belägg i reservationen. Jag behöver alltså icke profetera. Ifrån vice ordföranden i konstitutionsutskottet begäres nämligen nu, att detta misstroendevotumsinstitut skola vi taga, à la bonne heure, men det skall *icke* ligga i första kammaren, utan i andra kammaren. Kan man tro och tänka sig möjligheten, att anspråken i denna del skola dö bort? Och göra de icke detta, ha vi konflikten där igen. Och till vad nytta?

Jag påstår, att möjlighet till vanliga uttalanden medger vår konstitution i rikt mått. Men möjligheten att på detta sätt genom en votering fälla en ministär ha vi ännu icke. Emellertid är det en annan omständighet, som jag därvidlag skulle vilja framhålla. Jag tror för min del att en parlamentarisk församling, hur den månde se ut, därest majoriteten-oppositionen är stark och enig, alltid kan störta en ministär. Det är åtminstone min fullkomliga över-

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

tygelse. Det är möjligheten att åstadkomma denna majoritet, som kanske icke är så lätt.

Vidare föreligger en annan omständighet, och på den var herr Thulin i viss mån inne, när han pekade på det olämpliga i att en regering, som representerade ett minoritetsparti, kan sitta kvar vid makten. Det är väl egentligen detta som är pudelns kärna. Då vill jag peka på ett annat förhållande. Vi tala så ofta om parlamentarism. Begreppet är svårt att giva en riktigt bestämd form. Nu ha vi emellertid fått besked i motionen och i anförandena här, att därmed menas att riksdagen skall ha rätt att fälla en minoritetsregering därigenom att den förklarar, att den icke har dess förtroende. I parentes sagt, herr Ljunglund, har jag för min del en smula svårt att förstå, att det skall kunna lyckas att genom ett dagordningsinstitut åstadkomma ett gott förhållande mellan riksdagen och en regering; det var kanske ett hastigt ord, men herr Ljunglund råkade fälla det.

Emellertid påstår jag, att om det skall ligga i linjen för parlamentarismens utveckling, att ett parlament skall ha rätt att utan vidare genom ett votum fälla en regering, måste också ovillkorligen därmed följa den hyfsningen och den utvecklingen av den parlamentariska honettiteten, att minoriteten eller majoriteten, vilket det nu är, som störtar regeringen, också skall känna med sig den moraliska skyldigheten att bilda den ministär, som skall efterträda den störtade. Finns denna uppfattning av plikt och skyldighet, är det min övertygelse att en regering, som stöder sig på en minoritet, också aktar sig för att utsätta sig för att sitta kvar för länge emot majoritetens önskningsar. Ty då förstår regeringen att det ligger sak bakom orden, och att andra äro beredda att övertaga ansvaret. Nu kan den spekulera i, att det är ingen som vill eller vågar taga ansvaret. Kunna vi genomföra den saneringen, att det växer fram en verklig känsla för skyldigheten av, att därest man går till aktion mot den sittande regeringen, man också är beredd att taga ansvaret, då först förefaller mig tiden vara inne att börja fundera på ett dagordningsinstitut.

Men som det nu är, herr talman, och då jag ännu en gång, den sista, vill understryka, att det innebär att draga upp en strid mellan de båda kamrarna, vilken dess bättre har dämpats under de senare åren, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Ja, herr talman, jag hoppas, då det börjar draga ganska långt ut på tiden, att jag skall kunna yttra mig jämförelsevis kort, men jag ser mig ändå tvungen åtminstone på en punkt att försöka göra en analys, som till en viss grad för övrigt kommer att sammanfalla med vissa yttranden av den siste ärade talaren.

För min del kan jag inte se annat än att införandet av ett dagordningsinstitut, lämpligen avvägt, skulle bidraga till att rensa den politiska luften. Såsom vår praxis är i den svenska riksdagen, ha vi inte någon verklig möjlighet — jag bestrider, att vi ha någon möjlighet, trots herr von Geijers motsatta påstående — att ge, så att säga, ett isolerat uttryck åt vår uppfattning om, hurvida en bestämd regering bör fortsätta att leda landets öden eller ej. Så länge vi inte ha detta institut, komma mer än som är nödvändigt politiska synpunkter att bestämma i sakliga avgöranden. Det missnöje, som man önskar uttala med en regering, uttalas, eftersom man inte har någon annan metod, allt för ofta på det sättet, att en regering får sina förslag underkända och att man inte ingår i en rimlig förhandling om eventuella jämkningar med en regering o. s. v. Ändå, när avgörandet sker på det sättet, vet var och en, att det inte kan utkrävas en verklig ansvarighet av den opposition, som möter en regering. Vi komma sannolikt inom kort tid att få se ett klassiskt exempel därpå, då en

stor majoritet i riksdagen underkännt en regeringsproposition. Det är ju redan bebadat i tidningarna. Jag skulle för min del tro, att på grund av detta underkännande kan det inte utkrävas någon speciell politisk ansvarighet av dem, som fälla detta förslag. Om det nu i stället hade funnits ett dagordningsinstitut, skulle det parti, vilket ville förmå riksdagen att uttala ett misstroendevotum mot den sittande regeringen, förelägga riksdagen ett förslag till ett uttalande i den riktningen, och så fick man se, hur det gick. Då kan jag inte förstå annat än att det måste leda till att man finge fullkomligt klart fastställt, att det parti, som genomdrev misstroendevotum, eller de partier, som eventuellt förenade sig om att genomdriva misstroendevotum, voro ansvariga därför. De kunde inte, om det skall ställas några anspråk på anständighet i politik, undandra sig denna ansvarighet.

Jag skall konkretisera det med precis de förhållanden, som råda i detta ögonblick med den nu sittande regeringen. Det är inte min mening att i detta sammanhang angripa den. Jag vill emellertid blott konstatera, hur det är. Vi ha ju från socialdemokratiskt håll visat, att vi äro i bestämd opposition mot denna regering. Vi ha ändå utav sakliga skäl biträtt åtskilliga av regeringens förslag och komma naturligtvis också av sakliga skäl att biträda åtskilliga andra förslag, som denna regering framlägger, men trots att vi göra det, är det ju intet tvivel om att vi för närvarande äro den verkliga oppositionen i den svenska riksdagen. Men, mina herrar, vad är den svenska högern? Ja, det veta vi inte. Det kan i detta ögonblick inte sägas, vad den svenska högern är. Är den ett oppositionsparti eller är den inte ett oppositionsparti? Det vet ingen. I sin press, om det tillåtes mig att säga det, är den ett uppenbart oppositionsparti i det stora hela, men jag kan inte förstå situationen annorledes än att *högern i den svenska riksdagen ändå är i smyg ett stödparti åt den sittande regeringen*. Ja, det är detta »i smyg», som ett dagordningsinstitut skulle komma att utrota. Det skulle inte kunna gå för sig. Om vi framställde ett förslag om ett misstroendevotum mot regeringen, bleve de andra partierna uti den svenska riksdagen ställda i valet mellan att rösta för eller emot detta förslag. Jag vet ju, att dagordningsinstitutet i andra länder har lett till att de partier, som inte klart ha velat ta position, ha försökt krångla med att lägga fram olika förslag till misstroendevotum, men det är intet tvivel om att för den politiskt tänkande delen av allmänheten skulle bli ganska klart, var en regering har det stöd, som den behöver ha. Det blir inte klart med nuvarande svenska parlamentariska former, det vågar jag alldeles bestämt påstå. Partierna skulle tvingas att på ett mycket sanningsenligare sätt bekänna kort i förhållande till en sittande regering än de nu behöva. Herre gud, jag förstår mycket väl, att det kan vara bekvämt, som det nu är, men eftersom jag är en definitivt anhängare av ett parlamentariskt statsskick, kräver jag, att den svenska riksdagens partier skola öppet stå för var de finnas, och de skola inte begagna sig av det smygeri, som de nuvarande konstitutionella förhållandena medgiva.

Det är alltså helt enkelt därför att jag vill medverka till att det skapas ett instrument, varigenom det blir större reda och klarhet uti de olika riksdagspartiernas förhållanden till olika regeringar, som jag önskar, att ett dagordningsinstitut skall införas. Jag betraktar visserligen inte vår nuvarande konstitutionella svenska parlamentarism som något definitivt styrelsesätt, ty jag kan visst tänka mig, att det en vacker dag kan komma överraskningar, som vi nu inte drömma om. Men det gör ju detsamma, om jag betraktar det så. Jag anser det önskvärt, att det svenska statsskicket verkligen utvecklar sig till ett parlamentariskt styrelsesätt, och jag säger, att efter mitt sätt att se har *den svenska demokratin den ofantligt betydelsefulla uppgiften kvar att lösa sitt eget regeringsprogram*. Det är icke löst nu och inte löst därmed, att kungen har praktiskt taget avstått från sin rätt att välja sina ministrar precis som han

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

behagar. Därmed är inte demokratiens regeringsprogram löst, och såsom ett litet led i försöken att lösa detta problem hälsar jag med glädje den motion, som här väckts.

Men om jag nu sträcker mig så långt, måste jag å andra sidan säga, att allt, vad som är skrivet här, vittnar om att man dock inte har slutanalyserat dagordningsinstitutets möjligheter med vår svenska konstitution, och därvid kan jag till en viss grad ansluta mig till herr von Geijer. Jag gör visst inte anspråk på att kunna åstadkomma en sådan analys, men jag skulle vilja säga några ord för att ändå fästa uppmärksamheten på vissa svaga punkter, som jag i varje fall ser särskilt i den ena reservationen och uti den motion, som är väckt. Jag föreställer mig den situationen — den föreligger ju inte, men den kan komma att föreligga — att vi ha en politisk majoritet av en bestämd färg uti andra kammaren och att det finns en politisk majoritet uti första kammaren av annan färg. Nå, låt mig säga, att regeringen är bildad strax *efter* andrakammarvalen. På grund av valutgången har den gamla regeringen avgått, och konungen har vänt sig till ledaren för majoriteten i andra kammaren, sådan den har framgått av valen, och ledaren för det eventuella vänsterpartiet åtar sig att bilda regering. Så sammanträder riksdagen. Vi komma fram till januari månad, då statsverkspropositionen är andanstökad, trontalet är hållet, och man har i riksdagen sett regeringens intentioner etc. Första kammarens majoritet säger då: »Nej, den här regeringen hade vi väl ändå inte drömt om att få uppleva.» Så ha vi då dagordningsinstitutet och första kammarens majoritet beslutar att framställa ett förslag om misstroendevotum mot regeringen med anledning av vad som är uppenbarat i statsverkspropositionen och i trontalet. Det är det naturliga svaret. Om trontalet, så att säga, innehåller regeringens program, måste oppositionen söka klargöra så kraftigt den kan, att den inte vill vara med om dess tendenser. Det framlägges alltså ett förslag till misstroendevotum, och det går genom i första kammaren med pukor och trumpet. Ja, mina herrar, skulle då den regering, som eventuellt bildades i oktober på grundval av allmänna val till andra kammaren springa sin väg därför att första kammaren gav den respass och förklarade, att den inte ville vara med om den här regeringen? Man säger sig ju, att någonting sådant är fullkomligt uteslutet, men å andra sidan är det klart, att det kan ske, om man inför ett dagordningsinstitut av den typen, som föreslås i herr Thulins reservation. Det är klart, att det kan ske, men inte skulle det bli någon bättre ordning i förhållandet mellan regering och parlament, och det är klart, att en regering aldrig skulle kunna inse, att ett sådant förstakammaruttalande vore anledning för den att avgå. Den skulle i stället säga till sina partivänner i andra kammaren: »Vi skola be att få ett förtroendevotum.» Halvtimmen efter, sedan första kammaren fattat sitt beslut om misstroendevotum, har regeringen fått förtroendevotum i andra kammaren. Hurudan är då regeringens situation? Det är självfallet, att regeringen sitter kvar. Den kommer att sitta kvar, och den kan inte gärna göra någonting annat. Regeringen kan ju upplösa första kammaren, om den kan anta, att den har majoritet i landstingen. Det är ju nämligen bara aritmetik att räkna ut, hur en första kammare kommer att sammansättas, när man inte har upplösningsrätt till landstingen. Första kammarens sammansättning är nämligen beroende av landstingens sammansättning, sådan den har framgått ur val, som ägt rum två år tidigare än de andrakammarval, som förde denna regering till makten.

Skall man taga upp denna fråga till allvarlig diskussion, sticker man huvudet i busken, om man förbigår detta avgörande moment, att man med dagordningsinstitutet avser att åstadkomma möjligheter att ge ett förtroende- eller misstroendevotum mot en regering. Om däremot ett dagordningsinstitut inte avser detta utan endast avser att åstadkomma en resolution i någon fråga till

regeringens ledning, ja, då diskutera vi inte samma sak, ty ett så oskyldigt dagordningsinstitut intresserar åtminstone inte mig nämnvärt. Om det av uttalanden under en interpellationsdebatt bara skall dragas en konklusion till regeringens ledning i en viss fråga, tycker jag, man lika bra kan göra på annat sätt.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet. (Forts.)

Interpellationsinstitutet måste naturligtvis, som motionärerna tänkt sig, bli ett institut, som är dubbelsidigt. Det rör sig dels om en massa sakfrågor, där man vill ha upplysning av regeringen och där man inte behöver åstadkomma en resolution. Dels rör det sig om vissa politiska slutsatser, som skola dragas, och då blir det, så att säga, en interpellation inte i sak utan om regeringens politik i allmänhet, och det är *detta* dagordningsinstitut, som med hänsyn till förutsättningarna för en verklig parlamentarism i vårt land intresserar mig.

Detta gör, att jag inte är villig att medverka i vad jag betraktar som en ganska diffus diskussion i dessa ämnen utan jag tycker, att det är lika bra att skapa fullkomlig klarhet över dessa förhållanden, och då kan det inte finnas något tvivel om att man måste släppa den fiktion rörande kamrarnas lika behörighet, som man är så ytterligt angelägen om att upprätthålla i förhållande till regeringsbildande. Ty det är en fiktion, att kamrarna realiter ha lika behörighet. Det förhåller sig inte så. I andra kammaren kommer tyngdpunkten att vila. När man säger, att det är så många regeringsledamöter, som hämtas från första kammaren, spelar det som argument ganska liten roll.

Vi kunna ju taga det närmast till hands liggande exemplet. När 1924 års val hade gått av stapeln, satt en högerregering bestående av högt aktade män. I och för sig var det personligheter, för vilka alla i landet hyste respekt. 1924 års val gav emellertid i alla fall på den mest brännande aktuella politiska frågan ett bestämt svar. Det var inte valen till första kammaren, mina herrar, utan det var valen till andra kammaren, och det svaret var så tydligt, att till och med en högerregering, som ju kanske åtminstone inte teoretiskt kunde acceptera utan vidare andrakammarparlamentarismens principer, ansåg sig böra avgå. Den handlade efter min mening därmed rätt. Den gav ett föredömligt exempel för andra regeringar, om valen till andra kammaren gå dem emot. I den regeringens avgång låg ett avgörande erkännande av att bestämmande, för vilken politisk riktning regeringen skall företräda, äro valen till riksdagens andra kammare.

Har man denna allmänna synpunkt, då blir det inte rimligt att införa särskilt det i herr Thulins reservation föreslagna dagordningsinstitutet. Då menar man, som sagt, någonting annat, nämligen ett slags resolutionsinstitut utan några politiska verkningar i verklig mening. Ett verkligt politiskt dagordningsinstitut däremot blir det naturliga vapnet för en andrakammarmajoritet, som ogillar en regering, eller en andrakammarminoritet, som vill uttrycka sitt missnöje med en regering. Jag vill visst inte påstå, att man inte därför skulle kunna biträda herr Thulins utredningsyrkande, ty jag är tämligen säker på att om det sker en utredning, måste man taga hänsyn till sådana synpunkter, som jag här tillåtit mig anföra, men å andra sidan innebär dock denna reservation ändå en så pass stor oklarhet om vad avsikten egentligen är med ett institut av denna beskaffenhet, att jag för min del tycker, att det vore rimligare att gå på herr Engbergs reservation. Den säger klart ut, vad det är fråga om, och jag vågar bestämt säga, att från socialdemokratiskt håll har man ingen anledning att inte fullkomligt klargöra för både våra motståndare och våra vänner, vad det är vi syfta till i denna sak. Vi syfta till att åstadkomma en parlamentarisk ansvarighet av högre ordning än den, som är möjlig med nuvarande bestämmelser uti vår konstitution och med nuvarande praxis i den svenska riksdagen. Därjämte syfta vi — åtminstone jag för min del — till att åstadkomma klarhet uti det förhållandet, att när det gäller regeringsbildning, är det

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.

(Forts.)

först och främst andra kammarens förtroende, som kräves för att en regering skall bestå.

Herr **Alkman**: I det anförande, som konstitutionsutskottets ärade ordförande för några ögonblick sedan höll, sökte han frigöra sig och utskottet från den förut framkastade beskyllningen att ha gjort ett litet för stort nummer av Frankrikes exempel i fråga om dagordningsinstitutet. Han säger, att det har gjorts endast och allenast därför att motionärerna ha varit inne på den frågan. Emellertid är det ett faktum, att han trots detta litet längre fram i sin argumentering för egen del anförde Frankrikes exempel, när han yttrar, att det är djärvt att påstå annat än att de misstroendevota, i vilka dagordningsinstitutet i det franska parlamentet så ofta tager sig uttryck, ha bidragit till att göra regeringarna kortlivade. Alltså förekom i detta anförande liksom även i majoritetens motivering det gamla klassiska motivet i svensk politik, såväl i riksdag som press, gentemot dagordningsinstitutets lämplighet för oss och lämplighet överhuvud taget, nämligen att detta institut framför allt är ett bödelsvärd, särskilt användbart vid avrättandet av regeringar.

Herr Ljunglund gjorde i sitt anförande en liten hastig och kort överblick över de franska ministerkriserna med hänsyn till dagordningsinstitutet, men jag tror, att det, för att en gång för alla göra slut på de föreställningar, som hos oss äro rådande angående dagordningsinstitutets betydelse i fransk politik, skulle vara nyttigt att något litet närmare redogöra för hur därmed verkligen förhåller sig. Jag tror även, att det skulle vara lärorikt att göra det ur den synpunkten, att man därmed kunde komma de frågor in på livet, som den siste ärade talaren i sitt anförande åtminstone allra sist gick in på.

Den dogm, som vi i årtionden ha levat på i fråga om dagordningsinstitutets betydelse i fransk politik, är enligt min mening alldeles ohållbar. Det är inte dagordningarna, som ha skulden till regeringars avlivande. Överhuvud taget bero de kortvariga regeringarna i Frankrike, som man här i Sverige så ofta gör så stort nummer av, helt enkelt därpå att man i Frankrike under republikens tid har haft och alltjämt har ett helt annat regeringssystem än vårt, ett regeringssystem, som vi ha ganska svårt att rätt förstå, om man inte litet närmare tager befatning med hur det förhåller sig. Under det att hos oss ett regeringsskifte såsom regel betyder ett systemskifte, kan man lugnt säga, att det är ett undantag, att i Frankrike ett regeringsskifte betyder ett systemskifte. Man behöver bara följa regeringarnas långa rad och se litet på hur de tillkommit och hur de äro sammansatta, för att komma underfund med den saken. Jag har givit akt på att man vid vissa tillfällen kan konstatera 7 å 8 regeringar i följd, som i huvudsak ha varit av samma färg och i huvudsak med samma parlamentariska underlag. Man behöver ej säga mera för att herrarna skola förstå, att ministerskiftena i Frankrike äro någonting helt annat än hos oss. Detta grundar sig framför allt därpå att i Frankrike äro regeringarna i regel tillkomna på rätt kort sikt. De äro tillkomna för ett aktuellt program, för en aktuell situation, i vilken man söker den starkaste och mest auktoritativa mannen för att stå för landets regering tillsvidare, så länge han kan, så länge situationen är densamma och så länge hans program passar. Hans regering sitter, tills missnöjet inträder, tills situationen på väsentligt sätt har blivit annorlunda. Ja, då kan det hända, på grund av att partiförhållandena i Frankrike äro på ett helt annat sätt lösa och labila än hos oss — de ha inte alls samma fasta form som här —, att den majoritet, på vars grund denna regering var bildad, börjar smälta ihop. Oppositionen börjar vädra, att regeringens auktoritet icke längre är densamma som förut. I Frankrike betraktas det som ett positivt axiom att regeringsmakten bör vara stark, och man bör därför se till om den man, som står i spetsen för landets regering, verkligen är den starke

mannen eller om det icke till äventyrs finns en annan som med hänsyn till situationen är starkare, vare sig han tillhör den dittillsvarande regeringsmajoriteten eller icke. Man är alltså framme vid det ögonblick, då det gäller att företaga en prövning, hur därmed förhåller sig. Man kastar fram en dagordning. Hela regeringspolitiken blir prövad, och ur denna prövning framgår som resultat antingen att regeringen blir sittande eller att den faller för ett misstroendevotum i dagordningsform. Herrarna förstå, att det med denna metod blir en helt annan smidighet i regeringsföljden, en helt annan kontinuitet i regeringssystemet än det blir i ett land som hos oss, där partibanden äro så hårda och partimotsättningarna så fasta och strängt upplinjerade, att då en regering faller, den måste falla för att ersättas med en regering av helt annan färg och med helt och hållet annat politiskt underlag.

Vi skola alltså inte tro, som man hos oss i allmänhet gör, att den franska regeringspolitiken är ett hoppande upp och ned, ett hoppande fram och tillbaka hur som helst. Den är i själva verket någonting mycket fast, mycket kontinuerligt, mycket mera kontinuerligt än regeringspolitiken i svensk politik — åtminstone under senare tider. Det är ju av det sagda klart, att dagordningsinstitutet i Frankrike helt enkelt är ett medel att kontrollera, att skapa ett hållfasthetsprov på regeringarna. Det är inte dagordningsinstitutet självt, som är anledning till att en regering faller. Herr Ljunglund hade därför alldeles rätt, när han sade, att det är ett kontrollmedel. Det är inte ett svärd, som faller, utan ett instrument, med vilket man utröner, huruvida regeringens ställning är densamma som tidigare eller om den är så försämrad, att regeringen bör falla och ersättas med en annan.

När man hörde den siste ärade talaren, fick man av hans framställning om dagordningsinstitutet som politiskt instrument den uppfattningen, att detta i själva verket skulle vara odugligt i ett tvåkammerssystem. Han tog ett exempel, av vilket det borde framgå, att dagordningsinstitutet för oss skulle vara odugligt, därest det icke förlades till den ena kammaren, och då enligt hans uppfattning till andra kammaren, vadan första kammaren icke borde få denna rätt. Även herr von Geijer var i själva verket inne på samma tankegång, när han motsatte sig dagordningsinstitutet på den grund, att han förmenade, att ett sådant infört i Sveriges riksdag ovillkorligen skulle komma att leda till sådana ideliga konflikter mellan kamrarna, att det redan av den anledningen inte vore önskvärt. Alltså voro herr von Geijer och herr Möller tydligen eniga i den uppfattningen, att dagordningsinstitutet, åtminstone ifall man skall tillerkänna båda kamrarna rättighet till dess begagnande, skulle vara för oss ett odugligt instrument. Det skulle enligt herr von Geijer ha det felet att ovillkorligen framkalla konflikt mellan kamrarna; enligt herr Möllers uppfattning skulle det rentav vara meningslöst, därför att i varje fall, då majoriteten i kamrarna är olika, komma kamrarna att neutralisera varandra genom mot varandra stridande dagordningar.

Ja, här ha vi Frankrikes exempel framför oss. Där har man liksom här två kamrar, deputeradekammaren och senaten, vilka ungefär som här anses tämligen likaberättigade, såväl politiskt som konstitutionellt. Där har nu alltsedan 1871 detta dagordningsinstitut oupphörligen begagnats av båda kamrarna, och det har ändå inte lett, varken till de hårda konflikter mellan kamrarna, som herr von Geijer förutsade såsom oundvikliga, eller till den själva institutets betydelselöshet, som herr Möller ansåg skulle följa, ifall bägge kamrarna skulle i dess användning vara likaberättigade. Vad beror nu detta på? Jo, det beror helt enkelt därpå att det i de franska kamrarna, båda två, funnits människor med politiskt förstånd och, begagnat med förstånd, har detta institut, som verkligen har en mycket stark politisk betydelse som kontrollapparat, som politiskt rensningsmedel, som politisk vädringsapparat, som politisk renlig-

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

hetskraft, där kunnat så användas, att å ena sidan institutet icke blivit kraftlöst och å andra sidan kamrarna icke i sitt inbördes förhållande lidit dräp. Det har naturligtvis gått till på det sättet, att när man kommit till en situation av sådan natur, att man funderar på att företaga en aktion på denna väg, träda kamrarnas ledande män i förbindelse med varandra. Stämningen i båda kamrarna undersökes. Man ser i vad mån det är möjligt att på detta sätt komma fram, och där det icke är möjligt, låter man bli. På det sättet bevaras båda kamrarnas likställighet i makt och konstitutionell befogenhet, och samtidigt föres detta vapen med nått upp det mått av effektivitet, som det med hänsyn till konstitutionen kan innebära. Med hänsyn till denna långa erfarenhet torde herr Möller med mig gärna kunna erkänna, att det vunna resultatet icke visat, att institutet, även använt i ett tvåkammarssystem, av två lika berättigade kamrar, skulle vara effektlöst. Så mycket torde vi bägge två ändå ha följt Frankrikes politiska historia, att vi ha sett med vilken effekt och vilket resultat det där kunnat användas. Men jag tvivlar icke på att den svenska riksdagen skulle kunna och komma att begagna det med samma politiska förstånd som det franska parlamentet.

Utav denna jämförelse med det förnämsta av de länder med tvåkammarrepresentation, där dagordningsinstitutet har fått sin, så att säga, klassiska utformning och sin klassiska användning, vågar jag draga den slutsatsen, att för en konstitution som vår egen, som i här tillämpliga delar är så pass lik den franska, detta institut skulle vara synnerligen värdefullt, fullt användbart och tillämpligt. Jag tillåter mig också att därutav draga den slutsatsen gentemot herr Möllers uppfattning, att man inte behöver vara rädd för att det skulle bli betydelselöst hos oss såsom en politisk faktor av den natur, som vi här från olika håll ha tänkt oss, ifall man, såsom naturligt är, gäve det såsom en rättighet åt båda kamrarna. Gentemot hans tanke, att det på grund av andrakammarvalens ganska grundläggande betydelse för den politiska utvecklingen under de år, dessa val gälla, skulle vara, så att säga, självfallet, att andra kammaren borde ha institutet ensam, tillåter jag mig i detta sammanhang till sist att påpeka, att genom den författningsändring, som gjordes 1918, första kammaren numera dock äger en icke blott konstitutionell utan även politisk likställighet med andra kammaren.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till herr Thulins reservation.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att det kanske är nödvändigt, att från utskottets sida ytterligare något säges. Jag tänkte egentligen icke uttala mig, förrän jag hörde den ärade talarens på stockholmslänsbänken yttrande, då han rörde i sitt anförande vid den koalition, som helt nyligen enligt uppgifter i tidningarna och enligt vad för övrigt är allmänt känt ingåtts mellan högern och socialdemokraterna i avseende på regeringens proposition i förstakammarfrågan. När han talade härom, sade han, att det är ju ingen, som tror, att därav något regeringsskifte kommer att följa. Det föll mig då i minnet de orden från Karl Johans tid: »Vad är intention med koalition? Jo, abdikation». Det föreföll mig, som om talaren icke hade någon intention alls med sin koalition, och jag tillåter mig fråga, huruvida, om det varit den intentionen, att få en abdikation från regeringens sida, den koalitionen överhuvud taget hade kommit till stånd? Men än mera, om nu denna koalition skulle ha ingåtts blott för att det skulle se ut, som om den hade nyssnämnda intention att åstadkomma en abdikation, så hänger det dock helt och hållet på regeringen, hur det går. Den kan ju säga: »Inför denna koalition tolka vi detta som ett uttryck för att ni vilja, att vi skola gå, och vi göra detta förslags antagande till kabinetsfråga.» Ja, då står koalitionen där. Jag undrar, om det icke är precis samma sak, om det gäller att åstadkomma ett

dagordningsinstitut. Om två partier icke vilja åtaga sig ansvaret för en regerings fall, så blir det ingen dagordning, som får majoritet, och är det så, att man överhuvud taget drager sig för det och regeringen har lust att gå, så kan den själv göra vilken fråga som helst till kabinetsfråga utan att behöva dagordningen. Det är icke ovanligt i Sveriges riksdag att regeringen tillkännager, att den fäster sådant avseende vid en föreliggande fråga, att, om det går regeringen emot, så går den. Men, säger man; det är ju det, som vi vilja komma ifrån. Vi skola skilja sak från form. Vi böra skilja sakfrågans behandling från frågan om regeringens kvarblivande eller avgång.

Men, mina herrar, är det verkligen möjligt, blir det icke en verklig själv-motsägelse? Våra regeringar vilja vi ha såsom politiska regeringar, men icke som ämbetsmannaregeringar, ty det finnes väl knappast i genomsnitt någon-ting, som vi avsky så mycket som en ämbetsmannaregering, ty en sådan försumpar allting, och det be vi ju Gud bevara oss ifrån i det längsta. Men om en regering är politisk, så betyder det, att i dess propositioner inlägges dess politiska uppfattning. Om vi få en proposition angående arbetslösheten från en socialdemokratisk regering har den otvivelaktigt dess politiska kynne, och få vi en sådan proposition från en annan regering, har den denna regerings kynne. Det kan icke hjälpas, att alla frågor, som framläggas av en regering med politiskt sinne och instinkt, komma att färgas av denna regerings egen uppfattning. Och huru blir det då möjligt att bedöma denna fråga blott »sakligt» utan att taga hänsyn till detta innehåll, som dock ingår i saken. Jag kan icke finna, att det är görligt att på annat sätt bedöma en sådan proposition än att man frågar sig själv: är denna proposition, som angår en sak, som jag anser vara i sig själv nyttig, så utformad, att jag kan taga den utan fara för några konsekvenser, som jag icke vill ha? Har den då framlagts av en partifärgad regering från ett håll, som jag icke tycker om, så misstänker jag genast, att den har en sådan partifärg och innehåller bestämmelser, vilkas innebörd jag icke vill vara med om. Det är då helt naturligt, att jag ställer mig avvisande mot en sådan proposition, även om jag gillar, att själva saken ordnas, ehuru på ett annat sätt. Jag tror överhuvud taget icke, att detta skiljande mellan sakfrågan och frågan om regeringens kvarstannande eller avgång har så oerhört stor betydelse, som man vill tillmäta den. Jag vill ställa den frågan: om vi skulle i den svenska riksdagen under årtionden haft ett dagordningsinstitut, huru många av kammarens ledamöter tro herrarna skulle då icke suckat efter att bli av med det och detta med den motiveringen, att de skulle vilja, att regeringen tvärtom fölle just på en sakfråga. Nu ha vi blivit vana vid att den faller på sakfrågor, och därför tycka vi, att det skulle vara bra med litet omväxling, så att regeringen fölle på personliga och formella frågor. För mig framstår hela detta dagordningsinstitut icke som ett reningsmedel, som den siste ärade talaren sade; på sin höjd vore det av den art av reningsmedel, som brukar kallas ricinolja. Men, för att återgå, yttrandet förde åtminstone för mig tanken på att just i Frankrike rent *formella och personliga synpunkter* hava kommit att spela en roll. Här ha vi vant oss vid att taga det sakligt, men den sakliga fråga, som är framlagd, vilja vi underbart nog icke taga i den form som föreligger med hänsyn till innehållet. Taga vi dagordningsinstitutet äro vi fullkomligt fria från alla sakliga hänsyn och då blir den formella och abstrakta synpunkten avgörande: skall regeringen sitta kvar, eller skall den gå, skola dessa personer sitta kvar, eller andra komma i stället? Huruvida vi vinna något med detta, lämnar jag alldeles osagt. Men även om man skulle vinna något med detta, komma vi otvivelaktigt till den punkt, som den ärade talaren på stockholmslänsbänken och utskottets ärade ordförande redan berört. Följa vi tanken till slut, vad ligger i dagordningsinstitutet såsom ett hjälpmedel för parlamentarismens genomförande i vårt land? Jo, man upprullar hela frågan

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.

(Forts.)

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

om kamrarnas likställighet och behörighet. Grundlagen säger bara, att de äro *formellt* likställda, men den talar icke och kan icke tala ett ord om deras reala likställighet ty den beror på helt andra faktorer. Men skulle vi rubba på denna formella likställighet, bleve den naturliga konsekvensen av dagordningsinstitutet första kammarens suspensiva veto i lagstiftningsfrågor och måhända även i bevillnings- och statsregleringsfrågor. Vi skulle väl bibehålla det gemensamma voteringsinstitutet, som har vuxit sig in i vår rätt, men det kan mycket väl hända, att man där också skapar en allenast suspensiv ställning för första kammaren, om den gemensamma voteringen skulle utfalla i enlighet med dess mening. Jag tror alltså, att detta dagordningsinstitut upprullar frågor, som åtminstone den nyssnämnda koalitionen velat undvika, då den velat avklippa frågan om första kammarens reformerande på grundval av avskaffande av census och begränsning av upplösningsrätten av denna kammare. Den ärade talaren på stockholmslänsbänken sade också: vi ha redan ett försteg före andra kammaren däri, att det är valen till andra kammaren, som bestämma, om regeringen skall gå eller sitta kvar, och han påpekade ett föredömligt fall, då en högerregering gått efter valen, därför att valen utfallit på ett visst sätt. Ja, men varför är det så med andrakammarvalen? Jo, därför att vi icke ha några val till första kammaren, som avse denna kammare i dess helhet, och då håller man sig till detta utslag av den stämning, som kan finnas i landet. Skulle man vilja upplösa första kammaren och verkställa val på grund av nyss förrättade landstingsmannaval, som utfallit på ett visst sätt, skulle det kunna användas med precis samma effekt som andrakammarvalen. Jag tror därför icke att i denna omständighet, som beror på rent praktiska förhållanden, ligger någon som helst prejudice, utan jag tror, att det är lika riktigt att säga, att man tager hänsyn till ett faktiskt förhållande, som inträder, men som icke är något i och för sig avgörande. Den ärade talaren på samma länsbänk som jag sade också, att man kan tänka sig ett andrakammarval som givit det utslaget, att vi få en vänsterregering — som han sade — som icke har majoritet i första kammaren. Så blottar trontalet och statsverkspropositionen en del förut förborgade hemligheter, som göra första kammaren alldeles ifrån sig. Nu har jag uppriktigt sagt aldrig varit med om något trontal eller någon statsverksproposition, som egentligen uppenbarat någonting alls, utan det har varit ganska känt förut. Men om jag också antager, att så varit fallet, så frågar jag: är det sannolikt, att första kammaren med dess traditioner skulle begagna ett dagordningsinstitut för att på dessa formella personliga grunder störta regeringen? Jag tror, att det stämmer mycket bättre överens med första kammarens kynne att vänta och se, till dess de sakfrågor, som äro bebådade i dessa båda urkunder, komma till behandling, och då slå till. Men, undrar jag då, vad i all världens dagar skall andra kammaren göra med regeringen? Regeringen kan icke hindra, att dess förslag faller i första kammaren, om den aldrig så får andra kammaren med sig. Har frågan fallit i första kammaren så har den fallit, och vi äro återigen där. Skall då första kammarens ställning reduceras? Ja, det blir slutpunkten på det hela. Huru man än vänder sig, tror jag, att hela detta dagordningsinstitut är komplett överflödigt men dessutom skadligt, därför att det driver fram de formella och personliga synpunkterna på saklighetens bekostnad, så långt saklighet kan finnas i dylika frågor, därför att den är bemängd med politik, och i sådana frågor, som vilken regering som helst framlägger efter en ämbetsmannautredning, spelar det ingen roll, där har det ingen betydelse alls.

Om man nu emellertid skulle se efter vad det föreliggande förslaget egentligen innebär — diskussionen har rört sig uppe i det blå, diskussionen har rört sig om politiska möjligheter, men det är väl ändå själva förslaget, som vi nu ett

ögonblick böra titta på. Det är två förslag. Det ena avser dagordningsinstitutet och dess införande i svensk rätt och grundlag. Det kan enligt mitt förmenande icke utan att först vara infört i grundlagen införas i någondera kammarens ordningsstadga eller arbetsordning av det enkla skälet, att grundlagen liksom de reglementariska föreskrifterna omöjliggöra beslut i annat än sådana frågor, som kunna bli föremål för vanlig behandling efter remiss till utskott, och det kunna icke dagordningsresolutioner bli. Och för det andra är hela strukturen i vår riksdag sådan, att det icke är en överläggande församling, som bara diskuterar teoretiska frågor och stannar vid folkmötesresolutioner eller dylikt, utan den stannar vid ett avgörande. En resolution, som talar om vad man tänker och känner och tycker, har ingen annan betydelse än en ren känslouttryckning, som överhuvud taget är främmande för vår svenska riksdag. Vi kunna med andra ord icke få in dagordningsinstitutet utan att ändra grundlagen. Är det då skäl uti att ändra grundlagen eller ens begära en utredning om ändring av grundlagen i detta stycke, då man måste förutse, att man icke kan komma ifrån att en sådan grundlagsändring skulle totalt omstöpa hela vår författning.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Den andra frågan gäller interpellationsinstitutet och dess inskrivande i grundlagen, och där ställer jag mig på en fullkomligt motsatt ståndpunkt. Det finnes ingenting sagt om interpellationsinstitutet i våra grundlagar, men interpellationer finnas där ändå. Det som vidlåder interpellationerna som en svaghet men som hittills icke vidrörts, är den omständigheten, att det icke finnes någon möjlighet enligt grundlagen att få ett statsråd att svara. Det har inom debatten i utskottet anmärkts — jag vill nu icke på något sätt ingå på utskottsbehandlingen eller röja några interiörer från den, ty det synes mig, att det har syndats för mycket på nåden i synnerhet i dag mot den gamla regeln, att man icke bör här indraga sådana saker — men det har som ett moment i debatten — och det är likgiltigt, om den debatten förts i utskottet eller annorstädes — framhållits, att om vi undersöka protokollen i avseende å framställda interpellationer och avgivna svar, visar det sig, att det hänt, att svaret å en interpellation mången gång dröjt oskäligt länge. Det har kunnat förekomma, att svar på tidigt framställda interpellationer lämnats först långt fram mot den tid, då riksdagen skall åtskiljas och ingen människa är kvar. Detta är något, som man kan tycka är onödigt, och att det varit bättre, att svaret hade uteblivit. Då kan man säga: Det kan icke förebyggas, om man inte sätter in i grundlagen en skyldighet att svara. Jo, säger jag, det tror jag visst, att man kan. Man kan i vilken arbetsordning eller ordningsstadga som helt inskriva, att om svar icke avgivits inom — låt mig säga — fjorton dagar, kan kammaren ställa sig bakom interpellanten och hos statsrådet begära svar, och jag undrar, om icke i så fall svar säkerligen skall komma. Och om man icke vill gå den vägen, kan man i stället skriva in, att om svar icke kommer, skall efter fjorton dagar frågan på interpellantens begäran ånyo upptagas och ventileras i kammaren. Det blir då diskussion i saken utan statsrådets medverkan, men det blir kanske icke alltid så särdeles nöjsamt och lyckligt för vederbörande statsråd. Man kan alltid åstadkomma det resultatet, att interpellanten får svar, om det är det man behöver, och av ingen annan grund skulle det behöva inskrivas i grundlagen.

Om jag således med avseende på den ena frågan, herr talman, måste säga, att en grundlagsändring skulle vara större våld än nöden kräver och i det andra fallet, rörande dagordningsinstitutet, ett medel, som leder till ett mål rakt motsatt mot det jag vill vinna, så är det från min synpunkt tydligt och klart motiverat, att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Tjällgren*.

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

Herr Ljunglund: Herr talman! Jag är redan på visst sätt förekommen av herr Alkman, som talade om att de två delarna av det franska parlamentet, senaten och deputeradekammaren, kunna leva vid varandras sida och båda behålla sitt inflytande i trots av detta fruktansvärt farliga dagordningsinstitut. Jag måste säga, att det förefaller mig ganska förbluffande, att gamla erfarna politiker resonera, som om de två kamrarna skulle sitta i lufttomma rum, mellan vilka icke finnes någon förbindelse. Den senaste ärade talar- en har med rätta satiriserat över herr Möllers föreställning om första kam- maren, som skulle bli alldeles ifrån sig av känslor och häftiga affekter och rusa åstad och göra någonting utan att tänka på de politiska konsekvenserna. Detta är ju alldeles orimligt. Däremot förstår jag, att herr Möllers anfö- rande kunde i viss mån väcka livligt bifall hos dem, som hysa samma tan- kar och farhågor som herr von Geijer. Det är denna skrämselfaktik om mot- sättningen mellan kamrarna, som är gemensam för båda, men som är lika ogrundad i det ena såväl som i det andra fallet. Det behöver icke alls uppstå någon som helst motsättning mellan kamrarna på grund av dagordningsinsti- tutets existens. Väl kan man skönja den fara, som någon här i kammaren påpekat för mig, att detta institut kunde bli lika föråldrat som andra kraft- medel, som förut finnas i grundlagen, att det aldrig kunde komma till an- vändning. Men jag tror, att även denna farhåga är förhastad. Finnes det, så nog kommer det ögonblick, då det behöver användas. Och jag kan icke anse, att man behöver hysa vare sig skräck eller fördomar mot detta institut, därest man icke i själ och hjärta är anhängare av en fortfarande möjlighet att bilda regeringar, vilka genom att från fall till fall stödjade sig på olika partier kunna hålla sig uppe med ett svagt liv. Efter min och mångas mening är det just den sortens regeringsbildande, som sätter vår politiska utveckling i fara. Herr von Geijer talade om, att han önskade se en sanering därhän, att de som vilja gå mot en regering skola känna ansvaret därav. Det kunna de icke göra under nuvarande förhållanden. Om jag går tillbaka till det konkreta exemplet om förstakammarpropositionen, där det funnits lämpligt att tala om en koalition, så existerar ju ingen sådan *politisk* koalition. Det exi- sterar det tillfälliga förhållandet, att två rakt motsatta och varandra be- kämpande partier i en sakfråga råkat ha överensstämmande meningar, men det är icke min mening att något sådant skulle användas för att störta en regering. Min mening är, att just detta dagordningsinstitut, som alltigenom skulle verka politiskt, skulle tillgripas för att slippa den av herr Reuter- skiöld mycket omtalade hopröringen av politik och saklighet. Man kunde få en ren skillnad emellan saklighet och politiska situationer. Så länge som man icke vill göra någonting för att uppnå en sådan, så länge öppnar man möjligheter för minoritetsregeringar, så länge öppnar man möjlighet för den fortgående försumpningen och för ämbetsmannaregeringars tillkallande, när parlamentet gjort slut på alla sina resurser. Vi måste finna medel mot denna försumpning, och därför har man här sett, att det finnes höger- och vänster- män, som otvivelaktigt kunna enas om dagordningsinstitutet. Dessa höger- och vänstermän enas icke på politiska grunder utan på sakliga grunder, och på samma sätt kunna motståndarna enas på sakliga grunder, nämligen att de i all stillhet ha den baktanken, att det ändå är förträffligt, att det kan fram- komma minoritetsregeringar allt fortfarande. Men enligt min tro är det just taburettklättrandet, som är den stora skadan i politiken. Det är en större skada, som följer i spåren av den otidiga ärelystnaden att gå fram utan till- räckligt stöd i folkrepresentationen, en större skada än den, som man förmo- dar skulle följa av ett förhastat användande av dagordningsinstitutet. Ty något förhastande är icke avsett mot motionerna och kommer icke heller någonsin ifråga. Laborerandet med begreppet om två lufttätt från varandra

avskilda kamrar är därvidlag alldeles orimligt att begagna sig av. Jag skall fortfarande, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Thulin m. fl. avgivna reservationen.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.

(Forts.)

Herr Sandler: Herr talman! Jag har begärt ordet, emedan jag har en uppfattning, som ännu inte kommit till uttryck i debatten, och det kan ju vara i sin ordning, att i debatten någorlunda fullständigt kartläggas de uppfattningar, som förefinnas inom kammaren.

Jag kan biträda det yrkande, som är framställt i den av herrar Thulin och Ljunglund avgivna reservationen såsom ett uttryck för önskvärldheten av att dagordningsinstitutet införes i vårt parlamentariska liv, men jag vill då omedelbart ha tillfogat, att jag tillsvidare inte känner mig övertygad om att vi behöva ha någon utredning för att åstadkomma införandet av dagordningsinstitutet. Efter min mening borde man inte skilja sig fullt så lätt som man tycks ha gjort inom konstitutionsutskottet från den frågan, huruvida inte vardera kammaren är behörig att för sig bestämma angående införandet av rätt för kammaren att göra uttalanden i ärenden, som av kammaren behandlas, och att sålunda dagordningsinstitutet skulle kunna införlivas med vårt parlamentariska liv genom ändringar i vardera kammarens arbetsordning.

Jag skall inte närmare ingå på en diskussion av saken. Jag har inte någon djupare konstitutionell erfarenhet att bygga på. Jag har närmast velat deklarera den uppfattningen, som ännu inte kommit till uttryck här, att denna möjlighet synes mig böra övervägas. Finnes den, så är det ju uppenbart, att det inte är någon större utredningsapparat, som erfordras för att åstadkomma denna nya anordning. Jag kan erinra om att andra kammaren ju för närvarande har den praxis — som har kommit till alldeles oberoende av vad som står i grundlagen om att besluten skola vara föregångna av beredning inom utskott — att man där med gillande eller ogillande lägger till handlingarna t. ex. en anmärkning från konstitutionsutskottet, under det att här i första kammaren den uppfattningen tidigare varit gällande, att sådant inte går för sig. Redan en sådan omständighet visar ju, att här finnes ett utrymme, där de olika kamrarnas uppfattning faktiskt kan göra sig gällande. Jag menar därför, att den möjligheten kanske ändå finnes, att man i andra kammaren kan införa dagordningsinstitutet genom bestämmelser i den kammarens arbetsordning, och sedan må det ankomma på första kammaren, om man finner det vara lämpligt att införa liknande bestämmelser i första kammarens ordningsstadga såsom har skett med interpellationsinstitutet, vilket ägde bestå mycket lång tid i andra kammaren, innan det kom till användning i första kammaren. Om denna möjlighet föreligger, hesiterar jag inte för att första kammaren möjligen skulle komma att begagna sig av densamma. Jag skulle ju inte på något sätt vilja medverka till en anordning, som försköte det reella maktförhållandet kamrarna emellan och medförde någon ändring i det nu sedan ganska lång tid tillbaka bestående förhållandet, att den politiska tyngdpunkten i vad avser regeringsbildandet ligger och måste ligga i riksdagens andra kammare på grund av dess ställning till den allmänna valhandlingen hos det röstberättigade svenska folket. Men jag tror inte, att det är den omständigheten, att man överhuvud taget har dagordningsinstitut eller dagordningsinstitut i den ena eller den andra kammaren, som därvidlag är det avgörande. Jag betraktar dagordningsinstitutet såsom ett nyttigt instrument för att åstadkomma den behövliga klarheten om den uppfattning, som råder, men jag tror, att man ser för mycket formellt på den här saken, om man tror, att man därmed har åstadkommit några politiskt avgörande förskjutningar beträffande maktförhållandet.

Då konstitutionsutskottets ärade ordförande skulle bemöta reservanternas

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

och motionärernas framställning, tyckte jag han gav en illustration till detta, när han sökte analysera, hur det skulle bli, om det blev dagordningsinstitut i bägge kamrarna. Ja, då kan det ju hända, att det blir förtroendevotum i första kammaren och misstroendevotum i andra kammaren, och då står man där, sade herr von Geijer. Ja, det är inte alls sagt, att man står där. Det kanske blir någon, som faller i stället. Men det beror inte alls på den omständigheten, att kamrarna fattat olika beslut, utan på den omständigheten, att det politiskt avgörande inflytandet ligger på det ena hållet. Jag väntade nästan, då jag hörde denna utveckling av konstitutionsutskottets ordförande, att han skulle fortsätta och diskutera frågan, hur man, sedan två sådana dagordningsuttalanden, som strida mot varandra, hade antagits, skulle förfara — om man skulle åstadkomma sammanjämkning eller anordna gemensam votering kamrarna emellan? Jag tycker, att en sådan fortsättning skulle varit en konsekvent utveckling av den formalistiska synpunkt, som har gått igenom rätt mycket av denna debatt, då man menar, att de politiska realiteterna, t. ex. den ena och den andra kammarens verkliga maktställning, skulle vara beroende av om dagordningsinstitutet finnes bara i andra kammaren, där jag anser, att det finnes behov av det, eller om detta institut därjämte skulle komma att tillämpas i första kammaren, för vilken behovet förefaller mig vara mindre, men där det ändå måhända kan anföras vissa skäl för att införa det. Jag erinrar beträffande de politiska realiteterna därom, att grundlagen ju ingenting har att säga om att riksdagens förtroende överhuvud taget är erforderligt för regeringsbildandet, men det är en politisk realitet, att så är fallet, och på samma sätt är det en politisk realitet, att den kammare, som är framgången ur själva valhandlingen, får ett annat inflytande på regeringsbildandet och att dess uttalanden få en annan betydelse för regeringens allmänna politiska ställning än första kammarens uppfattning kan ha.

Jag kan sluta med att erinra om att den gamla engelska parlamentarismen ju inte har en enda skriven bokstav bakom sig, men nog är den en politisk realitet i alla fall.

Jag har med detta velat deklarerat, att jag anser det vara önskvärt, att man på allvar prövar utvägen att införa dagordningsinstitutet utan att besvara grundlagen med den här frågan, och för min del vill jag sålunda också uttala, att då jag biträder reservationen, vill jag därmed inte avhända mig möjligheten att upptaga denna fråga i en annan ordning.

Herr Lindhagen: Jag har begärt ordet för att fråga, vad det egentligen är fråga om. Det här måtte visst vara högre matematik, och vad det skall resultera i vet åtminstone inte jag. Jag skulle först vilja veta, om det är meningen, att vi skola mista det som vi vunnit i interpellationsinstitutet, vilket kan befaras genom den dominerande ställning som det s. k. dagordningsinstitutet erhållit i diskussionen. Vi ha ju genom vårt interpellationsinstitut fått en enligt min uppfattning ovärderlig sak genom att en minoritet, ja till och med en ensam person får rättighet, naturligtvis ifall det inte stöter alltför mycket på patrull, att framställa en fråga till en regeringsledamot och därigenom få uppmärksamheten riktad på en viss sak, den må nu omfattas och understödjas av hela nationen eller av en majoritet, ett parti eller en enda person, och det är mycket värdefullt. Det där känner man visst inte till i andra länder, som ha dagordningsinstitut, och jag är därför rädd för att om man låter detta nya dagordningsinstitut överskugga den nya ordningen, så förlora vi detta lilla värn för minoriteterna — ja, inte för minoriteterna, men för de realiteter, som ännu inte kommit till mognad, fastän de en gång skola göra det.

Nu har motionären förklarat, att detta inte är meningen. Han har visst sagt några ord om det också i debatten, men jag vill understryka, att ifall

det skulle komma till en s. k. utredning — för vilken den siste talaren bett Gud bevara oss, vari jag delvis instämmer med honom, eftersom det inte kan bli någon utredning — så vill jag, att inte heller denna synpunkt skall bortglömmas helt och hållet.

Vad nu angår dagordningsinstitutet har här talats om sakliga förhållanden och politiska förhållanden. Vad är det nu för skillnad? Jag utgår ifrån att det väl inte är kammarens mening att importera några främmande länders förhållanden hit i tro att vi med dessa exotiska ordningar skola få något korsdrag i vårt stillastående politiska liv? Nej, det är nog mycket starkare krafter än en form, som bestämma resultatet: nationella traditioner, folkets kynne och landets realiteter är det, som bestämma detta, och sådana här formella svängningar och omvälvningar betyda ofta litet, ty realiteterna göra sig i alla fall med makt gällande, sprängande de former, som äro onödiga, och accepterande sådana, som kunna gagna dessa realiteter, huru vi än skriva i arbetsordningarna. Jag kan inte förstå annat än att den »politiska» dagordningen — det var det som herr Alkman talade om — går ut på att undersöka, om de rätta personerna sitta i ministären. Om t. ex. majoriteten eller koalitionen skulle tycka, att herr Ekman inte skötte sig längre som han borde, att han inte hade motsvarat de förhoppningar, som hans egen koalition ställt på honom, utan att man i stället ville pröva t. ex. herr Lyberg, så göra de en dagordning och säga: Nu måste Lyberg upp och försöka sig! Då kommer Lyberg, alldeles som i en kasperteater, och då gäller det att slå honom i huvudet med våra käppar, så som det går till, och se, om han tål allt det där.

Men det är väl sakliga realiteter, som ligga bakom allting även i vårt land, och när en sak måste fram och omfattas av en majoritet, som är grundläggande, då blir det en ministärbildning på den.

I vårt land går det ju nu till så, att ministären själv säger: Om ni inte ta det här, så gå vi. Det tycker man är ogrannlaga mot riksdagen, men så säger ministären i alla fall, och det leder då till att man antingen låter den sitta, eller också säger riksdagen, vi vilja inte ha det där, och så går ministären. Det nya skulle då vara, att även riksdagen får säga till en ministär, som inte tänker på att gå: Nu skola ni gå, därför att vi besluta det! Det kanske inte är på det sättet, men jag har i alla fall fått den uppfattningen av diskussionen. Man får försöka reda ut den här gordiska knuten så gott man kan för sig själv. Det kunde kanske vara nyttigt även med detta dagordningsinstitut; om det kan åstadkomma aldrig så litet korsdrag, men inte avgör det människornas öden och icke får det inkräkta på den nuvarande interpellationsrätten.

Så komma vi då till frågan om tvåkammerssystemet. Därvid instämmer jag i vad Sandler sade. Jag kan däremot inte instämma med herr Möller, att detta är en så banbrytande sak, att *den* bör tas till utgångspunkt för ett upphävande av kamrarnas inbördes likställighet. Så länge kamrarna ha lika behörighet må väl i all rimlighets namn första kammaren kunna få säga, att så vill den ha det, och andra kammaren, att så vill den ha det, varefter regeringen själv får fundera ut, om den vill gå eller sitta kvar på de där olika meningarna. Det finns väl ingen anledning att ha två kamrar, om de ej skola få ha olika meningar. Annars har jag den uppfattningen, att första kammaren bör avskaffas och att vi böra ha en ordentlig andra kammare. Men jag får säga, att den nuvarande andra kammaren behöva vi inte buga oss för så mycket. Först och främst är den ju så parti- och auktoritetsstyrd. Förr i världen stodo vi upp i bänkarna och sade ut vår mening om vad vi tyckte var rätt, men nu finns det ingen utsikt att åstadkomma detta. Vidare har ju andra kammaren även bostadsbandet. Jag tycker, att det är oriktigt att just på denna punkt upptaga frågan om upphävande av kamrarnas lika behörighet och ställning, utan det får nog ske vid en mera allmän revidering av denna bestämmelse från roten

Ang. inter-
pellations- och
dagordnings-
institutet.
(Forts.)

eller på annat sätt grundligt. Vad jag är mest rädd för i fråga om dagordningsinstitutet, är den där »taburetträngtan», som någon talare erinrade om. ty den är ganska betänklig. Jag tycker nu inte, att det är så stor lycka, att ministärerna byta om oupphörligt. Så länge de kunna sitta, är det bra, till dess det verkligen kommer en stor divergens. Onödiga ombyten äro inte bra, utan då må ministärerna hellre löpa linan ut. På det sättet klarnar ofta en situation bättre än om ministären skall hoppa från linan på halva vägen, ty då vet man ju inte, hur det skall bli i fortsättningen.

Ja, herr talman, jag röstar således, utan att egentligen veta vad jag gör, för reservationen, men i förhoppning på det där lilla korsdraget, som möjligen ställes i utsikt genom ett »dagordningsinstitut».

Herr Bergström, David: Herr talman! Ännu efter två och en halv timmars debatt i detta ämne fattas det onekligen klarhet om vad man här vill åstadkomma och hur man vill åstadkomma det. Först marschera herrar Thulin och Ljunglund fram med en motion med färdigt utformade lagparagrafer till ändring i riksdagsordningen för att vinna det syfte, som de eftersträva. Sedermera har under förhandlingarna i konstitutionsutskottet eftertankens kränka blekhet kommit, och de vilja nu få sin sak fram genom en skrivelse till Kungl. Maj:t. Men det råder uppenbarligen stor meningsskiljaktighet mellan dem och deras egna meningsfränder om vad denna skrivelse bör innehålla.

Här har ju herr Möller bröstat av och kommit till en helt annan slutsats i fråga om dagordningsinstitutet. Han har anslutit sig till herr vice ordföranden i konstitutionsutskottet, vilken skarpt strukit under, att inte första kammaren, utan endast andra kammaren är värdig att få ett dagordningsinstitut inskrivet i grundlagen. Så har sedermera en annan man, vars stämma ju betyder mycket i det socialdemokratiska partiet, nämligen herr Sandler, nu på det yttersta kommit och pekat på ett land, nämligen England, där man går fram på helt andra vägar, där man ordnat dylika ting, inte genom någon skriven lag, utan genom praxis, och herr Sandler har till och med pekat på möjligheten att genom praxis, således utan någon grundlagsändring, i andra kammaren få till stånd ett fullödigt dagordningsinstitut, så som herr Sandler skulle vilja ha det.

Ja, här kan man tydligen säga: så många huvuden, så många sinnen. Och det är väl fråga om vi här i första kammaren, efter att ha sett denna provkarta på meningar, skulle vara färdiga att skriva till Kungl. Maj:t i en form, som vi inte veta vad den skall innehålla, men bakom vilken det tyckes stå en hel mängd mycket skiftande meningar. Det är väl inte tänkbart, mina herrar? Det är väl bäst, att vi åtminstone sova på saken ett år, till dess motionärerna ha klarat ut sina meningar. Och det kan ju hända att, under det herrarna detta år sova på saken, vi alla komma till den förståndiga uppfattning, som i viss mån låg under herr Sändlers anförande, nämligen att man bör se till, huruvida man inte i vårt statsliv skulle kunna utbilda och fullständiga praxis, i den mån det behövs, och inte ideligen ropa på nya paragrafer och paragrafer.

Det är inte länge sedan, mina herrar, det är visst bara halvtannat årtionde, sedan vi här i denna kammare arbetade oss till rätten att framställa interpellationer och så småningom också rätten att avge instämmanden till talmannen, detta senare ha vi ernått helt nyligen, och med dessa båda institut kan man — det har erfarenheten visat — här i riksdagen komma ganska långt, särskilt genom att begagna instämmandeinstitutet, både när det gäller att uttrycka gillande och ogillande av en regering. Vi veta nog från senare tid, att sådant går för sig.

Under dessa förhållanden, mina herrar, tror jag, att vi kunna bekänna för oss själva att vad vi än äro i denna stund, inte äro vi färdiga att skriva till

Kungl. Maj:t i nu förevarande ämne. Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Ang. interpellations- och dagordningsinstitutet.
(Forts.)

Herr Thulin: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde gällande och önskade, att därest kammaren nu avslog det föreliggande förslaget och bifölle konstitutionsutskottets hemställan, reservanterna skulle komma att sova på saken ett år. Jag skulle vilja säga, att reservanterna säkerligen inte komma att sova på saken. De komma att tänka över saken ur de synpunkter, som kommit fram under debatten, men jag tror, att en hel del av de råd, som ha lämnats, och särskilt de råd, som lämnades av den siste ärade talaren, inte äro någonting att ta vara på. Han vinkade med att man skulle kunna åstadkomma någon utbildning av dagordningsinstitutet här i Sverige genom att låta institutet framkomma så småningom genom praxis. Jag förstår inte, hur ett sådant påstående kan göras av en så gammal ledamot av konstitutionsutskottet som herr David Bergström i alla fall är. Det är uppenbart, att det inte är möjligt att genom praxis åstadkomma någon form av dagordning här i landet.

Herr Sandler var också inne på den vägen och gjorde gällande, att man först och främst borde undersöka, om det inte redan nu finnes någon grundlagsenlig möjlighet för en kammare att göra uttalanden. Som jag framhöll i mitt första anförande, finnes det givetvis en grundlagsenlig möjlighet — om den är av uppenbar eller tvivelaktig grundlagsenlighet skall jag lämna därhän — att uttala gillande eller ogillande i anledning av dechargeanmärkningar, när dessa anmärkningar läggas till handlingarna. Men, mina herrar, det finns inte någon som helst grundlagsenlig möjlighet att med den nuvarande avfattningen av grundlagarna åstadkomma en avslutning på en interpellationsdebatt genom ett formligt beslut, ett uttalande av förtroende eller misstroende för en regering. Det har i konstitutionsutskottet gjorts undersökningar — det vill jag försäkra herrar Sandler och David Bergström — om det skulle kunna finnas någon sådan grundlagsenlig möjlighet, men det finns det inte. För övrigt har ju också herr Reuterskiöld uttalat sig i den riktningen. Därför kan jag inte, herr talman, se annat än att den väg, som här är anvisad av reservanterna, är den, som man är hänvisad att gå.

Nu har herr Bergström försökt att med en hel del invändningar utså split inom leden. Jag tror att var och en, som har åhört debatten, fått en alldeles tillräckligt klar uppfattning om vad saken här gäller. Jag tror inte, att man behöver göra gällande, som herr Bergström gjorde, att det skulle saknas klarhet om vad man vill åstadkomma och nå, och jag tror inte heller man kan säga, att det föreligger så förfärligt stora skiljaktigheter mellan meningsskiljakthet om själva saken mellan exempelvis herr Sandler och mig. Däremot finnes det en meningsskiljaktighet mellan herr Möller och mig, men jag kan inte se, att denna meningsskiljaktighet skulle vara av den beskaffenheten, att det skulle råda något dunkel i fråga om den uppfattning, som vi hysa om dagordningsinstitutets betydelse och innebörd. Jag lade fram min uppfattning om saken och den uppfattning, som jag tror reservanterna hysa, så klart och tydligt i mitt första anförande, att det inte är riktigt snällt att komma och säga, att vi inte skulle ha klart för oss vad saken gäller.

Jag yrkar fortfarande bifall till min reservation.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets hemställan.

I avseende å punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels att det förslag skulle antagas, som

Ang. interpellations- och dagordningsinstituet.

(Forts.)

innefattades i den av herrar Thulin och Ljunglund vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i herr Engbergs vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Thulin* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i herrar Thulins och Ljunglunds reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Thulin och Ljunglund vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter bifölls på särskild proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Om rätt för statsråd att deltaga i utskottens överläggningar m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om rätt för statsrådets ledamöter att deltaga i utskottens överläggningar m. m.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 247, hade herr *Möller* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om förslag till sådan ändring av grundlagen, att regeringens ledamöter finge rätt att deltaga i utskottens överläggningar men icke i deras beslut, dels förslag om sådan ändring av grundlagen, att regeringsledamot bleve berättigad att vid riksdagens och utskottens överläggningar låta sig företräda av statssekreterare.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Engberg*, *Thulin*, *Åkerberg* och *Sävström*, vilka yrkat, att utskottet i anledning av förevarande motion skulle hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt en närmare kontakt skulle kunna åvägabringas mellan regering och riksdag vid utskottsbehandling av regeringspropositioner, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) av herr *Alkman*, som likväl ej antytt sin åsikt;

3) av herrar *David Bergström* och *Bäckström*, vilka ansett frågan om införande i riksdagsordningen av en bestämmelse, varigenom i det fall, att vid

överläggning i kammare uti ämne eller ärende, fallande under ett departement, vederbörande departementschef vore förhindrad att vara tillstädes, statssekreteraren i departementet berättigades att i statsrådets ställe taga till orda inför kammaren, vara förtjänt att göras till föremål för närmare utredning genom Kungl. Maj:ts försorg och att förslag om avlåtande av en riksdagsskrivelse i sådant syfte bort av utskottet framläggas till riksdagens prövning.

Om rätt för statsråd att deltaga i utskottens överläggningar m. m.
(Forts.)

Herr Åkerberg: Efter den alltför långa debatt, som förekommit i den föregående frågan, till vilken den nu föreliggande står i visst sammanhang, ångrar jag nästan, att jag begärde ordet, men jag skall i alla fall såsom reservant säga ett par korta ord.

Motionären har, såsom framgår av betänkandet, två yrkanden: dels om rätt för regeringsledamot att deltaga i utskottens överläggningar, dels om rätt för regeringsledamot att i riksdagens och utskottens överläggningar låta sig företräda av statssekreterare. Utskottets motivering är ganska enkel, enligt min mening alltför enkel. Utskottet aktar sig visligen att säga ut vad som egentligen borde vara den egentliga motiveringen för dess avslagsyrkande. Det torde inte innebära någon orättvisa, om man förutsätter, att vad som ligger bakom avslagsyrkandet är samma grundlagskonservatism, som framträtt även i den förra frågan och som har så starka försänkningar inom alla partier. Jag tror nog, att denna konservatism bottnar i den sunda känslan av att vår svenska parlamentarism bör få utveckla sig från sina egna förutsättningar utan ett slaviskt kopierande av förebilder utifrån. Men det är fråga, om man inte vid tillämpningen av detta program går alltför långt och även motsätter sig förändringar, som äro en nödvändig följd av utvecklingen. Man konserverar relikter, som egentligen höra till en redan gången tid. Denna rädsla för att släppa in statsråden i utskottens helgade rum är en sådan relik, som för länge sedan hade kunnat föras ur världen. Att det i gamla tider uppehölls en viss, ganska skarpt markerad gräns mellan regering och riksdag, var kanske naturligt med hänsyn till att de båda då strängt taget stodo som två nära nog fientliga makter mot varandra, att statsråden i viss mån voro att uppfatta som Konungens personliga förtroendemän. Den bekanta bestämmelsen, att Konungen personligen inte har tillträde till riksdagens förhandlingar, härrör från den tiden, men det torde väl inte finnas någon, som i våra dagar anser, att det förbudet har någon praktisk eller demokratisk betydelse. Det är också så, att regeringens ställning blivit en annan med åren. Regeringen är inte längre organ för en mot riksdagen fientlig princip, utan den är eller borde åtminstone vara ledaren för riksdagens egentliga arbete. I den svenska riksdagen syssla vi med mångahanda ting. Det finns därstädes större svängrum för enskilda motionärer, för det enskilda initiativet, än i kanske någon annan riksförsamling. Det är en sida av den svenska parlamentarismen, som särskilt ömt vårdas, inte minst av konstitutionsutskottet. Det finns ju heller ingen anledning att släppa detta och övergå till det engelska systemet, där regeringens initiativ egentligen äro det enda, som underhusets arbete rör sig om. Men det svenska systemet har sina svagheter, det kan inte bestridas. Det blir alltför kaotiskt och oöverskådligt med denna mängd av på fri hand framkastade uppslag, som alla skola behandlas lika vördnadsfullt; det leder till att den röda tråden i det hela blir alltför svår att följa. Det borde finnas en möjlighet att med bevarande av vår gamla tradition, med vår principiella inställning, dock komma fram till, att regeringens initiativ bli det centrala i vårt arbete i riksdagen. Ett led i denna strävan är enligt min uppfattning även ett förverkligande av motionens syfte att öppna utskottsdörrarna för statsråden. Utskottet påpekar här, att »utskotten sakna ingalunda möjligheter att under behandlingen av regeringens förslag inhämta nödiga upplysningar om deras in-

Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)

nebörd», men det är egentligen inte om detta, som striden står. Det gäller främst möjligheten för statsråden själva att skaffa sig en bättre kontakt med vad som försiggår i utskotten. Jag vet ju, att det finns kunskapare, att regeringen har sina partivänner i utskotten, som den kan fråga, men denna utväg utgör ett ganska bristfälligt surrogat för den intimare korrespondens mellan regering och utskott, som motionen tager syfte på.

Vad det andra yrkandet i motionen beträffar, nämligen det, som angår statssekreterares rätt att yttra sig i kamrarna, så innehåller den reservation, vilken även jag underskrivit, ingenting om detta spörsmål. Men jag har personligen ingen rädsla för att biträda ett yrkande även i den riktningen. Utskottet avvisar tanken och säger, »att enligt utskottets mening endast Konungens rådgivare, vilka hava konstitutionellt ansvar inför riksdagen, böra tillåtas att där uppträda». Även denna sats torde vara uttryck för en alltför långt driven skuggrädsla och motvilja mot nyheter. Huvudsaken är ändå vad som är praktiskt och nyttigt. Jag vill påpeka, att motionärernas yrkande går ut på endast att statsråden skulle kunna *låta sig företräda* av statssekreterare i kamrarna. Sådant som systemet för närvarande är, får man ofta det intrycket, att det är statssekreteraren, som låter sig företräda av vederbörande statsråd. Jag kan inte inse annat än att den linje, som motionären förordar, är konstitutionellt sett minst lika försvarlig. Under alla förhållanden torde den vara ägnad att ge kamrarna en bättre uppfattning av vad den verkliga sakkunskapen vill och anser.

Som läget är, herr talman, ber jag i alla fall endast att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Engberg m. fl.

Herr Möller: Herr talman! Jag beklagar, att jag nödgas vid denna sena timme besvära kammaren med ännu ett anförande, men det är inte mitt fel, att dagens debatter dragit långt ut på tiden, ty i förmiddagens debatter har jag inte på något sätt deltagit. Nu anser jag, att det är beklagligt icke blott, att jag nödgas besvära kammaren, utan också att ett ärende av denna beskaffenhet skall behandlas i en atmosfär av en i och för sig lättbegriplig otålighet, då vi nalkas midnattstimmen. Men det kan inte hjälpas. Jag har för min del inte lust att släppa denna fråga med några allt för korta ord, då den efter min uppfattning har verklig vikt och betydelse.

Det förhåller sig ju så, att *demokratien i vårt land är en jämförelsevis ung företeelse*. Vi kunde inte räkna med ett verkligt demokratiskt genombrott förrän dels efter valen till första kammaren i överensstämmelse med rösträttsreformen av 1918 och dels sedermera efter valen till andra kammaren 1921, då Sveriges folk för första gången hade fått en verklig allmän rösträtt, och då alltså riksdagen kunde framgå ur verkligt allmänna val. Denna demokrati är alltså mycket ung, men vi veta också, att redan långt dessförinnan hade det dåvarande stora liberala partiet haft bestämda strävanden att åstadkomma en förändring i de dessförinnan bestående förhållandena i fråga om regeringsmakten och riksdagen, och trots vissa återfall i antiparlamentariska vanor — kanske rätt naturliga från en kungamakts sida, som ju hade gamla traditioner att stödja sig på — tror jag, att man lugnt kan säga, att i alla fall det parlamentariska betraktelsesättet, då det gäller förhållandet mellan regeringen å ena sidan och kungamakten och riksdagen å den andra sidan, har slagit igenom. Men även om ett sådant betraktelsesätt kan anses vara i rätt hög grad den svenska demokratiens egendom, så har ju vår konstitution, sådan den utformats med utgångspunkt från 1809, inte ens i någon ringa mån anpassats efter de förhållanden, som ett parlamentariskt styrelsesätt borde göra rimliga. Och efter det stora liberala partiets nedgång har man bara på en enda punkt

egentligen kunnat förmärka, att det finns kvar ett strävande att söka bygga ut den svenska parlamentarismen efter sådana grunder, att den verkligen kan arbeta, att demokratin kan skapa ett regeringssystem av lika stor fasthet och styrka som de regeringssystem, som råda i diktatureernas länder och som man kan säga till en viss grad rådde i Sverige före den allmänna rösträttens genomförande.

Under denna riksdag hava väckts tre motioner, vilka jag betraktar som led i strävandet att verkligen åstadkomma rimliga förutsättningar för en *på parlamentarism grundad fast regeringsbildning och en stark riksledning*. Till dessa tre motioner räknar jag dels den förut visserligen av första kammaren med negativt resultat behandlade motionen, dels min egen förevarande motion om statsråds deltagande i utskottens överläggningar och dels den motion, som från annat håll väckts rörande införandet av majoritetsval i enmansvalkretsar i stället för de nuvarande proportionella valen. Samtliga dessa tre motioner ha ett bestämt syfte, nämligen att skapa grundvalar för en fast regeringsbildning, och vad min motion beträffar också att ge en regering möjlighet att bli en verklig riksledning och icke en ledning, som alltemellanåt i själva verket. även om den skulle ha majoritet i endera av riksdagens kamrar, är totalt beroende av de överenskommelser och kompromisser, som kunna träffas inom ett utskott.

Det är klart, att sådana här revolutionära nyheter skola verka förskräckande. Det är klart, att de, som betrakta 1809 års konstitution som i rätt många avseenden alls icke en lagruin utan som en helgedom, vilken man inte får röra, skola känna sig rätt illa berörda av förslag bland annat av den beskaffenhet, som jag här tillåtit mig framlägga. Och när konstitutionsutskottet säger, »att utskottet finner motionärens förslag, att statsråden skulle äga tillträde till utskotten och deras överläggningar, vara av så vittutseende natur, att dess verkningar knappast kunna nu överskådas», så ser jag ju av ordalagen, vilken förskräckelse som åtminstone konstitutionsutskottets majoritet tyckes känna inför detta mitt förslag. För det första tror jag inte, att det är någon större svårighet att överskåda verkningarna utav en sådan anordning som den föreslagna. Den är som bekant genomförd i praktiskt taget nästan i alla länder utanför Sverige, och det är inte bekant, att dessa länder fördenskull hava blivit utsatta för några större vådor. När konstitutionsutskottet vidare säger, att förslaget kanske inte skulle, såsom avsett, stärka regeringens ställning, utan »tvärtom framkalla större beroende än nu för regeringen i förhållande till riksdagen och dess utskott», så måste jag bekänna, att jag inför detta yttrande bara är som ett frågetecken. Ty det är visserligen sant, att vi haft svaga regeringar, en hel rad svaga regeringar, och att vi just nu ha en jämförelsevis svag regering, men inte tror jag i alla fall, att regeringsledamöterna skulle känna sig till den grad imponerade av utskottens ledamöter, om de finge tillfälle att tala med dem i utskotten, att de fördenskull skulle råka i något extra beroende av utskotten och riksdagen. Det är väl tvärtom på det sättet, att om den regeringsledamot, som framlagt ett förslag, finge tillfälle att deltaga i sakbehandlingen därav på det enda ställe, där det försiggår någon sakbehandling i egentlig mening i den svenska riksdagen, så skulle han ha tillfälle att göra möjliga och rimliga medgivanden, som kunde vara sakligt motiverade o. s. v. Det har i min motion påpekats, att ingen regering torde vara så förmäten, att den betraktar varje bokstav i sina förslag som sanningens sista ord, utan att det alltid finns ett visst utrymme för jämkningar i varje fall i förslagets detaljer. Jag kan inte föreställa mig annat än att resultatet i sak av ett sådant samarbete mellan utskottet och den regeringsledamot, som står för ett eventuellt förslag, skulle bli bättre, än då regeringsledamoten är fullständigt utesluten från sådana direkta förhandlingar med sina eventuella

Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)

*Om rätt för
statsråd
att delta i
utskottens
förslagningar
m. m.
(Forts.)*

politiska motståndare, som framför allt anse sig ha anledning att framställa anmärkningar mot ett i riksdagen framlagt förslag.

Nu yttrar utskottet här, att »utskotten sakna ingalunda möjligheter att under behandlingen av regeringens förslag inhämta nödiga upplysningar om deras innebörd samt regeringens syften med desamma». Nej, tacka för det! Det skulle bara fattas, att utskotten inte ens skulle få reda på sådant, att utskottet inte skulle få inhämta nödiga upplysningar eller få kännedom om innebörden av regeringens förslag! Det sker ju genom departementstjänstemän, kommittéledamöter och andra, som deltaga i föredragningen inom utskottet. Vad betyder nu detta alltsammans? Jo det betyder, att utskotten vilja visserligen tillåta, att det lämnas upplysningar, men utskotten vilja inte med vederbörande minister ingå i diskussion av den proposition, som han framlagt. Men mitt strävande är naturligtvis, att vederbörande utskott skall känna sig bundet att ingå i en sådan diskussion med vederbörande minister om själva saken. Det är först då, som den verkliga gnuggningen mellan eventuellt olika sakståndpunkter kommer till stånd, och det är först då, som man kan någorlunda ordentligt se i vad mån möjlighet till jämkningar mellan de olika meningarna kan föreligga, och i vad mån dessa meningar gå ohjälpligt isär. Att inte detta skulle vara en vinst för riksdagsarbetet, kan jag uppriktigt sagt inte förstå.

Men det ligger en annan tanke bakom denna utskottets invändning emot motionen. En regering kan möjligen tillåtas att i utskotten uppträda genom en departementstjänsteman. Den kan möjligen tillåtas hava ett ombud, så att säga, för sig, bara utskottet slipper tala med den man som verkligen är ansvarig för det framlagda förslaget, bara utskottet slipper tala med den person, som sedermera skall taga det konstitutionella ansvaret för vad som skall ske från regeringens sida. En kanslisekreterare, kanske dock helst en amanuens, möjligen också någon gång ett kansliråd och kanske till och med en statssekreterare kan man tänka sig, att man i utskottet skulle vilja tala med och få några upplysningar av, men departementschefen vill man i varje fall inte se i utskottet. Han får inte lov att vara med där. Jag kan inte för min del se annat än att *en* orsak till att regeringarna äro svaga, ligger just däri, att varje förhandling med riksdagen — i mån den icke sker här i plenum, sedan allting är klart i utskottet — skall för regeringens del ske genom andra personer än regeringens egna ledamöter. Det finns för mig inte det ringaste tvivel om, att därest en ordning sådan, som jag här föreslagit, hade varit införd för, låt mig säga, tio år sedan, så skulle det positiva resultatet av de svenska statsmakternas arbete ha varit väsentligt större än det är i den dag, som är. Jag vågar utan tvekan det påståendet, att om denna anordning tidigare förefunnits i vårt land, så skulle sjukförsäkringsfrågan varit löst i detta nu. Den skulle inte ha legat i det träsk, där man lugnt kan säga, att den nu ligger efter olika riksdagars och regeringars behandling av den. Bara det — jag är positivt övertygad om det — att vederbörande statsråd fått tillfälle att i vederbörande utskott så att säga göra upp den där saken, sannolikt icke 1926 men med all säkerhet år 1927, hade kunnat medföra, att denna fråga nu varit löst, som jag tror till gagn för Sveriges folk.

Jag skulle kunna taga andra exempel, som jag emellertid inte vill trötta kammaren med, men jag skall till belysande av nuvarande praxis be att få nämna — det tror jag inte är ojust, då det gäller historiska ting, även om det icke är så gammal historia, så att den redan är skriven — några upplysningar och interiörer från särskilda utskott, där jag varit medlem.

Jag erinrar mig först och främst rösträttsutskottet vid urtima riksdagen 1918. Dit kom en kungl. proposition, utformad på ett visst sätt. Så kom utskottet tillsammans — det var under Hjalmar Brantings ordförandeskap — och där börjades förhandlingar. Dessa ledde till ett, såsom jag tycker, synnerligen

lyckligt resultat. Men det förslag, som kom till genom utskottsförhandlingarna, var i många avseenden en fullständig omstöpning av den kungl. propositionen. Det var ett tremannautskott inom utskottet, som till slut, så att säga, fann den lösning, omkring vilken partierna i utskottet kunde ena sig. Resultatet blev som sagt bra. Men jag vet, att då utskottets förslag var färdigt, hade den regeringen icke någon reda på innehållet. Och ändå var den regeringen den starkaste parlamentariska regering vi haft, nämligen den Edénska. Så var det faktiskt. Ja, vad skulle regeringen göra? Den var misslynt på vissa punkter. Man hade t. ex. tagit den kommunala rösträtten i stället för 500-kronorsstrecket, som regeringen föreslagit, men hade däremot hängt på en liten rest på den kommunala rösträtten av skattestrecket, som regeringen föreslagit skulle avskaffas, vidare hade man ändrat på åldersstrecket etc. *Regeringen var fullständigt ställd utanför det avgörande, som den gången skedde.* Den hade ingenting annat att göra än att söka hålla god min, när sedan utskottets ledamöter och regeringens ledamöter träffades i riksdagen. Visserligen fick regeringen tidigare veta lite grand av vad som hänt, men den visste ingenting i det ögonblick utskottets beslut fattades. Nog hade det väl varit rimligt — och det var bara det, jag ville påpeka — att t. ex. justitieministern och statsministern hade kunnat närvara och deltaga i dessa för hela vårt lands politiska utveckling kanske för århundraden avgörande förhandlingar, som ägde rum i riksdagens rösträttsutskott 1918. Nej, där fingo de inte vara med!

Jag tager kommunalskatteutskottet 1920. Där hade regeringen framlagt en proposition, och det hade i samband därmed väckts vissa motioner. Det första utskottet då gör, är, att utskottet beslutar, att *motionerna* skola ligga till grund för utskottets behandling av ärendet. Det är mycket sannolikt, att resultatet hade blivit detsamma, även om den dåvarande finansministern på den punkten kunnat deltaga i utskottets arbete. Det kunde ju finnas vissa skäl för detta beslut. Men det kan också hända, att ministerns närvaro hade möjliggjort en förhandling på ett annat sätt än som var möjligt, när den regeringsledamot, som närmast stod för förslaget, inte kunde deltaga i överläggningarna om saken. Jag vet, att det hände en regering 1924 precis samma sak, då vederbörande särskilda försvarsutskott beslöt att lägga de väckta motionerna till grund för utskottets behandling och inte den kungl. propositionen.

Jag erinrar mig det särskilda utskott, som år 1922 skulle behandla det då framlagda förslaget till handelsavtal med Ryssland. Då var också den politiska spänningen rätt stark. Detta utskott konstituerade sig som en studiecirkel, som skulle inkalla massor av föredragande, naturligtvis utom dem, som voro ansvariga för förslaget om handelsavtal i det stora hela åtminstone, d. v. s. de regeringsmedlemmar, som sysslade med saken. Det skulle inkallas massor av folk, som skulle ge nödiga upplysningar om hur förhållandena voro i Ryssland, om man skulle kunna sluta avtal med vederbörande etc. Jag tror, att studiecirkeln arbetade med detta cirka sex veckor utan att utskottsarbetet gick ett enda steg framåt. Det kanske inte kan vara ur vägen att upplysa om att låt mig säga 75 procent av utskottets ledamöter icke deltago i studiecirkelns arbete. De besvärade sig visst inte med att gå dit och höra på de föreläsningar, som de hade begärt skulle hållas. Jag vet inte, om det kanske var några suppleanter, som roade sig med att gå dit. Så gick det i alla fall till. Det kan hända att om regeringens ledamöter hade haft tillträde till detta utskott, resultatet skulle ha blivit detsamma, men jag inbillar mig i alla fall, att det hade kommit att bli något annorlunda. Och jag tror, att i alla de avseenden, där en regeringsledamots närvaro skulle kunnat inverka, kunde det bara ha inverkat *till förmån för sakbehandlingen*. Och det är därför, som jag måste säga, att jag tycker, att man inte skulle avfärda denna fråga på det sätt, som konstitutionsutskottet gjort.

Om rätt för
statråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)

Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)

Jag har redan i den föregående debatten sagt, att *demokratien måste lösa sitt regeringsproblem*. Det regeringsproblemet kan inte lösas, om inte de, som äro delaktiga i vårt politiska liv, vilja göra ansträngningar för att åstadkomma lösningarna. Det är klart att i varje fall för det parti, som för ett visst tillfälle har regeringen, kan det kanske ur många utskottsledamöters synpunkt vara, låt mig säga, litet otrevligt, att en regeringsledamot kommer till utskottet för att så att säga leda i varje fall sitt eget partis arbete i utskottet och förhandlingarna därom, därför att det betyder naturligtvis, att åtskilliga av de utskottspampar, som finnas, bli en liten smula nedskruvade. Jag tror heller inte, att detta skulle vara till någon skada för det svenska riksdagsarbetet eller till skada för de sakliga resultaten av utskottens arbete, och sådana synpunkter kunna enligt min uppfattning icke få ha något inflytande på ståndpunktstagandet i denna sak.

Jag nämnde, att demokratien måste lösa sitt regeringsproblem, och jag påstår, att det inte är löst i vårt land. Om en kompromiss inom ett utskott träffas, såsom jag hänvisade till, att det skedde med 1918 års kompromiss i röst-rättsutskottet, så måste, alldeles särskilt då kompromissen är mera obehaglig för en regering, men är uppgjord mellan representanter för alla partier i utskottet, det bli så, att åtminstone utåt får det skenet av att den regering, som nödgas svälja de där kompromisserna, är en svag regering. Hela den där färgen skulle till väsentlig del försvinna, om regeringsledamoten själv i sitt deltagande i utskottsarbetet gick in som medansvarig för den kompromiss, som eventuellt slutits. Då hade den ju slutits under hans medverkan, och hade den gått honom emot, så hade han i varje fall reda på alla skäl, som lett till kompromissen, och han kunde kanske granska den under striden vid riksdagens plenum. Låt mig då säga, att en sådan anordning är i och för sig på intet sätt tillfyllestgörande, men nog skulle den komma att i viss grad medverka till att vi finge en *verklig riksledning*, att ledningen på ett annat sätt än som är möjligt med nuvarande svensk riksdagspraxis komme att ligga i regeringens hand. Och det är min övertygelse, att det viktigaste av alla våra konstitutionella problem nu är att ordna förhållandena mellan riksdag och regering så, att regeringen både öppet och klart, både synligt och osynligt har den faktiska ledningen av statsmakternas arbete. Det är ett bidrag i den riktningen, som jag velat lämna, och jag tror, att det vore ganska nyttigt, om den svenska riksdagen ville på allvar reflektera på utvägarna att nå sådana resultat. Det finns andra konkurrerande regeringsformer, och det finns kanske många, som längta tillbaka till den s. k. starka kungamaktens tid, men de utesluta varje modern demokrati. Å andra sidan är det intet tvivel om, att kan inte denna demokrati lösa sitt eget regeringsproblem, så komma de demokratien undergrävande krafterna att ständigt få mera vatten på sin kvarn, och då jag betraktar det parlamentariska styrelsesättet som demokratiens naturliga uttrycksform, så anser jag mig skyldig att, i den ringa mån jag kan, bidra till att också detta styrelsesätt får sådana former som möjliggöra denna starkare riksledning.

Nu skall jag bara be att få taga upp en enda synpunkt till. Konstitutionsutskottet konstaterar med tillfredsställelse, att i regeringspropositionerna äro motiven så utförligt framlagda, att man icke behöver någon ytterligare utredning. Ja, mina herrar, jag är övertygad om att det inte finns något parlament på jorden utom det svenska, som får dessa oändliga kilogram av papper. I engelska parlamentet framläggas förslagen visserligen skriftligen avfattade men vanligen åtföljas de endast av muntlig motivering. Vad den danska riksdagen beträffar är det så, att om jag jämför ett danskt regeringsförslags omfång även i en viktig fråga med ett svenskt regeringsförslags omfång, skall man finna, att det är en ofantlig skillnad. Även i den danska riksdagen lägges t. ex. ett lagförslag på bordet och ministern motiverar muntligt det förslag.

han framlägger. Det är inte min mening att uttala några smädelser — det lär vara förbjudet i grundlagen — mot den svenska riksdagen, men jag tvivlar på att det finns över 10 ledamöter, som läsa alla dessa riksdagshandlingar. Jag är tämligen säker på att de alla flesta läsa *vissa* handlingar, men det mesta av riksdagshandlingarna bära de hem — kanske titta de litet på dem, då riksdagen skall behandla ärendet. Men att den svenske riksdagsmannen i allmänhet verkligen skulle läsa dessa otroliga massor tryck, som hopas på varje pulpet, det är omöjligt — det förhåller sig inte på det sättet och kommer aldrig att förhålla sig på det sättet. Det är en otrolig möda, som regeringens ledamöter, som kanslierna, som alla beredningar före propositionerna måste underkasta sig för att få alla dessa pappersluntor till trycket under årens lopp, och jag misstänker, att på den punkten kommer utvecklingen inte att stanna. Antalet ärenden växer så ofantligt, att vi tvärtom måste se mot ökade massor av pappersluntor för vart år som går. Om man går ut i det lilla handbiblioteket här och jämför omfattningen av riksdagshandlingarna — jag tillät mig verkligen göra det på förmiddagen i dag — för åren 1895—1902, d. v. s. sju år, bestodo de av ungefär 11 hyllor sådana handlingar, men om jag går till åren 1921—1927, så har antalet hyllor med riksdagshandlingar precis fördubblats under dessa sju år, och i stället för 11 hyllor ha vi fått 22 hyllor handlingar för dessa sju år. Det är bara som ett litet tecken på, i vilken riktning utvecklingen går. Det är inte själva protokollen över debatterna i kamrarna, som blivit så mycket mera omfattande än de voro förr i tiden, utan det är de massor av handlingar i form av propositioner, i form av utskottsutlåtanden etc., som kommit. Jag har föreställt mig, att om man inför en procedur, varigenom regeringsledamöterna själva, eventuellt företrädde av statssekreterare, finge deltaga i utskottens förhandlingar, så skulle det vara möjligt att göra hela arbetet effektivare, utan att ha sådana massor av trycksaker — tryck måste ju alltid finnas — som numera den svenska riksdagen belastas med, och jag tror, att hela riksdagsarbetet därigenom skulle komma väsentligt att underlättas. Det är säkert en av de utvägar man bör pröva, då man talar om riksdagens tunga arbetsformer. Vi älska ju i Sverige den skriftliga processen, men jag vet inte, om jag är någon äkta svensk i den punkten. Jag måste erkänna, att den skriftliga processen inte ens i riksdagen förefaller mig så särskilt sympatisk, och i den mån det är praktiskt möjligt att ersätta den med en muntlig process, tror jag att alla parter skulle vinna därpå. Det är alltså en sådan liten praktisk fördel, som jag tror skulle bli följden av ett förslag i den riktning, som jag här tillåtit mig framställa.

Nu förstår jag mycket väl, att vid denna riksdag kommer mitt förslag inte ens att leda till någon skrivelse, men jag hoppas i alla fall, att motionen och vad jag här tillåtit mig säga ha fått några av kammarens ledamöter att förstå, att här är ett problem, som man inte bara kan låta ligga, och har det bara åstadkommit ett sådant resultat, så får man åtminstone första gången vara nöjd. Vi äro ett konservativt folk, inte bara så till vida, att vi ha konservativa partier. Jag känner ju det socialdemokratiska partiet ganska väl, och konservatismen inom det partiet, så snart det gäller en sak, som man inte tänkt på i några år och blivit fullt på det klara med, att den är riktig, är säkerligen lika utpräglad som annorstädes, därför att det är samma folk som i de andra partierna. Men, som sagt, jag vågar vidhålla, att det är ett problem, som måste lösas, och jag vågar säga, att alla de ledamöter av den svenska riksdagen, som verkligen tycka, att det är en omsorg att utbygga och fullkomna ett parlametariskt styrelsesätt, ha anledning att, när de ytterligare ha tänkt över saken, se till att en reform av denna beskaffenhet blir genomförd.

Jag ber att få yrka bifall till den av herrar Engberg och Thulin m. fl. avgivna reservationen.

I herr Möllers yttrande instämde herr *Olsson, Oscar*, och herr *Sandler*.

*Om rätt för
statråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)*

Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
berättelser
m. m.
(Forts.)

Herr von Geijer: Herr talman! Den siste ärade talaren, motionären, angav två syften med motionen. Han antydde att den var ett led i de ansträngningar, som hade gjorts för att bygga ut parlamentarismen, så att demokratin verkligen kunde i enlighet med sitt väsen utveckla sig helt och hållet, eller med andra ord, som han också påpekade, att demokratin måste lära sig att lösa sitt regeringsproblem. Målet, syftet, antydde han då vara att man skulle försöka åstadkomma en fast regeringsbildning och ge regeringen tillfälle att bli en verklig regering. Ett led i detta skulle vara det nu föreliggande förslaget om att ministrarna, vederbörande departementschefer, skulle få tillfälle att i utskotten delta i den förberedande behandlingen av de frågor, som de föredragit. Utskottet har således fullständigt rätt, förmenar jag, när utskottet inleder sitt utlåtande med att motionärens förslag innebär principiellt en vittgående nyhet. Redan denna omständighet måste naturligtvis framkalla en viss betänksamhet. Det har onekligen sedan länge bestått en viss dualism mellan regering och riksdag. Det är denna dualism, som motionären synbarligen ansett vara av ondo och som man på alla sätt skall söka motverka. Nu tror motionären att ett utmärkt sätt vore att vederbörande ministrar, på sätt som antyddes, skulle få delta i den förberedande behandlingen inom utskotten. När utskottet beträffande denna punkt framhåller vissa farhågor, så hade herr Möller strängt taget ingenting annat att svara därpå, än att han ställde sig som ett stort frågetecken över att utskottet sålunda överhuvud taget kunde anse att ett sätt, en ordning, ett institut av den art, som motionen föreslagit, skulle kunna innebära den möjligheten att det bleve riksdagen och icke ministern, som därvidlag toge ledningen. Är det alldeles säkert att utskottet på den punkten har tagit fel? Det är svårt att avgöra, det är en sak, som inte har varit prövad, men man kan väl ändå dra vissa slutsatser av en del fakta, som föreligger.

Jag vill då först och främst peka på att utskotten, sådana de äro formade i svensk statsrätt, i svenskt riksdagsliv, äro mycket starka institutioner, deras makt är lagfästad, de ha rötter sedan långa tider tillbaka i vårt offentliga liv. De ha stor arbetskapacitet, de sitta inne med kraftiga män. Är det så alldeles säkert då, att det inte skulle inträffa att det just bleve utskotten, som toge ledningen i stället? Det beror på personerna. Herr Möller drog fram åtskilliga exempel, som enligt hans mening talade för lämpligheten av att ministrarna äro närvarande och då det i så fall enligt herr Möllers uppfattning, om jag förstod honom rätt, hade blivit en helt annan utgång. Ja, men motsatsen kan också hända, jag tänker på ett annat exempel, jag tänker på skolutskottet i fjol. Det beror på, om det hade visat sig att ministern varit den starkaste där. Det är en personfråga. Därför anse vi att det skulle vara rätt så stor risk. Jag tycker att vi också kunna ha rätt att återropa historien och varför inte frihetstiden. Jag tror att den kan anses utgöra ett exempel på ett fall, där riksdagen tog makten i sin hand. Detta anser utskottet skulle vara ganska ödesdigert, ty det skulle enligt vår mening medföra ett försvagande av förvaltningens nuvarande självständighet. Härom kan man naturligtvis, det är jag den förste att erkänna, ha olika meningar, men de skäl, som vi återopat, kunna vi inte utan vidare gå ifrån, förrän de på denna punkt blivit motbevisade.

Herr Möller upptog vidare utskottets uttalande att utskotten redan nu ha synnerligen lätt att få de upplysningar och meddelanden de behöva. Det hade herr Möller ingenting att erinra emot, utan det var riktigt, men herr Möller tog det som utgångspunkt för ett påstående att det innebar en motsägelse i utskottens hållning: de vilja gärna ha upplysningar, de vilja ha dem från kommittéledamöter, från kanslitjänstemän, ja, från själva statssekreterarna, bara de slipa tala vid ministrarna. Ja, men det är väl dock någon skillnad, om ett utskott begär direkta upplysningar, då är det bara rena fakta, som utskottet får, medan den politiska sidan är utesluten, och det är så vi vilja ha det i detta

sammanhang. Jag vill inte för min del utan vidare säga, att den föreliggande dualismen är alldeles av ondo. Jag har berört en sida av saken, det är förvaltningens självständighet, som jag anser vara av synnerlig vikt och som omöjligt bör inkräktas på genom den väg, som här förordas. Den kan möjligen riskeras. Men vidare: kan det inte vara rätt så lämpligt att riksdagen med sina utskott, som äro ordnade och funtade på sätt, som jag nämnde, med stor kapacitet, kan få granska förslagen själv, skulle det inte vara till godo att de bli granskade dels av regeringen, dels av en annan, helt självständig institution. nämligen riksdagen? Detta förefaller mig verkligen skulle bli en garanti för att man skulle få fram mogna och goda förslag. Att många förslag kunna falla på den vägen — ja, är det någon så förskräcklig olycka? Jag tror för min del inte att det skulle vara så synnerligen farligt.

Herr Möller var vidare inne på att demokratien, med den utveckling den nu har, skulle omöjliggöra varje återgång till en enväldig monarki. Ja, men inte kan det som utskottet sagt om att det önskar, att förvaltningen skall stå tämligen självständig, ställa i perspektiv en sådan möjlighet? Det har jag för min del inte tänkt.

Ja, herr talman, det är en sen timme, och vi ha diskuterat konstitutionsutlåtanden snart i fyra timmar. Detta är, som jag nämnde, en rent principiell, rätt långt gående fråga, en nyhet, vars nytta jag uppriktigt sagt inte kan fatta, men vars olägenheter jag sökt framhålla, olägenheter, som — det vill jag vidhålla — *kunna* ligga däri. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag ber om ursäkt, om jag vid denna sena timme upptar kammarens tid för några ögonblick. Men då den näst siste ärade talaren på grundval av sin motion upprullade hela demokratiens vara eller icke vara och då jag sysselsatt mig med denna fråga sedan långa tider tillbaka, måste jag säga några ord om de synpunkter, som motionären nu har framhållit.

Motionären har nu inte berört andra punkten i sin motion, nämligen att då ett statsråd inte har tid att vara närvarande i kammaren och försvara sina propositioner till följd av att han är upptagen i medkammaren eller sjuk eller av någon annan anledning, i stället statssekreteraren eller någon likvärdig ämbetsman skall få vara närvarande och lämna upplysningar. Jag tycker detta krav är riktigt och ber därför att få instämma i herrar Bergströms och Bäckströms reservation. Vad är det för förnämhet, att utskottet bara vill låta Konungens rådgivare, som ha konstitutionellt ansvar, yttra sig i riksdagen? Statssekreterare och andra sakkunniga få ju yttra sig inför utskotten, och riksdagen är väl inte så struntförnäm, att de inte kunna få yttra sig där också, så mycket mera som annars bara några utskottsledamöter få tillfälle att höra de sakkunniga, medan riksdagen, som skall besluta och alltså bör vara lika värdig, inte får höra dem. Jag förstår inte hur ett helt utskott kunnat skriva någonting sådant och lämna herrar Bergström och Bäckström i sticket för en naturlig sak. Man lär ju också ha andra länders exempel, och då kan det väl gå för sig här också.

Vad huvudfrågan beträffar, om statsrådets besök i utskotten, är det ganska karakteristiskt för situationen, att konstitutionsutskottet fruktar för att det skall leda till en riksdagsregering genom att utskotten skulle inverka för mycket på statsråden, då de komma dit, medan motionären tydligen hoppas att regeringen skall få ett fastare grepp över riksdagen. Båda äro således överens om, att riksdagen bör hållas på mattan. Jag vet verkligen icke vad som kommer att inträffa, förmodligen intetdera, kanske spelar det ej så stor roll, men i alla fall, motionären tillmäter den saken en mycket stor betydelse och talade om att det till och med gällde demokratiens eget regerings-

*Om rätt för
statsråd
att deltaga
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)*

Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
överläggningar
m. m.
(Forts.)

problem. Han hoppades uppenbarligen att statsråden genom sin närvaro i utskotten skulle kunna leda utskottens beslut och därigenom också riksdagens beslut. I varje händelse skulle statsråden, sade motionären, bli i tillfälle att leda sitt eget partis representanter i utskotten — ja mig leder herr Möller aldrig, men jag hör gärna på honom. Vidare framhöll han att andra i vår tid uppdykande styrelseformer, som vilja skapa en stark regering, slår demokratin tillbaka genom att själva skapa en stark regeringsmakt, och då måste personligheten göra sig gällande.

Nå, redan Sokrates sade, att jämväl ur demokratin framträder till sist alltid despotien. Det är möjligt att det inte kan gå till på annat sätt, och att demokratin är en chimär, jag är inte fullt på det klara med det. Det möter olika former för envælde, vart man än vänder sig, och det är detta envælde, som herr Möller nu talade om, som jag är rädd för. Jag tror nu dock inte att hans ifrågavarande lilla förslag kan förändra situationen avsevärt i regeringsfrågan. Men det där talet om att statsråden skola i utskotten leda sitt eget parti är ganska farligt — motpartierna leda de ju inte. Det är särskilt farligt därför, att en minister i våra dagar, vilket parti han än tillhör, då han blir minister, tillägnar sig i stor utsträckning andra åsikter än han hade förut, på grund av nödvändigheten eller vad det kan vara, och då blir det hans uppgift att leda sitt parti baklänges i många frågor och det vet jag inte heller, om konstitutionen skall uppmuntra. Överhuvud taget hotas demokratin farligt jämväl av den prestige en person ofta får, bara därför att han slumpvis blir minister. Partiet, folket, ja mänskligheten får ofta komma till korta i en fråga blott för vakthållningen kring hans prestige genom kamraterna och den närmaste omgivningen. Det tycker inte herr Hellberg, hör jag honom muttra här bredvid mig, men han har aldrig varit minister och har icke heller tillräckliga erfarenheter. Slutligen vill jag säga herr Möller, att skall man, såsom är riktigt, söka leda utvecklingen genom samverkan mellan regeringen och de enskilda ledamöterna i sitt parti, så skall man också samverka med alla och inte bilda ett kotteri inom partiet, som förbehåller sig makten och låter den sakkunskap, som kan finnas på annat håll inom partiet, ligga outnyttjad till skada för saken. Det är också ett parlamentariskt problem, som man får tänka på ganska grundligt, enligt vad all erfarenhet visar. För övrigt så löser man nog som sagt inte demokratiens regeringsproblem med dessa små besök i utskotten.

Vi fördes ju också in på de många skrivna papperen och på den muntliga proceduren. Det muntliga är ju flyktigt, och det skriftliga står kvar, och de kunna bägge två ha sin betydelse. Det personliga talandet är ju mera övertygande, men den skriftliga processen tar saken mera grundligt, så det får väl vara något slags juste milieu där också, föreställer jag mig.

Men fränsett allt detta, ligger det i alla fall någonting tankvärt i motionen, så till vida som det ju vid viktigare tillfällen enbart är lämpligt, att regeringens representant och utskottet få rådgöra direkt, personligen om saken. Det bör inte få gå till så, som jag hörde nyss att det hänt exempelvis vid skolutskottets förhandlingar förra året. Där satt statsminister Ekman i ett rum och utskottet i ett annat. Så utsåg utskottet herr Rydén att underhandla med herr Ekman, och sedan uppstodo olika meningar om vad de båda herrarna sagt varandra. Det hade ju varit bättre, om Ekman fått komma in genom dörren och tala med hela utskottet, än att han måste sitta i rummet bredvid. Det var väl sådana saker, som Möller syftade på och som han också lämnade exempel på från andra betydelsefulla frågor avgörande, såsom i rösträttsfrågan o. s. v. Till denna måttliga proportion bör förslaget reduceras. Motionären åberopade nu även förhållandena utomlands och sade sig vara övertygad om att det inte på något ställe var som i Sverige i ett visst

avseende, som han nämnde. Jag har ingen övertygelse om den saken, jag vet det inte, och man kan inte vara övertygad om en sak, som man inte känner. Däremot hörde jag här nyss talas om, att i vissa länder också utskotten arbeta offentligt, och jag får verkligen säga, att jag skulle vilja, att motionären i demokratiens namn även framställt ett yrkande därom i sin motion, ty då är jag åtminstone på min mammas gata. Då kunde man få veta, vad som försiggår, och man kunde kontrollera samtalen mellan statsrådet och utskottsledamöterna och den förres ifrågasatta ledning av sitt eget partis ledamöter.

*Om rätt för
statsråd
att deltaga i
utskottens
öreläggningar
m. m.
(Forts.)*

Ja, herr talman, jag röstar för Bergströms och Bäckströms reservation. I fråga om det övriga i motionen är jag verkligen tveksam på grund av den diktatur, som låg såsom ett löfte i herr Möllers anförande. Annars hade jag tänkt rösta för motionen även i den punkten, men nu vet jag inte, hur jag skall göra, utan jag säger ingenting.

Herr Alkman: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation. Det borde varit min skyldighet att för kammaren redogöra för vad jag menar med den, men det faller mig i denna sena timme icke in. Jag skall för bekvämlighetens skull inskränka mig till att yrka bifall till herr Engbergs reservation, som närmast motsvarar vad jag hade önskat.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Engberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Möller begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Engberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman- nen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.05 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 24 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 134, till Konungen angående vissa processuella föreskrifter rörande bestraffningsformen varning, i vad angår statens befattninghavare.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.; och

bankoutskottets memorial nr 36, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtagande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa förutvarande regementspassatorer vid armén, jämte i ämnet väckta motioner.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

På grund av bifogade läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. i dag t. o. m. den 2 maj.

Stockholm den 23 april 1928.

Johan Beck-Friis.

Ledamot av riksdagens första kammare för Östergötlands län.

Att ledamoten av riksdagens första kammare, överstekammarjunkaren baron *Beck-Friis*, som härstädes undergått *operation* (dubbelsidig utskälning av öronmandlarna), på grund av konvalescens därefter är förhindrad att före den 3 maj 1928 i kammarens förhandlingar deltaga, betygar på heder och samvete.

Linköping, Garnisonssjukhuset den 20 april 1928.

Hans Key-Åberg.

Sjukhusläkare och föreståndare för härv. öron-, näs- och halsavdelning.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtaganden nr 88—90, bevillningsutskottets betänkande nr 34, första lagutskottets memorial nr 31, andra lagutskottets utlåtaganden nr 27 och 28 samt jordbruksutskottets utlåtaganden nr 50—53.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.39 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.